

Sukupuolentutkimus

GENUSFORSKNING

3-4 | 2023

Sukupuolentutkimus 3-4 | 2023

GENUSFORSKNING

PÄÄKIRJOITUS

Elina Helosvuori & Maria Temmes	Ajattelun vaiva	1
---------------------------------	-----------------	---

ARTIKKELIT

Katariina Kotila	 ”Mä en koe että sukupuoli ois siinä ohjaava tekijä” – nuorten aikuisten kodin tekemisen käytännöt	3
Tuija Koivunen	 Maskuliinisuuden käsite <i>Sukupuolentutkimus-Genusforskning</i> -lehdessä – integroiva kirjallisuuskatsaus	15
Mikko Meriläinen, Jonne Arjoranta & Emilia Lounela	 Syrjityt soijapojat ja pilattu pelaaminen: maskuliinisuus ja antifeminismi <i>Ylilaudan</i> pelikulttuurikeskustelussa	29

PUHEENJOHTAJALTA

Leena-Maija Rossi	Moninkertainen pelko uhkaa tutkimuksen ja opetuksen vapautta	43
-------------------	--	----

HANKEPUHEENVUORO

Outi Autti, Seija Jalagin, Hanna-Leena Määttä, Tiina Lempinen & Ilmari Leppihalme	Muistin marginaalista -hankkeessa tutkitaan sota-ajan ja jälleenrakennuksen merkityksiä ja ylisukupolvisia selviytymisen keinoja Lapissa	46
---	--	----

LEKTIO

Iida Kauhanen	Rakkaista erotettu, vertaisista eristetty, turvallisen paikan etsijä. Yksin tulleiden nuorten kokemuksia institutionaalisesta elämästä Suomessa	51
---------------	---	----

KIRJA-ARVIOT

Daniil Zhaivoronok	Pauliina Lukinmaa (2022) <i>LGBTIQ+ Activists in St Petersburg: Forming Practices, Identifying as Activists and Creating Their Own Places</i>	54
Paju Kettunen	Touko Vaahtera (2022) <i>Biopolitics of Swimming and the Re-Articulation of Able-Bodiedness: Bodies of Latent Potential</i>	57
Salla Aldrin Salskov	Elonheimo, Aino-Maija, Miettinen, Sari, Ojala, Hanna & Saresma, Tuija (2022) <i>Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka</i>	60

VUODEN 2023 PRO GRADU -PALKINTO		64
--	--	----

KIRJOITUSKUTSU		66
-----------------------	--	----

Ajattelun vaiva

Elina Helosvuori & Maria Temmes

Käsillä oleva tuplanumero päättää lehtemme osalta paitsi kuluneen vuoden myös nykyisen toimituksen kauden. Päätoimittajuutemme aikana olemme päässeet seuraamaan useita kirjoitusprosesseja. Vaikka itsenäisyys on yksi kirjoittamisen ominaispiirteitä, vaatii teksteistä irti päästäminen julkaisemisen muodossa tavallisesti useampia osallisia. Akateemisella alalla niin kirjoittajat kuin toimituskunnat tapaavat suhtautua teksteihin intohimoisesti. Kokemus tekstien työstämisen vaiheesta on epäilemättä jaettu useimpien kirjoittavien tutkijoiden ja opiskelijoiden kesken. Toisaalta harva tuntuu olevan samalla kiihkeydellä kiinnostunut omista teksteistään sen jälkeen, kun työ on saatu päätökseen ja tekstit aloittaneet itsenäisen elämänsä kirjoittajasta irrallaan. Tekstit näyttävätkin olevan merkityksellisimpiä kirjoittajilleen silloin, kun ne vielä vaativat vaivaa.

Toimituskautemme aikana on ajattelun ja kirjoittamisen suhde tutkimuksen ja opiskelun saralla noussut erityisellä tavalla ajankohtaiseksi. Noin vuoden ikäisen Chat GPT:n vaikutuksesta myös yliopistoissa ja korkeakouluissa on jouduttu pohtimaan linjauksia tekoälyn osallisuudesta opiskelussa. Myös tieteellisten tekstien vertaisarvioijat ovat saattaneet kohdata tilanteita, joissa pohdittavana eivät olekaan enää mahdolliset plagiointitapaukset vaan kysymys siitä, kuka tai mikä tekstin itse asiassa onkaan kirjoittanut. *Helsingin Sanomien* (6.6.2023) kolumnissaan kirjailija Silvia Hosseini esittää huolensa siitä, että tekoälyn käyttö opiskelussa ulkoistaa ihmisyyteen olemuksellisesti kuuluvan abstraktin ajattelun taidon – ja vaivan – koneille. Hosseini kommentoi ehdotusta siitä, että oppilaille voitaisiin opettaa tekoälyn tuottamien tekstien editointia toteamalla, että ”[m]iten lapsi, nuori tai aikuinenkaan voi parannella tekstiä ilman kirjoitustaitoa? Editointi vaatii syvällistä kielen ja tekstin rakenteiden osaamista. Sellainen ei kehity, jos ei ensin opi lukemaan ja kirjoittamaan, toisin sanoen ajattelemaan.” Jot-

ta voisi oppia parantelemaan tekoälyn tuottamaa tekstiä, täytyy siis ensin nähdä paljon vaivaa oppiakseen itse kirjoittamaan alussa väistämättä ruokoamatonta tekstiä.

Tekoäly saattaa siis vaarantaa vaivalloisen kirjoittamisen taidon kehittymisen uusilla sukupolvilla tai näivettää sitä myös oppinsa ennen tekoälyä hankkineilla. Tieteellinen kirjoittaminen tähtää aina siihen, että jossain vaiheessa keskeneräisten tekstien työstäminen voitaisiin lopettaa ja saattaa tekstit lukijoiden ulottuville. Valitettavan usein tämä jalo päämäärä tuntuu tutkijoiden arjessa myös tuskallisena julkaisupaineena. Mikäli tekoäly kuitenkin pian kirjoittaisi tieteelliset artikkelit tutkijoita paremmin, voisi tällä spekuloida olevan myös myönteisiä seurauksia: Ehkä alkaisimme tutkimaan ja kirjoittamaan hitaammin mutta tarkkanäköisemmin. Ehkä julkaisujen määrää ei enää pidettäisi itseisarvona, koska niitä saisi nappia painamalla lisää. Ehkä julkaisisimme vähemmän, mutta jokainen teksti saisi mahdollisuuden kehkeytyä hiotuksi timantiksi.

Haluamme osaltamme esittää kiitokset lehtemme kirjoittajille siitä, että olemme päässeet osalliseksi niihin erilaisiin prosesseihin, joita kunkin lehdessä julkaistun tekstin kirjoittaminen on vaatinut. Ajattelemmekin, että toimitusprosessista vaivan arvoisen tekee ennen kaikkea se, että sen aikana kirjoittaja sallii paitsi toimittajien myös lukijoiden pääsyn osaksi kirjoittamistaan – siis ajatteluaan. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehdestä meille erityisen on tehnyt myös se, että olemme saaneet seurata tekstien kehkeytymistä nimenomaan omalla äidinkielellämme. Kiitollisina saamastamme opista lehdessä siirrämmekin nyt toimitusvastuun uudelle toimituskunnalle. Lehden päätoimittajiksi on valittu Varpu Alasuutari, Sanna Karhu ja Heidi Kosonen. Kirja-arviotoimittajina aloittavat Tuuli Innola ja Alekski Paavilainen. Lisäksi Ilmari Leppihalme jatkaa työtään toimitussihteerinä.

Tuplanumeron aloittaa Katariina Kotilan artikkeli nuorten aikuisten kodin tekemisen käytännöistä ja näiden käytäntöjen suhteesta sukupuolittaisuuteen. Kirjoitelmiin ja haastatteluihin perustuvan aineiston avulla Kotila jäljittää sitä, miten nuoret aikuiset tuottavat sukupuolta rakentaessaan suhdettaan kotiin. Kotila esittää, että aineiston nuoret aikuiset perustelevat kodin tekemisen käytäntöjään ennen kaikkea yksilöllisellä persoonallisuudellaan pikemmin kuin sukupuolellaan. He siis pyrkivät irrottautumaan kotiin liittyvistä sukupuolittaisuuden käsityksistä. Eronteko ei kuitenkaan ole totaalista, vaan Kotilan tutkimuksen mukaan sukupuolittaisuuteen liittyvät odotukset kuitenkin kehystävät sukupuolen tuottamista suhteessa kotiin, koska nuoret vertaavat omaa toimintaansa sukupuolittuneisiin odotuksiin.

Numeron toinen artikkeli on Tuija Koivusen kirjoittama integroiva kirjallisuuskatsaus, joka käsittelee maskuliinisuuden käsitteen käyttöä vuosina 1988–2021 ilmestyneissä *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden vertaisarvioituissa artikkeleissa. Koivunen tarkastelee maskuliinisuutta ”matkustavana käsitteenä”, joka on vakiinnuttanut paikkansa lehdessämme julkaistuissa artikkeleissa. Hän jakaa aineistonsa artikkelit kolmeen ajallisesti toisiaan seuraavaan tyyppiin, joiden aikana käsitteen käyttö on vähitellen täsmentynyt ja monipuolistunut sekä erittelee kriittisesti maskuliinisuuden käsitteen saamia merkityksiä. Koivusen mukaan nähtävillä on myös merkkejä siitä, että miestutkimusta tehdään myös ilman maskuliinisuuden käsitettä, vaikka käsitteellä on kentällä keskeinen asema.

Kolmannessa artikkelissa Mikko Meriläinen, Jone Arjoranta ja Emilia Lounela tarkastelevat maskuliinisuutta ja antifeminismia digitaalisessa pelaamisessa ja siihen liittyvissä yhteisöissä, jotka osalle miespelaajista ovat turvallisia ja omiksi koettuja niissä vallitsevien ja muusta yhteiskunnasta poikkeavien nörttimaskuliinisten ihanteiden tähden. Tarkemmin analyysin kohteena on *Ylilauta*-keskustelupalustalla käyty keskusteluketju, jonka viestinvaihto käytiin inklusiivisempaa pelikulttuuria käsittelevän tapahtuman yhteydessä. Kirjoittajat osoittavat, miten pelaamisesta kumpuava keskustelu muodostuu anonyymissä kovalautakeskustelussa laajemmaksi

si kamppailuksi oikeanlaisesta maskuliinisuudesta, sukupuolesta ja aikuisuudesta. Meriläinen, Arjoranta ja Lounela toteavat, että vaikka digitaalinen keskustelu pelikulttuurista, nettikäytöksestä ja maskuliinisuusiuhanteista voi johtaa keskustelijoiden aiempaa tiukempaan sitoutumiseen antifeministisiin näkemyksiin, viestiketjut voivat myös ruokkia itse-reflektiota ja avata pelikulttuuria haastettavaksi.

Leena-Maija Rossi tarttuu Puheenjohtajalta-kirjoituksessaan tärkeään ja ajankohtaiseen aiheeseen, nimittäin Suomen Akatemiaan, tutkijoihin ja opettajiin kohdistuvaan häirintään ja kuormittamiseen. Hankepuheenvuorossaan Outi Autti, Seija Jalagin, Hanna-Leena Määttä, Tiina Lempinen ja Ilmari Leppihalme puolestaan esittelevät kansakunnan ”muistin marginaaleihin” jäänyttä Lapin sotaa ja uudelleenrakennusta tarkastelemalla aiemmin tutkimuksessa sivuun jääneitä ryhmiä ja kokemuksia.

Lisäksi tässä numerossa ilmestyy yksi luento ja kolme kirja-arviota. Lektiossaan Iida Kauhanen esittelee väitöskirjaansa *Barriers to social justice in unaccompanied youth’s lives: feminist ethnography in institutional settings*. Väitöskirja tarkastelee ilman huoltajia maahan tulleiden turvapaikanhakijanuorten elämää ja yhdenvertaisen osallisuuden mahdollisuuksia Suomessa. Daniil Zhaivoronok arvioi Pauliina Lukinmaan väitöskirjan *LGBTIQ+ Activists in St Petersburg: Forming Practices, Identifying as Activists and Creating Their Own Places* (2022), Paju Kettunen Touko Vaahteran tutkimuksen *Biopolitics of Swimming and the Re-Articulation of Able-Bodiedness: Bodies of Latent Potential* (2022) ja Salla Aldrin Salskov Aino-Maija Elonheimon, Sari Miettisen, Hanna Ojalan ja Tuija Saresman toimittaman teoksen *Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka* (2022).

Lopuksi Eila Rantonen esittelee valintansa Sukuolentutkimuksen seuran vuoden 2023 pro gradu -palkinnon saajaksi ja lehden tuleva toimitus julkaisee kirjoituskutsun kuolema-aiheiseen teemanumeroon 4/2024.

Tampereella 18.12.2023

Elina Helosvuori ja Maria Temmes

”MÄ EN KOE ETTÄ SUKUPUOLI OIS SIINÄ OHJAAVA TEKIJÄ” –

NUORTEN AIKUISTEN KODIN TEKEMISEN KÄYTÄNNÖT

Katariina Kotila

Tässä artikkelissa tutkin, miten nuoret aikuiset tuottavat sukupuoltaan tehdessään kodista kotia. Tarkastelen erityisesti sitä, kuinka sukupuolta tuotetaan suhteessa käsityksiin kodin tekemisen käytäntöjen sukupuolitapaisuudesta. Aineisto koostuu 20–36-vuotiaiden nuorten aikuisten kirjoitelmista ja haastatteluista. Aineiston nuoret aikuiset perustelevat kodin tekemisen käytäntöjään yleensä mieluummin yksilöllisellä persoonallisuudella kuin sukupuolella ja irrottautuvat näin kotiin liittyvistä sukupuolitapaisuuden käsityksistä. Toisaalta osa heistä vertaa omaa toimintaansa kotona sukupuolitapaiseen kodin tekemiseen, jolloin käsitykset sukupuolitapaisuudesta kehystävät ja joskus myös taivuttavat sukupuolen tuottamista suhteessa kotiin.

AVAINSANAT: KOTI, KODIN MAANTIETEDE, KODIN TEKEMISEN KÄYTÄNNÖT, SUKUPUOLITAPAISSUUS, SUKUPUOLEN TUOTTAMINEN

Usein kodin ajatellaan tuottavan ja vahvistavan normatiivisia heteroseksuaalisia sukupuolirooleja (Gorman-Murray 2014, 210). Kodin ja sukupuolen suhde ei kuitenkaan ole itsestään selvä tai muuttumaton (McDowell 1999, 93) vaan heijastaa kulttuurin käsityksiä sukupuolesta ja sen tuottamisesta ja toisaalta vaikuttaa niihin (Massey 1994, 186). Sukupuoli koetaan kehollisina toimintoina tilassa (Dyck 2002, 237), eikä kotikaan ole pelkkä näyttämö sukupuolen esittämiselle, vaan kodin aineellisuus ja merkitykset asettavat rajoituksia sille, miten kotona voi tuottaa sukupuolta (Rezeanu 2015, 24).

Koti on kiinnostanut muun muassa filosofeja ja psykologeja (Moore 2000), antropologit puolestaan

ovat tutkineet esimerkiksi kodin aineellista kulttuuria (Miller 2001) ja humanistiset maantieteilijät ovat nähneet kodin ennen kaikkea turvan ja suojan paikkana (Brickell 2012; Moore 2000, 2009). Nykyään maantieteessä lähestytään kotia moniskaalaisena paikkana, joka rakentuu sekä aineellisuudesta että merkityksistä ja kuvitelmista ja jossa tuotetaan käsitystä itsestä (Blunt & Dowling 2006).

Tässä artikkelissa tutkin kodin maantieteen näkökulmista, *miten nuoret aikuiset tuottavat sukupuoltaan kodin tekemisen käytännöillä eli toiminnalla, jossa kodin aineellisuutta ja merkityksiä luodaan ja ylläpidetään* (Blunt & Dowling 2006). Lähestyn sukupuolen tuottamista erityisesti Eeva Jokisen (2005)

sukupuolitapaisuuden käsitteen avulla. Erittelen, *millaisia ajatuksia kotiin liittyvästä sukupuolitapaisuudesta nuoret aikuiset tunnistavat ja miten he vertaavat omaa toimintaansa niihin*. Aineistona on kuusitoista 20–36-vuotiaiden nuorten aikuisten kirjoitelmaa ja neljä niitä täydentävää haastattelua. Tutkimusasetelman teoreettisena perustana on Judith Butlerin (1993; 2006) näkemys sukupuolen performatiivisuudesta: sukupuoli ei ole automaattisesti olemassa, vaan sitä rakennetaan ja ylläpidetään jatkuvasti.

Suomessa tasa-arvon ihanne on arkipäiväistynyt kotiin ja kotitöihin liittyen. Se on muuttunut osaksi suomalaisten tapaa puhua kotitöistään ja niiden jaosta puolisoitten kesken (Jokinen 2005), mikä näkyy myös tämän tutkimuksen nuorten aikuisten suhteessa kotiin. Tutkimukseni nuoret aikuiset kuitenkin myös tunnistavat kotiin liittyviä sukupuolitapaisuuksia. He eivät pyri toimimaan sukupuolitapaisesti, mutta kotiin liittyvä sukupuolitapaisuus kehystää ja joskus myös taivuttaa sitä, miten he tuottavat sukupuoltaan kotona ja suhteessa kotiin.

KOTI SUKUPUOLEN TUOTTAMISEN PAIKKANA

Kodin maantiede ei näe kotia pelkästään aineellisenä paikkana vaan myös kokoelmana tunteita, kokemuksia ja merkityksiä. Kotiin liittyviä merkityksiä tuotetaan ja ylläpidetään jatkuvasti kodin tekemisen käytännöllä, ja kotona rakennetaan käsitystä itsestä. (Blunt & Dowling 2006.) Kodin tavarat ja asiat järjestyvät ja järjestetään ihmisen ja hänen tapojensa jatkeeksi ja niihin kertyy henkilökohtaisia muistoja. Kodin aineellisuus muistuttaa asujaa siitä, kuka hän on, ilmentää hänen eri puoliaan ja rakentaa käsitystä yhtenäisestä minästä. (Gorman-Murray 2008b, 284; Young 2005, 138–140.) Koti aineellisena paikkana ja kotia koskevat käsitykset ja merkitykset kietoutuvat yhteen kodin tekemisen käytäntöjen tutkimuksessa, koska kotia tehdessä rakennetaan molempia. Nojaan kodin maantieteeseen tarkastellessani, miten kotia tehdessä tuotetaan itseä ja omaa sukupuolta.

Kodin maantieteellisen tutkimuksen taustalla on 1970- ja 1980-lukujen humanistinen maantiede, joka näki kodin ennen kaikkea turvapaikkana ja tuttuuden tilana (Brickell 2012; Moore 2000, 209) ja univer-

saalina lohdutuksen ja huolenpidon paikkana (Tuan 1977). Feministiset maantieteilijät kuten Gillian Rose (1993, 56) ovat huomauttaneet, että humanistinen maantiede piti miesten kokemuksia kodista universaaleina. Feministinen kritiikki on tehnyt näkyväksi koteihin sijoittuvaa sukupuolitunutta väkivaltaa sekä tuonut esiin, kuinka koti on usein ollut naisille työn paikka sekä omassa kodissa että muiden kotona (Blunt & Dowling 2006, 14–16). Naisten ja kodin yhteyttä on pidetty itsestään selvänä (Saarikangas 2006, 224). Postkoloniaalinen kritiikki puolestaan on kiinnittänyt huomiota siihen, että käsitys kotitöiden uuvuttamasta, kotiin suljetusta naisesta on länsimaalainen, keskiluokkainen ja valkoinen oltus (Blunt & Dowling 2006, 19–20).

Artikkelissani tarkastelen sitä, miten kodin tekeminen kietoutuu sukupuolen tuottamiseen. Tuokaudun Butlerin (2006, 1993) ajatuksiin sukupuolen performatiivisuudesta: sukupuoli ei ole ihmisen sisäinen ominaisuus, joka tuottaa ne ominaisuudet, jotka ajatellaan sukupuoleen kuuluviksi, vaan päinvastoin teemme sukupuolta jatkuvasti esimerkiksi eleillä ja pukeutumisella, koska meiltä odotetaan sukupuolen mukaista toimintaa. Sukupuoli on siis toistettuja tekoja, ja juuri tämä jatkuva sukupuolen tekeminen saa sen näyttämään sisäiseltä ominaisuudelta (Butler 2006). Butlerin poststrukturalistisen näkökulman lisäksi myös Candace Westin ja Don Zimmermanin etnometodologinen lähestymistapa tarkastelee sitä, miten sukupuolta tehdään normien ja rakenteiden kehityksessä (Kouri 2018, 13; Nentwich & Kelan 2014, 121–124; West & Zimmerman 2009).

Yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset sukupuolesta vaikuttavat siihen, mitkä sukupuolen tuottamisen tavat ovat mahdollisia (Butler 2006). Sukupuolta voidaan myös toistaa toisin, vaikkakaan ei ihan miten tahansa. Analysoin sukupuolen performatiivisuuden nojaten sitä, millaiset sukupuolen tuottamisen tavat ovat mahdollisia ja luontevia tutkimukseni nuorille aikuisille ja miten he ymmärtävät sukupuoltaan suhteessa kodin tekemisen käytäntöihin. Käytän myös maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käsitteitä analysoidessani, millaista naisena tai miehenä olemista nuoret aikuiset tekevät suhteessa kotiin. R. W. Connellin (2005) mukaan maskuliinisuus on sekä asemia sukupuolen tuottamisen käytännöissä että sukupuolen tekemisen käytäntöjä ja

näiden käytäntöjen vaikutuksia keholla, persoonallisuudessa ja kulttuurissa. Samoin voi ymmärtää feminiinisyyden.

Jokinen (2005) avaa sukupuolitapaisuuden käsitteen avulla sitä, kuinka jotkin asiat näyttävät ominaisilta ja ”luonnollisilta” jollekin sukupuolelle. ”Luonnollinen” osaaminen saavutetaan kuitenkin harjoittelemalla, toistamalla jotain asiaa, kunnes sen suorittamisessa oppii taitavammaksi ja siitä tulee tapa. Ennen pitkää alkaakin näyttää vaikkapa siltä, että nainen osaa luonnostaan huolehtia pyykistä ja mies autosta. Yhteiskunnan rakenteet ja normit vaikuttavat siihen, että joitakin tapoja on helpompi omaksua ja ylläpitää kuin toisia. (Jokinen 2005.) Käytän sukupuolitapaisuuden käsitettä analysoidessani sitä, miten aineistoni nuoret aikuiset vertaavat omaa kodin tekemistään ajatuksiin miehille tai naisille tyyppillisestä kodin tekemisestä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Keräsin aineiston kirjoituspyynnöllä keväällä ja kesällä 2020, ja täydensin sitä haastatteluilla tammihelmikuussa 2021 osana pro gradu -tutkielmani (Kotila 2021) aineistonkeruuta. Jaoin kirjoituspyyntöä omassa sosiaalisessa mediassani ja Itä-Suomen yliopiston opiskelijoille suunnatun viestintäkanavan kautta. Kirjoituspyynnön otsikkona oli ”Mikä tekee kodista kodin”, ja kyselin siinä laajasti vastaajien ”kodin tekemisen tavoista”. Kerroin näkökulmani olevan erityisesti siinä, kuinka sukupuoli ”näky ja tuntuu” kodin tekemisessä. Kirjoituspyynnössä oli muutama kysymys sukupuoleen liittyvistä odotuksista suhteessa kotiin. Käytin ilmaisua ”odotukset”, koska oletin sen olevan yleistajuinen ja helposti ymmärrettävä.

Kirjoitelmia tuli 16. Vastaajista naisia oli 13 ja miehiä kolme. Suuntasin kirjoituspyynnön 20–39-vuotiaille, ja vastaajien ikäjakaumaksi tuli 20–36 vuotta. Kahdeksan asui yksin, kaksi yhteisasunnossa ja loput puolison kanssa. Puolison kanssa asuvista kahdella oli lapsia. Tammi-helmikuussa 2021 haastattelin neljää kirjoituspyyntöön vastannutta (kahta naista ja kahta miestä). Toteutin puolistrukturoidut teema-haastattelut (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–90) etäyhteydellä, ja ne kestivät puolesta puoleentoista tun-

tiin. Haastatteluilla syvensin kirjoitelma-aineiston alustavan analyysin aiheita.

Käytin analyysimenetelmänä temaattista analyysia, jolla rakensin monivaiheisen koodauksen avulla teemoja, jotka erittelevät aineiston sisältöä suhteessa tutkimuskysymykseen (Braun & Clarke 2006, 2013, 2018; Tuomi & Sarajärvi 2018, 140–145). Lisäksi sovelsin lähiluvun periaatteita (Pöysä 2010) syventyessäni yksityiskohtaisesti kirjoitelmien toisinaan varsin ytimekkäisiin pohdintoihin kodista ja sukupuolesta. Analyysini ammentaa myös diskurssianalyysin (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016) käsityksistä kielestä todellisuutta tuottavana – esimerkiksi analysoidessani, miten tutkimuksen nuoret aikuiset rakentavat kirjoitelmissaan ja haastattelupuheessaan suhdettaan sukupuoleen ja kotiin.

Kyselin kirjoituskutsussa kodin tekemisestä laajasti, jotta innostaisin mukaan niitäkin, joita sukupuoli aiheena ei kiinnosta. Tästä syystä monet vastaajat käsittelevät sukupuolta eksplisiittisesti melko vähän. Haastatteluissa syvensin aineistoa sukupuoleen keskittyen. Aineiston rajoitteisiin kuuluu se, että vastaajissa on huomattavasti enemmän naisia kuin miehiä eikä lainkaan muita sukupuolia. Vastaajista merkittävä osa on korkeakouluopiskelijoita tai korkeakoulusta valmistuneita, koska jaoin kirjoituspyyntöä yliopiston viestintäkanavien kautta ja tuttavapiirissäni. En tuotakaan yleistyksiä koko ikäryhmästä, vaan syvennyn ymmärtämään näiden tavoittamieni vastaajien kokemuksia sukupuolesta ja kodista. Tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä: osallistuminen on ollut vapaaehtoista, ja osallistujia informoitiin huolellisesti tutkimuksesta. Artikkeliiin nostetuista aineistosihteista olen poistanut sellaiset kohdat, joista voisi tunnistaa henkilön.

Seuraavissa luvuissa esittelen analyysin tuloksia. Ensin käsitteelen sitä, että aineiston nuorille aikuisille käsitykset sisustamiseen ja kotitöihin liittyvästä sukupuolitapaisuudesta ovat tuttuja, vaikka he suhtautuvatkin niihin yleensä epäillen. Toisessa analyysiluvussa kerron siitä, miten oma toiminta kotona pyritään usein irrottamaan sukupuolitapaisesta kodin tekemisestä. Kodin tekemisen käytäntöjä perustellaan mieluummin yksilöllisellä persoonallisuudella ja mieltymyksillä kuin sukupuolella. Toisaalta osa aineiston nuorista aikuisista kokee, että

heidän odotetaan toimivan sukupuolitapaisesti, ja he saattavat tahtomattaankin verrata omia kodin tekemisen käytäntöjään sukupuolitapaiseen kodin tekemiseen. Tätä käsittelem kolmannessa analyysiluvussa.

SISUSTAMINEN JA KOTITYÖT SUKUPUOLITAPAISENA KODIN TEKEMISENÄ

Sukupuolitapaisuus yhdistetään aineistossa erityisesti sisustamiseen ja kotitöihin. Ajatus sisustamisesta naisille tyypillisenä kodin tekemisen käytäntönä toistuu usein, vaikka sisustaminen on luonteva ja tärkeä osa kodin tekemistä myös aineiston miehille. Sisustaminen näyttäytyy naisille tyypillisenä erityisesti muutaman (nais)vastaaajan kirjoitelmissa, kun he arvelevat, että heidän kiinnostuksensa sisustamiseen liittyy sukupuoleen. Esimerkiksi eräs heistä toteaa, että ”sukupuoleni liittyy varmasti siihen, että haluan laittaa kotia ja sisustaa”. Naisten ja miesten sisustamisen eroja pohditaan vertailemalla omia sisustuskäytäntöjä tuttujen miesten – esimerkiksi puolison tai kavereiden – sisustusmielityksiin, kuten (nais)vastaaaja tekee kertoessaan, että on ”kyllä huomannut arjessa, että miehet harvemmin panostavat sisustukseen, lähinnä tärkeää on, että kaikki kodissa oleva täyttää sille asetetun vaatimuksen sen käyttötarkoituksesta”.

Toisaalta aineistossa jaetaan laajasti ajatus sisustuksen naistapaisuudesta kulttuurisena käsityksenä eikä naisten ”luonnollisena” ominaisuutena. Esimerkiksi yksi aineiston miehistä nimeää kiinnostuksen sisustukseen yhdeksi asioista, jotka ”mielletään ehkä nykyäänkin enemmän feminiiniksi kuin maskuliiniseksi piirteiksi”, mutta kertoo, ettei hänen lähipiirissään ”juurikaan ilmene tällaisia stereotyyppisen sukupuoliroolittuneita malleja”. Myös tutkimus on tarkastellut kulttuurisia käsityksiä sisustamisesta naistapaisena. Esimerkiksi Anne Soronen (2011) toteaa analyysissään suomalaisista 2000-luvun alun kodinmuutosohjelmista, että vaikka sisustaminen esitetään niissä (hetero)-parin yhteisenä projektina, nainen kuvataan aktiivisempaan osapuolena.

Toisin kuin pienissä määrin sisustamisen osalta, kotitöiden suhteen aineistossa ei pohdita, että nai-

set olisivat ”luonnostaan” miehiä parempia tai innokkaampia tekemään kotitöitä. Kotitöihin liittyviä kulttuurisia käsityksiä sukupuolesta sen sijaan tunnustetaan. Kulttuurinen oletus sukupuolitapaisista ”miesten ja naisten töistä” näkyy esimerkiksi (nais)vastaaajan toteamuksessa, että kotityöt ”meillä ei jakaudu sukupuolen mukaan vaan yksinkertaisesti sen mukaan, mitä kumpikin mielellään tekee”. ”Sukupuolen mukaan jakautumista” ei selitetä, vaan tutkijan ja vastaaajan oletetaan jakavan käsityksen miehille ja naisille tyypillisistä eli mies- ja naistapaisista kotitöistä. Samoin toinen (nais)vastaaaja pohtii kotitöiden jakautumista (mies)puolison kanssa ja tunnustaa kotitöiden sukupuolitapaisuutta:

Olen vähän jopa yllättynyt siitä, miten stereotyyppisen sukupuolittavia kotikäytäntöistämme on tullut (mies hoitaa enemmän korjaus/piha-asioita ja minä lasten ja ruoka-asioita.) Tosin kokkaaminen ja siivous hoidetaan yhdessä.

Käsitykset miehille tai naisille tyypillisistä kodin tekemisen käytännöistä sijoitetaan aineistossa usein vanhempien ihmisten ja edellisten sukupolvien ajatuksiksi. Esimerkiksi eräs (nais)vastaaaja pohtii naisena kokemiaan paineita vieraiden kestitsemisestä ja kirjoittaa, että hänen suvussaan on ”maatalousnaisia’ ja emäntiä jotka vetäisevät aina hihasta kahvipöytään viittä eri pullaa ja samalla luontevasti jututtavat vieraat”. Toinen aineiston nainen puolestaan arvelee haastattelussa, että ehkä on ollut ”helppo oppia, ujuttautua” lapsuudenkodissa nähtyyn toimintamalliin ja ”sitten jatkaa sillä samalla roolilla ja ottaa niitä samoja tehtäviä ja vastuita”. Hän kokee, että hänen roolinsa kotona ja äitinä on ”samanlainen naisen rooli mikä on ollut mun mumolla ja mun äidillä”. Lapsuudenkodin tai suvun mallit kodin tekemisen sukupuolitapaisuudesta voivat kehystää käsityksiä aikuisenakin, mikä näkyy myös Merin Oleschukin (2019) tutkimuksessa, jossa käsitys ruuanlaiton oppimisesta äideiltä piti yllä ajatusta ruuanlaiton feminiinisydestä. Kuten sukupuoleen varsin analyttisesti suhtautuva mies toteaa haastattelussa: ”Kyllähän se mihin lapsena tottuu niin jotenkin edustaa pitkään semmoista normaalia.” Kodin tekemiseen liittyvän sukupuolitapaisuuden tuottaminen sijoitetaan joskus myös

”yhteiskuntaan” tai ”mediaan” mutta vain harvoin omaan kaveripiiriin.

Muutama kirjoituspyyntöön vastanneista pohdii kodin ja sukupuolen yhteyttä varsin suppeasti – esimerkiksi yksi aineiston miehistä toteaa yksinkertaisesti, ettei koe kotiin ja sukupuoleen liittyviä odotuksia. Moni myös suhtautuu sukupuolen ja kodin yhteyteen epäilevästi, kuten (nais)vastaaaja, joka arvelee, että ”perinteisesti” naisilta on odotettu miehiä enemmän kotitöiden tekemistä, mutta hänen mielestään ”siinä ei ole erityisesti järkeä”. Kodin tekemisen käytäntöjen, kuten sisustamisen ja erilaisten kotitöiden, mies- tai naistapaisuus on vastaajien mielestä yleensä melko löyhää ja neuvoteltavissa. Vastajat irrottavat usein omat käytäntönsä mies- tai naistapaisesta kodin tekemisestä, mitä tarkastelen seuraavassa luvussa.

KODIN TEKEMISEN KÄYTÄNTÖJEN IRROTTAMINEN SUKUPUOLITAPAISUUDESTA

Vaikka aineistossa tunnistettiin ja pohdittiin kodin tekemisen käytäntöjen sukupuolittaisuutta, yleensä vastaajat eivät kokeneet, että heiltä henkilökohtaisesti odotettaisiin sukupuolittaisista kodin tekemistä. Esimerkiksi aineiston miehet sisustavat kotiaan ja nauttivat sisustamisesta, vaikka tunnistaivatkin ajatuksen sisustamisen naistapaisuudesta. Haastattelussa yksi miehistä kertoo nauran mieltävänsä joskus kodin tavaroita valitessaan, että ”tavallaan tämä on tosi feminiininen tilanne – se että minä tässä ostan kivoja Marimekon kodintuotteita itselleni miehenä”. Ajatus ei kuitenkaan rajoita hänen toimintaansa, vaan ”se voi olla enemmän sellainen huvittava ajatus, että tiedostaa että tällaisten normien maailmassa me eletään tietyllä tapaa”. Seuraavassa sitaatissa hän avaa pitemmin sitä, että kodin tekemisen käytäntöjä ohjaa hänen mielestään luonne, ei sukupuoli:

Mun mielestä ensisijaisesti – millainen luonne sä olet, tai jos sä olet esteettinen ihminen niin että tykkäät sisustaa, ja mikä sun se maku on, ja sitten jossain siellä taustalla voi olla se, että onko se sukupuoli sitten jossain alisteisena tekijänä tai, en mä tiedä –. Mä en koe että – sukupuoli ois siinä ohjaava tekijä.

Toinen mies puolestaan viittaa haastattelussa oman kodin sisustusjuttujen jakamiseen esimerkiksi WhatsAppissa ja sanoo, että ”se jotenkin tuntuu sellaiselta sukupuolinnormilla leikittelyltä, että jos laittaa jotain, että tällä tavalla kaunistin kotiani”. Kulttuurinen käsitys sisustamisen naistapaisuudesta siis kehystää mutta ei rajoita näiden miesten omaa sisustamista. Myös esimerkiksi Gorman-Murrayn (2014) tutkimus osoittaa, että sisustamisen naistapaisuutta haastetaan: tutkimuksen heterosuhteessa elävät australialaismiehet ovat aktiivisia sisustajia, ja sisustamisen tärkeys yhdistyy henkilökohtaisiin tarpeisiin mukavuudesta, hyvinvoinnista, itseilmaisusta ja suhteiden rakentamisesta (ks. myös Gorman-Murray 2015, 432–433).

Myös kotityöt ovat aineiston miehille normaali osa kodin tekemisen käytäntöjä ja arjen rutiineja, kuten ovat aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa olleet eronneille miehille (Autonen-Vaaranieniemi 2009) ja 1960-luvulla syntyneille isille (Aalto 2002). Aineistossa ei näy lainkaan Teemu Rantasen (1998) yli kahdenkymmenen vuoden takainen tutkimustulos, että miesten on vaikea löytää maskuliinisia jäsenyyksiä esimerkiksi viikkosiivoukselle. Aineistoni miehet eivät myöskään tunnu kaipaavan ”maskuliinisia jäsenyyksiä” kotitöille, vaan taustoittavat kotitöitä luonteella – esimerkiksi tarkkaa siivoamista perustellaan omilla mieltymyksillä. Tämä perustelu on samansuuntainen Sarah Pinkin (2004, 117–136) tutkimuksessaan tekemän havainnon kanssa: miehet selittivät kodin tekemisen käytäntöjään usein luonteellaan, kuten pikkutarkkuudella tai laiskuudella.

Kotitöiden tekeminen on aineistoni miehille itsestään selvää myös siksi, että he asuvat yksin. Eräs heistä sanoittaa tätä naurahtuen haastattelussa: ”Mun on kuitenkin pakko tehdä ne aina kaikki (kotityöt), ajatteli sitten ne sukupuolittuneesti tai ei.” Samoin Michelle Szabo (2020, 408) toteaa aiemman tutkimukseen nojaten, että yksin asuvat miehet ajattelevat ruuanlaittoa usein välttämättömänä taitona.

Andrew Gorman-Murray (2008a) kiinnittää maskuliinisuuksien käsitteen avulla huomiota siihen, miten miehet tuottavat käsitystä itsestään kodin tekemisen käytäntöjen avulla ja kuinka miesten erilaiset kodin tekemisen käytännöt muokkaavat kodin ideaaleja. Miehet ja naiset siis tuottavat erilaisia

maskuliinisuuksia ja feminiinisyyskiä kodin tekemisen käytännöillä (Pink 2004, 43–45, 59), ja niitä tuottaessa neuvotellaan siitä, millaista kodin tekemistä kultakin odotetaan sukupuolen perusteella (Cox 2014, 584). Aineistoni miehet puhuvat haastatteluissa toisinaan kuvitteellisesta keskivertomiehestä, johon vertaavat omia kodin tekemisen käytäntöjään. ”Keskivertomiehestä” poikkeaminen vaikuttaa vaivattomalta, kuten haastateltavan todetessa kodin siisteyden merkityksestä: ”Ei keskimääräinen mies jaksais niin paljon kiinnittää edes huomiota – mutta mä kiinnitän.” Puhe ”keskivertomiehestä” muistuttaa hegemonisen maskuliinisuuden (Connell 2005) käsitettä siltä osin, että se sisältää ajatuksen tyypillisestä mieheydestä. Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteestä poiketen ”keskivertomies” ei kuitenkaan saa merkityksiä ihannemiehenä eikä asetu mittariksi aineiston miesten sukupuolen tuottamiselle. Ehkä tämä puhetapa ilmentää sitä, että omaa toimintaa perustellaan enemmän yksilöllisyydellä kuin sukupuolella. Mahdollisesti taustalla vaikuttaa myös se, että miehenä olemisen muodot ovat Suomessa moninaistumassa, ja on yhä vaikeampi hahmottaa vallitsevia maskuliinisuuskäsityksiä (Eerola 2014, 32).

Myöskään aineiston naiset eivät yleensä perustele kodin tekemisen käytäntöjään sukupuolella. Vaikka he tunnistavat ajatuksia kotiin liittyvästä sukupuolitapaisuudesta, he kokevat, että heidän omaa toimintaansa kotona ohjaa persoonallisuus ja omat mieltymykset, joiden he eivät ajattele liittyvän sukupuoleen. Esimerkiksi seuraava (nais)vastaaaja katsoo kodin tekemisen käytäntöjensä liittyvän luonteeseensa eikä sukupuoleensa, vaikka tunnistaa samalla niiden naistapaisuuden:

Mutta en tiedä odottaako kukaan minun tekevän mitään erityistä kotonani, siksi että olen nainen. Kaikki kyllä tietävät, että tykkään laittaa kotia ja pitää sen siistinä mutta se liittyy persoonaani.

Toinen aineiston nainen kertoo, että hänen tutuillaan on sukupuolesta riippumatta ”erilaisia toiveita ja vahvuuksia liittyen kotiin ja sen hoitamiseen, eivätkä ne mitenkään suoraviivaisesti liity sukupuoleen, joten en osaa ajatella, että omatkaan ilmentymäni olisivat nimenomaan sukupuolisidonnaisia”.

Hän siis kyseenalaistaa sukupuolen merkityksen kodin tekemisen käytäntöjen mieluisuudelle tai luontevuudelle. Samoin haastattelussa eräs naisista kertoo siitä, että hänen tottumuksensa esimerkiksi tarkasti siivoamiseen voi nähdä naistapaisina, mutta hän itse ajattelee niiden liittyvän ensisijaisesti luonteeseensa. Hän viittaa naurahtaan siihen, kuinka hän toistuvasti haastattelussa kyseenalaistaa käsityksen, että sinällään naistapaiset kodin tekemisen käytännöt johtuisivat sukupuolesta eivätkä luonteesta: ”Huomaan että mä oon tarkempi kotitöissä – – mutta niin kuin mä oon sanonut jo varmaan miljoona kertaa, – – toisaalta se on ehkä osa mun luonnettakin että mä oon hirveän tarkka ja ihan monella osa-alueella.”

Nämä aineiston naiset eivät halua perustella naistapaisia kodin tekemisen käytäntöjä sukupuolella, eli kuten Carla Barrettin (2015) tutkimuksessa, naistapaisilla kotitöillä ei tuoteta ”perinteistä” naiseutta. Sen sijaan nojataan ajatukseen yksilöllisestä persoonallisuudesta, luonteesta ja mieltymyksistä. Seuraavan (nais)vastaaajan sitaattissa välittyä lisäksi se, että kun koti jaetaan puolison kanssa, sukupuolen tuottaminen (perinteisesti tai toisin) kotitöillä kietoutuu siihen, että kotitöiden jaosta neuvotellaan puolison kanssa: ”Kotityöt meillä ei jakaudu sukupuolen mukaan vaan yksinkertaisesti sen mukaan, mitä kumpikin mielellään tekee.” Yhdessä asuvat pariskunnat rakentavat kodin tekemisen käytännöillään ja niistä neuvottelemalla sekä omaa että yhteistä identiteettiä (Gorman-Murray 2006; Reimer & Leslie 2004). Aineistossani vain yksi vastaajista käyttää sanaa ”tasa-arvo” kertoessaan kotitöiden jakamisesta, mutta oletus tavoitteesta jakaa työt tasan näkyy esimerkiksi siinä, että vastaajat puhuvat ”yhtä lailla” ja ”tasapuolisesti” tekemisestä ja siitä, että ”kummallekin on saman verran hommaa”. Jokinen (2005, 58) huomasi tutkimuksessaan 30–40-vuotiaiden suomalaisten arjesta, että haastateltavat olivat tottuneita arvioimaan työnjakonsa tasa-arvoisuutta: ”Tasa-arvoisuuden arvioinnista on tullut tapa.” Ehkä aineistossani tasa-arvoisuuden arviointi on vastaajille jo niin itsestään selvää, ettei ilmausta ”tasa-arvo” tarvita, vaan tasa-arvo oletetaan lähtökohdaksi kotitöiden jakamiselle. Sisustamisvallan- ja vastuun tasa-arvoista jakamista ei sen sijaan juurikaan pohdita. Toisin kuin kotitöihin, si-

sustamiseen tasa-arvoisuuden arviointi ei vaikuta itsestään selvästi liittyvän.

Aineistossa siis toistuu ajatus, että sukupuolen sijaan yksilöllinen persoonallisuus määrittää kunkin omia kodin tekemisen käytäntöjä. Esimerkiksi eräs (nais)vastaaja irrottaa mieltymykset sukupuolesta ilmaisulla ”sattuu olemaan” pohtiessaan vaaleanpunaista väriä sisustuksessa: ”En osaa sanoa onko tämä vaaleanpunainen sukupuoleen liittyvä värivalinta, sillä se vain sattuu olemaan lempiväriäni.” Vaikka nuoret aikuiset tunnistavat kotiin liittyviä sukupuolitapaisia käsityksiä, yksilölliseen luonteeseen nojaamalla he voivat kodin tekemisen käytännöissään tuottaa sukupuoltaan joustavasti suhteessa sukupuolitapaisuuteen. Toisaalta aineiston naiset perustelivat persoonallisuudellaan usein nimenomaan naistapaiseksi ymmärrettävää kodin tekemistä. Aineisto jättää avoimeksi kysymyksen, olisiko heidän ollut yhtä helppo irrottautua sukupuolitapaisuudesta persoonallisuuteen vedoten, jos he olisivat kokeneet oman toimintansa kotona poikkeavan käsityksistään siitä, millaista kodin tekemistä pidetään naisille tyypillisenä.

SUKUPOULITAPAIUUUS TAIVUTTAMASSA KODIN TEKEMISEN KÄYTÄNTÖJÄ

Toisinaan aineistossa kerrotaan siitä, miten käsitykset sukupuolitapaisuudesta taivuttavat omaa toimintaa kotona tai kodin tekemiseen liittyviä odotuksia ja tunteita. Jotkut vastaajista kertovat kokevansa, että heidän odotetaan toimivan sukupuolitapaisesti. (Mies)puolison ja lasten kanssa asuva (nais)vastaaja kertoo, että ”minulta myös perheessäni odotetaan enemmän kotitöiden hoitamista, josta osin pidän mutta joskus kaipaisin enemmän apua”, ja toinen (nais)vastaaja toteaa, että ”minulta naisena odotetaan edelleen ’kodin hengetär’ -asennetta sisustuksen ja kotitöiden suhteen”, vaikka häntä ”sisustaminen ei ole oikeastaan koskaan kiinnostanut”. Myös seuraava (nais)vastaaja kirjoittaa paineistetaan naistapaiseen kodin tekemiseen:

Koen että minulla on taloutemme naispuolisenä henkilönä jokin ”luontainen” vastuu kotimme siisteydestä ja siitä että minun täytyisi näyttäytyä hyvänä emäntänä, esimerkiksi tilanteissa

joissa meillä käy vieraita enkä oikein koe sellaista luontevaksi.

Hän kertoo myös, että ”tuntuu että oletus on silti se”, että naisena olisi ”erityisen kiinnostunut kotitöistä ja kodin ylläpitämisestä”. Vaatimus naistapaisesta kodin tekemisestä vaikuttaa tulevan samaan aikaan ulkopuolelta ja hänestä itsestään, kun hän kutsuu huonoa omatuntoaan ”selittämättömäksi”. Hän siis vertaa omaa toimintaansa käsityksiinsä naisilta odotetusta kodin tekemisestä. Toinen (nais)vastaaja puolestaan pohtii hyödyntävänsä sisustamisneuvotteluissa käsitystä sisustamisesta naisille tyypillisenä:

Huomaan usein vetoavani sukupuoleen minun ja mieheni yhteiselon varrella kodin laittamisen näkökulmasta. Argumentoin usein sisustusratkaisujen kohdalla ”naisen silmän” kertovan mieheni silmiä paremmin, miksi juuri tämä matto tulisi ostaa.

Käsitys sisustamisen naistapaisuudesta mahdollistaa sen, että vastaaja pystyy ottamaan enemmän vastuuta sisustusvalinnoista yhteisessä kodissa, ja samalla hän tuottaa omaa sukupuoltaan naisena ammentavan ajatuksesta, että sisustaminen on naisille luontevaa. Samoin tekevät ne luvussa ”Sisustaminen ja kotityöt sukupuolitapaisena kodin tekemisenä” mainitut aineiston muutamat naiset, jotka katsovat kiinnostuksensa sisustamiseen liittyvän sukupuoleensa. Toisin kuin kotitöiden, sisustamisen avulla aineistossa tuotetaan siis toisinaan ”perinteistä” naiseutta. Ehkä omaa sisustamista on kotitöitä helpompaa perustella sukupuolella siksi, että tasa-arvoisuuden arvioimisen ei koeta itsestään selvästi liittyvän sisustamiseen. Edellisen sitaatin vastaaja kertoo myös, että ei ”muussa ympäristössä ajattele tai ennen kaikkea sanoita näin mustavalkoisesti”, mutta ”kodin piirissä nämä jaottelut kuitenkin heräävät”. Näin koti vaikuttaa hänelle sitkeiden sukupuolitapaisuuksien paikalta.

Sukupuolen tuottamisen suhde käsityksiin sukupuolitapaisuudesta näkyy aineistossa myös siinä, miten vastaajat kertovat kodin tekemiseen ja sukupuoleen liittyvistä tunteista. Seuraava (nais)vastaaja kuvaa ristiriitaisia tunteita:

Tunnen jotain ihmeellistä ylpeyttä itsestäni nimenomaan ”onnistuneena naisena” ja hyvänä

ihmisenä kun olen onnistunut tekemään vaikka jonkun ruuan tai tarjoilut vieraille. Tällainen ajattelutapa ahdistaa, koska se ei ole mikään naiseuden tai oman arvosi mittari kuinka hienosti osaat emännöidä jonkun sukulaisvierailun. -- Toisaalta, kyllähän voin olla ylpeä tekeleistäni ihan sinälleen, ja ajatella että onnistuin tässä nyt ihan omana itsenäni ja ihmisenä, enkä naisena.

Sitaatissa naistapainen kodin tekeminen antaa tuheen sukupuolen tuottamisesta ”oikein”, mistä vastaaja kokee ylpeyttä. Samalla hän tuntee turhautumista tai ahdistusta: naisena ”onnistumisesta” koettu ilo tuntuu perusteettomalta, koska hän ei halua pitää naistapaista kodin tekemistä ”naiseuden tai oman arvonsa mittarina”. Toisaalta hän kyseenalaistaa yksilöllisyyden ihanteeseen nojaten käsityksen, että ylpeys kodin tekemisen käytäntöjen osaamisesta liittyyisi sukupuoleen. Sitaatissa näkyy hyvin, että sukupuolen tuottamisen suhde käsityksiin sukupuolittapaisuudesta ei ole mustavalkoinen siten, että sukupuolittapaisuudesta aina joko irrottauduttaisiin tai siitä koettaisiin paineita. Usein vastaajat neuvottelevat kirjoitelmissaan siitä, millainen rooli sukupuolella on heidän kodin tekemisen käytännössään.

Ylpeyden ja turhautumisen ohella huonon omatunnon tunteminen tuo näkyviin sukupuolen tuottamisen kitkaa suhteessa kotiin. Kaksi aineiston naisista kertoo, että he eivät pysty esimerkiksi rentoutumaan sohvalta tuntematta huonoa oma-tuntoa, jos (mies)puoliso tekee samaan aikaan kotitöitä. Toinen heistä kertoo haastattelussa naurahtaen, että ”jotenkin mä koen, että se on ihan yleinen meidän perheen sisällä ainakin että -- nainen tekee jotain väärin, jos se on sohvalta makaamassa ja katsoo telkkää kun toinen hoitaa kotia”. Näissä esimerkeissä huonon omatunnon tunne taivuttaa naisia tekemään kotia naistapaisesti, tuottamaan sukupuoltaan ”oikein” verrattuna ”väärältä” tuntuvaan sohvalta makaamiseen.

Sukupuolittapaisuus taivuttaa oman sukupuolen tuottamista myös silloin, kun sitä ”tarvitsee miettiä”, kuten seuraavassa (mies)haastateltavan naurahtaan kerrotussa pohdinnassa rautakaupassa käymisestä:

Nyt kun miettii, niin kyllä sitä tietyllä tavalla kantaa, että no äh, että onko jotkut amiskan

sähköasentajalinjan käyneet varmemmin miehiä silloin, kun ne käy rautakaupassa. -- Naisen ei koskaan edes tarvitsisi tuota miettiä, mutta miehen toki sitten pitää miettiä sitä, että oonko mä nyt vähän nolon tietämätön putkien vetämisestä.

Hän ei kerro varsinaisesti tuntevansa nolouden tunnetta siitä, että ei tiedä tarpeeksi ”putkien vetämisestä”, mutta putkitöiden ymmärtäminen asettuu silti jonkinlaiseksi vertailukohtaksi oman miehenä olemisen ”varmuudelle”. Tässä sitaatissa sukupuolta tuotetaan siis suhteessa käsitykseen siitä, että miehiltä odotetaan remonttiasoiden ymmärtämistä, ja nämä odotukset kietoutuvat kuvitelmiin ”oikeanlaisesta” maskuliinisuudesta (Cox 2014, 572). Kansainvälisissä tutkimuksissa onkin tarkasteltu sitä, miten miehiltä odotetaan kunnostustöitä sukupuolen perusteella ja miten he voivat niiden avulla tuottaa toivottua maskuliinisuutta (Morrisson 2012; Cox 2014 ja 2016; Moisio, Arnould & Gentry 2013). Myös suomalaisissa kodinmuutosohjelmista miesosallistujat ovat ilmentäneet nikkaroinnilla ja remontoinnilla (heteroseksuaalista ja jokseenkin hegemonista) maskuliinisuutta (Soronen 2011, 49). Remontoinnin hallitseminen toimii siis ikään kuin mittarina sukupuolen tuottamiselle ”oikein”, samoin kuin sukulaisvierailun emännöiminen siinä onnistumisesta ylpeyttä kokeneelle naisvastaajalle. Näissä tapauksissa sukupuolittapaisuus kehystää sukupuolen tuottamista siitä huolimatta, että ihminen suhtautuu sukupuoleen varsin analyyttisesti.

Käsitykset sukupuolittapaisuudesta eivät yksiselitteisesti ohjaa tai määritä näiden nuorten aikuisten kodin tekemisen käytäntöjä, mutta he saattavat kokea odotuksia toimia sukupuolittapaisesti tai vertaavat omia kodin tekemisen käytäntöjään käsityksiinsä sukupuolittapaisesta kodin tekemisestä. Sukupuolittapaisuus taivuttaa ja muovaillee sitä, millainen sukupuolen tuottaminen suhteessa kotiin muodostuu heille vaivattomaksi tai hankalaksi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tarkastellut tässä artikkelissa nuorten aikuisten kodin tekemisen käytäntöjä keskittyen siihen, kuinka he vertaavat omaa toimintaansa tunnistamiinsa käsityksiin kotiin liittyvästä sukupuolittapai-

suudesta. Olen analysoinut sitä, miten sukupuolen tuottamista kehystetään kodin tekemisen käytäntöjen sukupuolittapaisuuden (Jokinen 2005) tunnistamisella, haastamisella tai ohittamisella. Sukupuolen tuottamisen mahdollisuudet vaikuttavat aineistossa yleensä joustavilta: nuoret aikuiset perustelevat kodin tekemisen käytäntöjään mieluiten yksilöllisyydellä ja persoonallisuudella. Varsinkaan kotitöihin liittyviä tottumuksia ja mieltymyksiä ei yleensä haluta perustella sukupuolella. Nuoret aikuiset eivät koe, että sukupuolittapaisuudet ohjaisivat heidän toimintaansa kotona usein silloinkaan, kun he toimivat sinällään sukupuolittapaisesti.

Aineiston miehet eivät koe kotitöiden tai sisustuksen naistapaisuuden rajoittavan sitä, miten he voivat tuottaa sukupuoltaan suhteessa kotiin. Samansuuntaisesti kuin Gorman-Murrayn tutkimuksessa (2015, 435) miehet tekevät kodin tekemisen käytännöllään kodista itselleen merkityksellistä ympäristöä, ja tämä haastaa oletuksia kodin tekemisen feminiinisyydestä. Suurin osa aineiston nuorista aikuisista on naisia, ja kuten miehet, naisetkin perustelevat usein kodin tekemisen käytäntöjään luonteella ja yksilöllisellä persoonallisuudella eivätkä halua selittää naistapaisiakaan kodin tekemisen käytäntöjään sukupuolella. Toisaalta osa aineiston naisista kertoo myös, että muut odottavat heiltä tai he odottavat itseltään sukupuolittapaista kodin tekemistä. He vertaavat omia kodin tekemisen käytäntöjään käsityksiinsä naistapaisesta kodin tekemisestä. Sukupuolta tuottaessaan he joutuvat siis neuvottelemaan kotiin liittyvien sukupuolittapaisuuksien kanssa.

Yksilöllisyyden korostaminen omien käytäntöjen ja mieltymysten syynä saattaa liittyä Jokisen (2005) huomaamaan tasa-arvoisuuden arvioinnin arkipäiväistymiseen. Tutkimuksessa on tuotu esiin, että äitien suurta roolia perheen ruokahuollossa perustellaan henkilökohtaisilla valinnoilla, standardeilla ja mieltymyksillä (Beagan ym. 2008) ja että tasa-arvoon tottuneen sukupolven naiset selittävät ongelmiaan henkilökohtaisten haasteiden, valintojen ja resurssien avulla (Everingham ym. 2007). Ehkä osa aineistoni nuorista aikuisista koki käytäntöjensä sukupuolittuneisuuden tarkastelun epäluontevaksi tai hyödyttömäksi, koska tasa-arvon ihanne on arkipäiväistyessään muuttunut heille itsestään selväksi.

Tasa-arvon kehys voikin mahdollistaa sen, että sukupuolittapainen kotitöiden tekeminen ymmärretään omana valintana, jolloin siihen on mahdollista liittää positiivisia käsityksiä esimerkiksi omasta toimijuudesta (Sayadabdi & Howland 2023).

Sukupuolta tuotetaan kotona arkipäiväisissä, toistuvissa teoissa, ja tällä tavoin voidaan haastaa hegemonisia käsityksiä sekä kodista että sukupuolesta (Gorman-Murray 2008a; Pink 2004, 43–45). Esimerkiksi miehet muovaavat kotejaan sisustamalla kodin sukupuolittuneita merkityksiä ja rakentavat kodista paikkaa, jossa voi aineellistua paitsi naisten myös miesten käsitys itsestä (Gorman-Murray 2014, 222–223). Cätalina-Ionela Rezeanu (2015, 24) tarkastelee uusia maskuliinisuuksia ja feminiinisyyksiä suhteessa kotiin ja kirjoittaa, että miehet osallistuvat entistä enemmän erilaisiin kotitöihin ja kotiin projektina ja naiset löytävät positiivisia merkityksiä perinteisesti naistapaisten kotitöiden tekemiselle. Tällaisia uusia maskuliinisuuksia ja feminiinisyyksiä voi nähdä tämänkin artikkelin tuloksissa: miesten luonteessa kodin tekemisessä ja naisten yksilöllisten valintojen korostuksessa heidän pohtiessaan naistapaisia kodin tekemisen käytäntöjään.

Toisaalta, kuten yksilöllisyyden korostaminen, positiivisten merkitysten liittäminen sukupuolittapaiseen toimintaan saattaa piilottaa epätasa-arvoa, jota sukupuolittapaisuus kantaa taivuttaessaan ihmisiä kohti tiettyjä käytäntöjä ja saadessaan ne näyttämään ”luonnollisilta” (Jokinen 2005). Sukupuolta tuotetaan suhteessa paitsi kodin aineellisuuteen myös diskursseihin, muiden odotuksiin ja omiin käsityksiin itsestä (Pink 2004, 56, 59). Tämä näkyy niiden aineiston nuorten aikuisten kokemuksissa, jotka huomaavat vertaavansa omia kodin tekemisen käytäntöjään käsityksiinsä sukupuolittapaisesta kodin tekemisestä.

Intersektionaalinen tutkimusote kehottaa huomioimaan myös esimerkiksi seksuaalisuuden, iän, luokan, etnisyyden, ”rodun” ja terveyden (Karkulehto ym. 2012), jotka linkittyvät sukupuolen ohella siihen, miten omaa kodin tekemistä ymmärretään, millaisia mahdollisuuksia siihen on ja miten sen avulla tuotetaan käsitystä itsestä. Esimerkiksi luokka vaikuttaa siihen, millainen toiminta ymmärretään sukupuolittapaiseksi ja millainen sukupuolta toisin tuottavaksi (Rezeanu 2015, 26). Tämänkin tut-

kimuksen aineistossa sivutaan luokkaa esimerkiksi haastattelussa, jossa tietämättömyyttään putkitoista pohtiva mies toteaa, että ”toisaalta se on ehkä luokka- ja koulutuskyseminen että jos on akateemikko kerrostalossa asuja niin miten sitä kauheasti tietäisi putkien asentamisesta”. Akateeminen koulutus antaa siis hänelle liikkumavaraa, kun hän kehystää omaa sukupuolen tuottamistaan ajatuksella putkien asentamisen miestapaisuudesta.

Tässä tutkimuksessa miehet perustelivat stereotyyppisen miestapaisesta kodin tekemisestä eroavia sisustus- ja kotityökäytäntöjään yksilöllisyydellä, kun taas naiset perustelivat yksilöllisyydellä usein naistapaisista kodin tekemistä. Aineiston avulla ei voi vastata kysymykseen, pystyisivätkö nämä naiset irrottautumaan kodin sukupuolitapaisuuksista yksilöllisyyteen vetoamalla yhtä vaivattomasti, jos he kokisivat kodin tekemisen käytäntöjensä poik-

keavan naistapaisista. Aineistossa kitka sukupuolen tuottamisen ja kodin tekemisen välillä pilkkahtaa usein niissä kohdissa, joissa nainen pohtii poikkeamista naistapaisesta kodin tekemisestä. Jatkotutkimus voisikin perehtyä siihen, millä ehdoilla yksilöllisyydellä perusteleminen mahdollistaa sitä, että kodin tekemisen käytännöllä voi tuottaa sukupuolta toisin.

YTM Katariina Kotila tekee väitöskirjaa apurahatutkijana Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksella. Kodin maantieteen näkökulmia käyttävän väitöskirjatyön aiheena on nuorten aikuisten koti ja kotiin kietoutuvat tunteet erilaisissa elämän murroskohdissa.

KIRJALLISUUS

- Aalto, Ilana (2002) Kotiin päin – kodin muuttuvat merkitykset miesten isyyskertomuksissa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 15:2, 30–42.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena (2009) *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Väitöskirjatutkimus. Acta Universitatis Tamperensis, 1445. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Barrett, Carla (2015) Queering the Home. The Domestic Labour of Lesbian and Gay Couples in Contemporary England. *Home Cultures* 12:2, 193–211.
- Beagan, Brenda, Chapman, Gwen E., D’Sylva, Andrea & Bassett, B. Raewyn (2008) ‘It’s Just Easier for Me to Do It’: Rationalizing the Family Division of Foodwork. *Sociology* 42:4, 653–671.
- Blunt, Alison & Dowling, Robyn (2006) *Home*. London and New York: Routledge.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2018) Using Thematic Analysis in Counselling and Psychotherapy Research: A Critical Reflection. *Counselling and Psychotherapy Research* 18:2, 107–110.
- (2013) *Successful Qualitative Research: A Practical Guide for Beginners*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore and Washington D.C.: Sage Publications.
- (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77–101.
- Brickell, Katherine (2012) ‘Mapping’ and ‘Doing’ Critical Geographies of Home. *Progress in Human Geography* 36:2, 225–244.
- Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus. Suomen-taneet Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi.
- (1993) *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of “Sex”*. London and New York: Routledge.
- Connell, R. W. (2005) *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Cox, Rosie (2016) Materials, Skills and Gender Identities: Men, Women and Home Improvement Practices in New Zealand. *Gender, Place & Culture* 23:4, 572–588.
- (2014) Working on Masculinity at Home. Teoksessa Gorman-Murray, Andrew & Hopkins, Peter (toim.) *Masculinities and Place*. Farnham: Ashgate, 227–240.
- Dyck, Isabel (2002) Further Notes on Feminist Research: Embodied Knowledge in Place. Teoksessa Moss, Pamela (toim.) *Feminist Geography in Practice: Research and Method*. Oxford: Blackwell Publishers, 234–244.
- Eerola, Petteri (2014) Maskuliinisuuden myötä- ja vas-

- takerronta haastattelupuheessa. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 27:2, 31–44.
- Everingham, Christine, Stevenson, Deborah & Warner-Smith, Penny. "Things are Getting Better all the Time"? Challenging the Narrative of Women's Progress from a Generational Perspective. *Sociology* 41:3, 419–437.
- Gorman-Murray, Andrew (2015) Twentysomethings and Twentagers: Subjectivities, Spaces and Young Men at Home. *Gender, Place & Culture* 22:3, 422–439.
- (2014) Materiality, Masculinity and the Home: Men and Interior design. Teoksessa Gorman-Murray, Andrew & Hopkins, Peter (toim.) *Masculinities and Place*. Farnham: Ashgate, 209–226.
- (2008a) Masculinity and the Home: A Critical Review and Conceptual Framework. *Australian Geographer* 39:3, 367–379.
- (2008b) Reconciling Self: Gay Men and Lesbians Using Domestic Materiality for Identity Management. *Social & Cultural Geography* 9:3, 283–301.
- (2006) Gay and Lesbian Couples at Home: Identity Work in Domestic Space. *Home Cultures* 3:2, 145–168.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) *Diskursianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Karkulehto, Sanna, Saresma, Tuija, Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 25:4, 17–28.
- Kotila, Katariina (2021) *Sukupuolen tuottaminen nuorten aikuisten kodin tekemisen käytännössä*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Historia- ja maantieteiden laitos.
- Kouri, Suvu (2018) Upseerinaisten sukupuolen tekemisen tavat. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 31:2, 9–22.
- Massey, Doreen (1994) *Space, Place and Gender*. Cambridge: Polity Press.
- McDowell, Linda (1999) *Gender, Identity and Place*. Cambridge: Polity Press.
- Miller, David (toim.) (2001) *Home Possessions: Material Culture Behind Closed Doors*. Oxford and New York: Berg.
- Moisio, Risto, Arnould, Eric J. & Gentry, James W. (2013) Productive Consumption in the Class-Mediated Construction of Domestic Masculinity: Do-It-Yourself (DIY) Home Improvement in Men's Identity Work. *Journal of Consumer Research* 40:2, 298–316.
- Moore, Jeanne (2000) Placing *Home* in Context. *Journal of Environmental Psychology* 20:3, 207–217.
- Morrison, Carey-Ann (2012) Home and Heterosexuality in Aotearoa New Zealand: The Spaces and Practices of DIY and Home Renovation. *New Zealand Geographer* 68:2, 121–129.
- Nentwich, Julia C. & Kelan, Elisabeth K. (2014) Towards a Topology of 'Doing Gender': An Analysis of Empirical Research and Its Challenges. *Gender, Work and Organization* 21:2, 121–134.
- Oleschuk, Merin (2019) Gender, Cultural Schemas, and Learning to Cook. *Gender & Society* 33:4, 607–628.
- Pink, Sarah (2004) *Home Truths: Gender, Domestic Objects and Everyday Life*. Oxford: Berg.
- Pöysä, Jyrki (2010) Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rantanen, Teemu (1998) Kotityön maskuliiniset kehykset. *Naistutkimus–Kvinnoforskning* 11:1, 17–33.
- Reimer, Suzanne & Leslie, Deborah (2004) Identity, Consumption, and the Home. *Home Cultures* 1:2, 187–210.
- Rezeanu, Cătălina-Ionela (2015) The Relationship Between Domestic Space and Gender Identity: Some Signs of Emergence of Alternative Domestic Femininity and Masculinity. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology* 6:2, 9–29.
- Rose, Gillian (1993) *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge*. Cambridge: Polity.
- Saarikangas, Kirsi (2006) *Eletyt tilat ja sukupuoli: asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sayadabdi, Amir & Howland, Peter J. (2023) Oppression and Empowerment: Domestic Foodwork and Culinary Capital Among Diasporic Iranian Women in Aotearoa/New Zealand. *Gender, Place & Culture* 30:9, 1220–1239.
- Soronen, Anne (2011) *Tavallisuudesta tyylilykkyyteen: sukupuoli ja maku kodinmuutosohjelmassa*. Väitöskirjatutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Szabo, Michelle (2020) Masculinities, Food and Cooking. Teoksessa Gottzén, Lucas, Mellström, Ulf &

- Shefer, Tamara (toim.) *Routledge International Handbook of Masculinity Studies*. London: Routledge.
- Tuan, Yi-Fu (1977) *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- West, Candace & Zimmerman, Don H. (2009) Accounting for Doing Gender. *Gender & Society* 23:1, 112–221.
- Young, Iris Marion (2005) *House and Home: Feminist Variations on a Theme*. Teoksessa *On Female Body Experience: Throwing Like a Girl and Other Essays*. New York: Oxford University Press.

‘I DON’T THINK GENDER HAS MUCH TO DO WITH IT’ – HOME-MAKING PRACTICES OF YOUNG ADULTS

In this paper, I explore how young adults do gender via their home-making practices. Drawing from written accounts of the participants, generated by elicited writing, and semi-structured interviews, I focus on the expressions of gendered habits (*sukupuolitapaisuus*) and the different masculinities and femininities performed by young adults as they make and re-make their homes. I argue that the young adults participating in this research explain their preferences and practices around home mostly by referring to their individual personality. They rarely see their home-making practices determined by gender even as they identify various gendered habits concerning home. However, some of them compare their home-making practices with their ideas of normatively gendered home-making, and therefore, gendered habits of home-making can be seen to frame how some of the participants understand and feel about their home-making.

KEYWORDS: GENDERED HABITS, GENDER PERFORMATIVITY, GEOGRAPHY OF HOME, HOME, HOME-MAKING PRACTICES

Maskuliinisuuden käsite Sukupuolentutkimus- Genusforskning- lehdessä – integroiva kirjallisuuskatsaus

Tuija Koivunen

Tämän integroivan kirjallisuuskatsauksen aineistona ovat *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden (ent. *Naistutkimus-Kvinnoforskning*) miehiä ja maskuliinisuutta käsittelevät vertaisarvioidut artikkelit. Jäljitän ja analysoin kriittisellä otteella, miten maskuliinisuuden käsite on määritelty, miten käsitettä on käytetty ja miten käyttö on muuttunut ajan saatossa lehden vertaisarvioituissa artikkeleissa. Lisäksi tarkastelen, millaisissa miehiä käsittelevissä artikkeleissa maskuliinisuuden käsitettä ei ole käytetty. Maskuliinisuus on matkustava käsite, joka on kulkenut paitsi ajasta ja paikasta toiseen, myös tieteenalojen välillä. Etenkin Raewyn Connellin työhön perustuva tapa käyttää maskuliinisuuden käsitettä on ensin vakiinnuttanut ja sittemmin säilyttänyt paikkansa miehiä käsittelevissä artikkeleissa *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehdessä.

AVAINSANAT: INTEGROIVA KIRJALLISUUSKATSAUS, MASKULIINISUUS, MATKUSTAVA KÄSITE, SUKUPUOLENTUTKIMUS–GENUSFORSKNING-LEHTI

Sukupuolentutkimus on tieteenalana sukupuolittunut sen alla tehtävän tutkimuksen teoretisointien ja käsitteiden käytön suhteen. Siinä missä miehiä käsittelevä tutkimus nojaa usein maskuliinisuuksien teoretisointiin, muita sukupuolia käsittelevä tutkimus hyödyntää eri käsitteellistyksiä paljon monipuolisemmin ja vaihtelevammin. Havainto on kaikkea muuta kuin uusi. Sen ovat esittäneet muiden muassa Eeva Jokinen ja Raija Julkunen, jotka kirjoittavat *Naistutkimus-Kvinnoforskning*-lehden vuoden 1995 ensimmäisen numeron Avaus-osastossa näin:

Jotain oireellista voi nähdä siinä, että samaan aikaan kun naisteoria ei ole juuri ollut kiinnostunut feminiinisyksistä, on miestutkimus ensi töikseen etsinyt maskuliinisuuksia. Naisille päällimmäinen kysymys on alistava järjestelmä. Voimme nähdä naiset miehiä homogeenisempänä, järjestelmän paikalleen asettamana sukupuoliluokkana. Maskuliinisuuksien kirjo on ilmeisesti ilmeisempi. (Jokinen & Julkunen 1995.)

Myöhemmin kritiikki on kohdistettu suuremmin miestutkimukseen ja todettu, että miestutkimus ottaa tutkimuskohteekseen miehen kategorian problematisoimatta sitä, jolloin miestutkimus osallistuu kategorian tuottamiseen. Näin miestutkimus ottaa osaa kaksinapaisen sukupuolikäsityksen uusintamiseen sekä maskuliinisuuden ja miesten liiton ylläpitämiseen, vaikka sukupuolentutkimuksen sateenvarjokäsitteen alla on kaksinapaiset sukupuolikategoriat saatettu liikkeeseen ja kyseenalaistettu moneen kertaan. (Aalto 2016.) Maskuliinisuuden käsitteen käyttöä on kyseenalaistettu ja kritisoitu (mm. Aalto 2016; Hyvönen 2020; Messerschmidt 2018, 34–40), mutta käsite on siitä huolimatta pysynyt keskeisenä miestutkimukselle.

Maskuliinisuuden käsitettä on miehiin kohdistuvassa tutkimuksessa käytetty pitkään ja laajasti. Näyttääkin siltä, että maskuliinisuuden käsitteen hyödyntämisellä on hegemoninen asema miehiä käsittelevässä tutkimuksessa, ja sitä vahvistetaan edelleen perustelemalla käsitteen laajaa käyttöä sillä, että käsitettä on käytetty niin pitkään ja laajalti (myös esim. Aho, Nieminen & Salo 2021, 22). Lisäksi maskuliinisuuden käsitteen väijäämätön käyttö miehiin kohdistuvassa tutkimuksessa toistaa feministisessä tutkimuksessa tehtyä havaintoa, jonka mukaan sukupuoli liitetään naiseen ja naiset ovat sukupuoli, miehet eivät. Samalla tavoin myös tutkimuksessa sukupuolen käsite varataan naisten ja muiden sukupuolien tutkimiseen, maskuliinisuus ja mieheys puolestaan miesten.

Kärjistäen voi sanoa, että suomalaisen miestutkimuksen kentällä on keskitytty useammin sen eri vaiheiden esittelyyn (esim. Aho, Nieminen & Salo 2021, 18–22; Hearn, Lattu & Tallberg 2003; Hänninen 1992; Jokinen 1999; 2010; Jokinen, Ahlbäck & Kinnarinen 2012; Sipilä 1992) kuin tehty uusia, teoreettisia avauksia. Toisaalta myös asiantuntevia mutta samalla kriittisiä puheenvuoroja miestutkimuksessa käytetyistä käsitteistä ja teoretisoinneista on esitetty (esim. Aalto 2016; Hyvönen 2020), mutta niistä huolimatta kritiikin vaikutukset tutkimuksen tekemisen tapaan ovat jääneet vähäisiksi.

Ilana Aalto (2016) on aiheellisesti kysynyt, miksei sukupuolen käsite ole keskeinen miestutkimuksen analyysiväline. Tässä artikkelissa jatkan Aallon viitoittamaa tietä – tai sivupolkua – ja perehdyn mas-

kuliinisuuden käsitteen käyttöön sen kysymyksen innoittamana, miksi miehiä on tutkittu ja tutkitaan edelleen eri käsitteellistyksellä kuin muita sukupuoli. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole esittää, että miestutkimuksen käsitteellistysten pitäisi itsestään selvästi muistuttaa muita sukupuolentutkimuksen käsitteellistyskäytöksiä.

Artikkelissa kysyn, miten maskuliinisuuden käsite on määritelty, miten käsitettä on käytetty ja miten käyttö on muuttunut ajan saatossa *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden vertaisarvioituissa artikkeleissa. Lisäksi kysyn, millaisiin keskusteluihin maskuliinisuuden käsitteellä osallistutaan ja millaisiin ei. Toisin sanoen jäljittän maskuliinisuuden käsitteen käyttöä samalla kun ymmärrän sen matkustavaksi käsitteeksi (Bal 2002; Frank 2009). Käsitteiden sisällöt ja käyttö eivät aina pysy paikallaan, vaan ne muuttuvat ajassa ja asiayhteydestä toiseen sekä tieteenalojen välillä. Esittelen nämä teoreettiset taustoitukset seuraavassa luvussa. Sen jälkeen esittelen aineiston muodostamisen ja analysoinnin tavat. Tämän jälkeen siirryn kuvaamaan analyysin tuloksena muodostamiani ryhmittelyjä maskuliinisuuden käsitteen käytössä. Lopuksi kokoon tulokset yhteen.

MASKULIINISUUDEN MATKUSTAVA KÄSITE

Artikkelissa tarkasteltava maskuliinisuuden käsite pohjautuu kansainvälisten tutkijoiden kehittelyyn. Heistä keskeisin, joskaan ei suinkaan ainoa, on Raewyn Connell (esim. Connell 1995). Hänen teoretisoinnissaan maskuliinisuudella ja myös feminiinisytydellä tarkoitetaan sukupuoleen liittyvien käytäntöjen muodostamaa kokonaisuutta. Maskuliinisuuteen sisältyvät myös miehiä koskevat normit sekä miehiä velvoittavat ja yhteen sitovat ideologiset prosessit. (Myös esim. Courtenay 2000; Berdahl ym. 2018.) Maskuliinisuuden teoretisoinnin juuret ovat uusmarxilaisessa teoriassa ja patriarkaattiteorioissa, ja se syntyi kritisoimaan miesten sukupuolirooleja hyödyntänyttä teoriaperinnettä sekä tuomaan esiin valtasuhteita (Hearn 2004; Messerschmidt 2018).

Connell (1995, 77) on määritellyt *hegemonisen maskuliinisuuden* sukupuoleen liittyvien käytäntöjen järjestymiseksi tietynlaiseksi kokonaisuudeksi.

Se ilmentää kussakin ajassa hyväksytyä näkemystä, joka oikeuttaa joillekin miesryhmille ylivoimallisen ja miesten hallitsevan aseman naisiin nähden. Toisin sanoen hegemonisella maskuliinisuudella viitataan kulttuurisesti arvostetuimpaan maskuliinisuuden muotoon tietynä aikana ja tietyssä paikassa. Sitä tavoitellaan ja siitä palkitaan, mutta se myös marginalisoi muut miehenä olemisen tavat ja samalla oikeuttaa patriarkaatin vallitsevana asiantilana (Connell & Messerschmidt 2005; Hearn 2004). Hegemoninen maskuliinisuus liittyy miehiä yhteen samalla kun se erottaa miehiä toisistaan heidän erilaisten valta-asemiensa perusteella (Jokinen 2000, 215). Vaikka hegemonista maskuliinisuutta ei aktiivisesti vastustaisi eikä tavoittelisi, usein miehet osallistuvat sen ylläpitämiseen (Courtenay 2000; Messerschmidt 2018).

Maskuliinisuuden käsitteeseen on ajan saatossa liitetty monenlaisia etuliitteitä aina käyttötarkoituksen mukaan. Käsitteet toki pohjaavat samaan teoreettiseen viitekehykseen eli Connellin hegemonisen maskuliinisuuden käsitteistöön, joka tarjoaa tilaa maskuliinisuuksien moninaisuudelle. Käsitteellisesti on eroteltu esimerkiksi *dominantit maskuliinisuudet*, joilla ei viitata sukupuolten väliin hierarkioihin vaan pikemminkin juhliittuihin, yleisiin ja laajalle levinneisiin tämänhetkisiin maskuliinisuuden muotoihin kussakin sosiaalisessa ympäristössä. Connellin tunnistamista ei-hegemonisista maskuliinisuuksista keskeisimpiä ovat *alistettu maskuliinisuus*, joka on konstruoitu hegemonista maskuliinisuutta vähäisemmäksi tai siitä jollakin tavoin poikkeavaksi, kuten epämiehekkäiden tai naismaisina pidettyjen miesten maskuliinisuus. *Marginalisoituja maskuliinisuuksia* puolestaan määrittävät ja syrjitään, kun niihin liittyy sukupuolen lisäksi muita hierarkkisia suhteita, kuten luokkaa, etnisyyttä tai ikää. *Protestimaskuliinisuus* on kompensoivaa hypermaskuliinisuutta, joka on muotoutunut vastareaktioksi sellaiselle sosiaaliselle asemalle, johon ei sisälly taloudellista tai poliittista valtaa. (Messerschmidt 2018, 29.)

Miestutkimuksessa käytettyjä teoretisointeja ja maskuliinisuuden käsitteen käyttöä on myös kritisoitu. Kritiikissä on tuotu esiin, että käsite näyttää viittaavan johonkin miehistä erilliseen asiaan, sitä käytetään miesten kategorisointiin ja tyypologisoin-

tiin, eikä sitä määritellä riittävän tarkasti. (Beasley 2015.) Toisinaan hegemonista maskuliinisuutta on käytetty selittämään väkivaltaa ja rikoksia, jolloin hegemoninen maskuliinisuus yhdistetään yksinomaan kielteisiin pidettyihin piirteisiin (Messerschmidt 2018, 39). On myös todettu, että teoretisoinnin erot feministisen tutkimuksen ja vähintäänkin pro-feministisenä pidetyn miestutkimuksen välillä erottavat näitä kahta tutkimussuuntaa toisistaan (Beasley 2015; Waling 2019). Etenkin suhde poststrukturalistiseen sukupuolen teoretisointiin, jota Judith Butler on vienyt eteenpäin keskeisellä tavalla, on rakentanut eroa feministisen tutkimuksen ja miestutkimuksen välille mutta myös miestutkimuksen sisälle (Beasley 2015; Hyvönen 2020).

Suomessa Arto Jokinen (2000) on erottanut toisistaan yhtäältä *kulttuurisen maskuliinisuuden* eli miehuuden, jonka odotetaan lankeavan miehille luonnostaan, mutta joka miehen on siitä huolimatta ansaittava, sekä toisaalta *yksilön itsensä neuvottelun ja esittämisen maskuliinisuuden* eli mieheyden. Lisäksi Jokinen yhdistää työhönsä Butlerin ajatuksen sukupuolen performatiivisuudesta, kun hän esittää, että hegemoninen maskuliinisuus ei ole yksittäisistä miehistä riippumaton neuvottelutilanteiden, kamppailujen ja alistamisen lopputulos, vaan hegemoninen maskuliinisuus syntyy miehen toiminnan tuloksena hänen toistaessaan miehiä koskevia, olemassa olevia diskursseja. (Hyvönen 2020; Jokinen 2003.) Jokinen on ollut keskeinen vaikuttaja myös monissa maskuliinisuutta käsittelevissä *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa, jotka on sisällytetty tämän artikkelin aineistoon.

Connellin teoretisointiin sisältyvän käsitteen soveltaminen on tässä artikkelissa tarkastelun ja myös kritiikin kohteena. Kuitenkin aineiston analyysi etenee siinä mielessä aineistolähtöisesti, että en lähtökohtaisesti määrittele maskuliinisuuden käsitteen sisältöä tai käyttötapoja aiempien teoretisointien perusteella. Sen sijaan asetan käsitteen kriittisen tarkastelun kohteeksi ja jäljitän, miten se on määritelty ja miten sitä on käytetty *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa.

Käsitteet, kuten maskuliinisuus, eivät ole pysyviä, vaan ne matkustavat tieteenalojen välillä, yksittäiseltä tutkijalta toiselle, ajankohdasta toiseen sekä maantieteellisesti hajallaan olevien akateemisten yhteisö-

jen välillä (Bal 2002). Matkatessaan ne muuttuvat ja muovautuvat moneen kertaan paikallisten olosuhteiden, vastaanoton, siirtymien sekä vastustuksen myötä. Kaikki käsitteet eivät selviä, vaan jotkut hylätään ja unohtetaan matkan varrella. Näin siitä huolimatta, että käsitteet matkustavat kevyemmin kuin kokonaiset teorit, jotka ovat aina myös kontekstisidonnaisia, eikä niitä siksi voi siirtää sellaisina kuin ne ovat olleet jossakin toisaalla. (Bal 2002; Frank 2009.)

Tässä artikkelissa ei ole tarkoitus niinkään jäljittää maskuliinisuuden käsitteen matkaa maailmalla, vaan tarkastella, miten maskuliinisuuden käsite on omaksuttu angloamerikkalaisesta perinteestä Suomeen ja miten sitä on käytetty suomalaisissa tutkimuskeskusteluissa. Samalla tarkoituksena on avata miestutkimuksessa lisää tilaa uudenaikaisille käsitteellistyksille, jotka syventävät ymmärrystä sekä miehistä nimenomaan sukupuolena että kaikkien sukupuolten keskinäisistä suhteista. Tarkastelun tavoitteena on kyseenalaistaa miehiä sukupuolena käsittelevässä tutkimuksessa totuttujen käsitteellistysten, kuten maskuliinisuuden sen eri muodoissaan ja hegemonisen maskuliinisuuden käsite, silloin, kun niiden käyttö näyttää perustuvan lähinnä miestutkimuksen perinteen ylläpitämiseen uudistumisen kustannuksella.

AINEISTO JA MENETELMÄ

Artikkelin aineistona on käytetty *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehdessä (vuoteen 2013 asti *Nais-tutkimus-Kvinnoforskning*) julkaistuja vertaisarvioituja artikkeleita, jotka käyttävät maskuliinisuuden käsitettä tai tarkastelevat mieheyttä käyttämättä maskuliinisuutta analyyttisenä käsitteenä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehti on keskeinen julkaisukanava miehiä, mieheyttä ja maskuliinisuuksia käsittelevälle tutkimukselle Suomessa.

Olen muodostanut tutkimuksen aineiston käymällä läpi kaikki *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden vuosikerrat vuosilta 1988–2021. Olen käynyt käsin läpi kaikki lehden artikkelit, kun olen etsinyt ja sisällyttänyt aineistoon sen kriteerit täyttävät artikkelit niiden otsikon perusteella. Artikke-

lit, joiden otsikon perusteella en ole kyennyt arvioimaan niiden sisältöä, olen tarkastanut lähemmin.

Rajaukseen sopivia artikkeleita löytyi yhteensä 35 kappaletta (ks. liitetaulukko). Ensimmäinen lehti, josta löytyi ehdot täyttävä artikkeli, on vuoden 1992 toinen numero. Vasta 2000-luvulla artikkeleita on alettu julkaista tasaiseen tahtiin. Lehden historiasa miestutkimusta on usein julkaistu teemanumeroissa, joka on voinut keskittyä maskuliinisuuteen (esim. 1/2016) tai olla miestutkimus-teemanumero (esim. 2/2020). Muutos teemanumeron teemassa saattaa kertoa siirtymisestä kauemmas maskuliinisuuden käsitteestä, mutta vahvaa johtopäätöstä tämän havainnon perusteella ei voi tehdä. Käytän joitakin tämän artikkelin aineiston artikkeleja (lähinnä Aalto 2016) myös lähdekirjallisuutena, jolloin nämä artikkelit ovat tekstissä kahtalaisessa roolissa¹.

Integroiva kirjallisuuskatsaus on itsenäinen metodi, jossa ei ole yhtä tiukkoja sääntöjä kuin esimerkiksi meta-analyyssissä tai systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa, sillä sen tarkoituksena on kuvata laaja-alaisesti tutkimuksen keskiössä olevaa ilmiötä (Salminen 2011) eli tässä tapauksessa maskuliinisuuden käsitteen käyttöä. Integroivaan kirjallisuuskatsaukseen kuuluu aina kriittisyys (Salminen 2011, 8), ja tätä lähtökohtaa seuraten artikkeli suhtautuu kriittisesti maskuliinisuuden käsitteen käyttöön. Kriittisyys ei kuitenkaan ole artikkelin itsetarkoitus, vaan tarkoitus on tiivistää aiemman tutkimuksen käsitteellistyi- siä kuvailevan synteessin avulla. Näin on mahdollista hahmotella kokonaiskuvaa maskuliinisuuden käsitteen käytöstä. Integroiva kirjallisuuskatsaus mahdollistaa myös laajojen ja menetelmällisesti monipuolisten aineistojen kokoamisen ja analysoinnin, minkä takia se sopii hyvin tämän artikkelin metodiksi. Integroiva kirjallisuuskatsaus voi myös ehdottaa vaihtoehtoisia käsitteellisiä kehystä (Torraco 2005, 363). Tällaisia vaihtoehtoisia käsitteellisiä kehäksiä on ehdotettu jo aiemmassa kirjallisuudessa (esim. Aalto 2016), joten tämä artikkeli jatkaa niiden pohtimista ja argumentoimista niiden puolesta.

Aineiston käsittely ja analyysi etenivät niin, että jaoin artikkelit kahteen ryhmään sen perusteella, esiintykö niissä – pois lukien lähdeluettelo – mas-

¹ Yksinomaan aineistona käsiteltyihin artikkeleihin viitataan normaalin viittauskäytännön mukaisesti, mutta ne on jätetty pois kirjallisuusluettelosta ja esitetään vain liitetaulukon aineistolistauksessa.

kuliinisuuden käsite vai ei. Tässä vaiheessa en tehnyt jaottelua sen suhteen, keskustellaanko maskuliinisuuden käsitteen kanssa tai hyödynnetäänkö sitä analyysissä ja tulosten esittelyssä, vaan jako perustui yksinomaan siihen, esiintyykö käsite tekstissä vai ei. Artikkelit, joissa maskuliinisuuden käsite esiintyy, tyypittelin (Eskola & Suoranta 1998, 182–183) niiden ilmestymisajankohdan sekä käsitteen käyttötavan mukaan kolmeen eri ryhmään. Ensimmäiselle ryhmälle tai ajalliselle vaiheelle (1992–2004) olennaista on se, että käsitettä ei määritellä. Toisessa vaiheessa (2005–2014) määritelmät ovat monenlaisia ja jopa kirjavia, kun taas kolmannen vaiheen (2015–2021) artikkeleissa esitetään aiempaa tarkempia määrittelyjä. Tyypittely perustuu maskuliinisuuden käsitteen käyttöön kyseisinä ajanjaksoina ja muutoksiin käsitteen käytössä ajanjaksojen välillä ja on siten yksi aineiston analyysin tulos. Tyypittelyä ohjasi tavoite, jonka mukaan kullakin ryhmällä on sille tyypilliset ominaisuudet, niin että se on mahdollista erottaa toisesta ryhmästä. Vaikka tällaisen aineiston ajalliset rajaukset ovat väistämättä jossain määrin liukuvia, ei ajallista rajausta olisi nähdäkseni voinut tehdä toisella tavalla ilman, että siitä seuraa nykyistä jakoa suurempia aineistotyyppien sisäisiä ristiriitaisuuksia. Artikkelit, joissa maskuliinisuuden käsite ei esiinny lainkaan, muodostavat neljännen ryhmän. Sisällytin kolmeen ajallisesti rajattuun tyyppiin myös ne artikkelit, joissa käsite vilahtaa tekstissä hyvin nopeasti, sillä niiden sisällyttäminen neljänteen ryhmään olisi piilottanut sekä käsitteen varhaisvaiheen hienovaraisuutta että käyttötavan yleistä moninaisuutta. Aineiston kaikki artikkelit ja niiden ryhmittely on esitetty liitetaulukossa.

Tyypiteltyäni artikkelit neljään ryhmään olen jatkanut analyysiä etsimällä niistä kunkin ryhmän sisällä maskuliinisuuden käsitteen matkustavuuden kannalta oleellisia eroja ja samankaltaisuuksia. Lisäksi olen verrannut neljää eri ryhmää toisiinsa ja jäljittänyt myös näiden ryhmien välisiä eroja ja jatkuvuuksia. Esittelen seuraavaksi analyysin tulokset aineistoryhmä kerrallaan.

KÄSITE, JOTA EI MÄÄRITELLÄ 1992–2004

Ensimmäiset maskuliinisuuden käsitettä käyttävät vertaisarvioidut artikkelit löytyvät *Naistutkimus-*

Kvinnoforskning-lehden ”miesnumerosta” vuodelta 1992. Yhteensä tähän ryhmään sijoittamiani artikkeleita on aineistossa 10 kappaletta, ja ne on julkaistu ajanjaksolla 1992–2004. Empiirisiä artikkeleita näistä on seitsemän, ja loput kolme ovat joko teoreettisia tai teoreettista keskustelua ja katsausta miestutkimukseen yhdistäviä. Yhteistä kaikille artikkeleille on, että maskuliinisuuden käsitteen käyttö on niissä nykypäivän lukijan näkökulmasta epämääräistä. Käsitettä ei määritellä tai avata, vaan sitä luonnehditaan vain lyhyesti, esimerkiksi näin:

Uusi miestutkimukseksi itseään nimittävä koulukunta alkoi tutkia maskuliinisuutta Yhdysvalloissa 1970-luvulla. Maskuliinisuus määritettiin sosiaalisiksi, aikaan ja kulttuuriin sidotuksi muuttuvaksi konstruktioksi ja pyrittiin kuvaamaan, millainen tämä moderni länsimainen maskuliinisuus oikeastaan on ja miksi. (Sipilä 1992, 22.)

Useissa artikkeleissa siis kuvataan maskuliinisuutta sosiaalisiksi konstruktioksi mutta ei kerrota tarkemmin, mitä maskuliinisuudella konstruoidaan, eikä käsitettä käytetä analyysissä. Artikkelien kokonaisuuden perusteella tulkitsem, että useissa tämän ryhmän artikkeleista maskuliinisuudella tarkoitetaan miehenä olemisen tapaa. Tähän viittaa myös se, että artikkeleissa (Sipilä 1992; Rantanen 1998) hyödynnetään Raewyn Connellin teoretisointeja, vaikka maskuliinisuuden käsitteen connellilaisesta taustasta ei keskustellakaan. Jorma Sipilä (1992, 23) tuo esiin myös maskuliinisuuden käsitteen hajoamisen, minkä seurauksena on alettu puhua monista maskuliinisuuksista. Kun maskuliinisuudella tarkoitetaan miehenä olemisen tapaa, määrittäyty se lähtökohtaisesti miehiseksi eikä naimaskuliinisuus ole mahdollista.

Tulkintani mukaan joissakin artikkeleissa maskuliinisuus viittaa tietynlaisiin kulttuurisiin ja taiteellisiin representaatioihin sekä niiden merkityksiin, kuten Atte Oksasen (2002) artikkelissa:

Maskuliininen uho palaa, ja on taivallettava kivinen tie loppuun asti vailla vaihtoehtoja, kuten Paluu-sarjakuvassa – ja Paluu-maalauksissa, joissa mies hiihtää läpi talvisten huoneiden kohti pohjoista. Ulkona on kesä, mutta maskuliininen hul-

luus jättää miehen sisään jäätymään. (Oksanen 2002, 26.)

Toisin kun edellisissä artikkeleissa, Oksanen (2002) tavassa käyttää maskuliinisuuden käsitettä ei näyttäisi olevan kyse sosiaalisesta konstruktiosta, vaan käsitteen avulla korostetaan miehen olemuksellista laatua. Artikkelissa Oksanen analysoi taiteilija Kalervo Palsan maalauksia, sarjakuvia ja päiväkirjamerkintöjä filosofi Gilles Deleuzen jalanjäljissä ja kenties myös Deleuzen tavoin tarkoituksellisen toisinajattelevasti. Oksanen (2002, 18) toteaa, että kriittisen miestutkimuksen näkökulmasta miestä ja maskuliinisuutta ei oteta annettuna, vaan erilaisia maskuliinisuuksia pyritään paikantamaan ja laittamaan kritiikin kautta liikkeeseen. Oksanen ei argumentoi asiaa juuri enempää, ja näyttääkin siltä, että hän jättää lukijan tehtäväksi tietää, mitä maskuliinisuudella tarkoitetaan ja mitä sillä tehdään. Tämä epämääräisyys yhdistää artikkelin muihin tämän vaiheen artikkeleihin.

Joissakin artikkeleissa (Eräranta 2005; Jungar 2003) maskuliinisuuden käsite vilahtaa vain yhden tai joitakin kertoja, esimerkiksi Judith Butlerin heteroseksuaalisen matriisin esittelyn yhteydessä, eikä käsitteellä varsinaisesti tehdä mitään. Myöhemmin Connellin maskuliinisuuden käsitteen sekä Butlerin poststrukturalistisen teoretisoinnin suhdetta on kuvattu vaikeaksi (Hyvönen 2020); vaikeutta ei voi jäljittää artikkeleista, sillä ne toistavat samaa maskuliinisuuden niukkaa avaamista ja käsitteen käsittelyä kuin muutkin aikakauden artikkelit.

Useissa artikkeleissa viitataan kansainväliseen kirjallisuuteen, josta maskuliinisuuden käsite on matkustanut suomalaisen miehiä koskevaan tutkimukseen. Connellin työhön viitataan myös, kun artikkeleissa keskustellaan hegemonisesta maskuliinisuudesta ja todetaan sen olevan maskuliinisuuden muoto, joka alistaa muut maskuliinisuudet ja feminiinisyydet (esim. Lahti 1992; Rantanen 1998; Valenius 2004). Johanna Valenius (2004) esittelee hegemonisen maskuliinisuuden lyhyesti artikkelinsa johdannossa, mutta ei palaa siihen myöhemmin.

Teemu Rantanen (1998) pohtii sekä hegemonisen maskuliinisuuden murtavia maskuliinisuuden muotoja että analyysinsä pohjalta sitä, onko hegemonisia maskuliinisuuksia yksi vai kaksi:

Kysymys siitä, onko hegemonisia maskuliinisuuksia yksi vai useampia, ei saa tässä tutkimuksessa yksiselitteistä ratkaisua. Yhtäältä jos hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvä miehen identiteetti määritellään väljästi pelkän yksinsubjektiivien kautta, hegemonisia maskuliinisuuksia on vain yksi, joka tosin saa hieman erilaisia muotoja erilaisten kehysten kohdalla. Toisaalta analyysin pohjalta voitaisiin erottaa toisistaan kaksi hegemonisessa asemassa olevaa maskuliinisuutta: toiminnallinen ja pohtiva yksinsubjektiivus. (Rantanen 1998, 30.)

Martti Lahti (1992) puolestaan kirjoittaa elokuvien hajoavaa miesruumista käsittelevässä artikkelissaan maskuliinisuuden hegemonisista muodoista määrittelemättä, kuinka monta niitä on, ja rinnastaa ne diskursseihin. Vaikka hän on määritellyt hegemonisen maskuliinisuuden Connellia seuraten, näyttävät hegemoniset maskuliinisuudet saavan toimijan aseman hänen tekstissään:

Maskuliinisuuden hegemoniset muodot tai diskurssit käyttävät tavallaan vammaisten ruumista omien miesten välisiin suhteisiin liittyvien pelkonsa ja ahdistuksen tunteidensa ilmaisemiseen. Tämä ei ole yllättävää, sillä kulttuurisesti hegemonisen maskuliinisuuden perustan luomiseen kuuluu riippuvuuteen ja passiivisuuteen liittyvien tunteiden kieltäminen. (Lahti 1992, 15.)

Siinä missä Connellin näkemyksen mukaan hegemoninen maskuliinisuus syntyy sukupuoleen liittyvien käytäntöjen tekemisen myötä, Lahden tekstissä lähtökohta on päinvastainen, ja käytännöt, kuten diskurssit, ilmaisevat itseään miehen ruumiin kautta. Tällöin miehestä ja hänen ruumiistaan näyttää tulevan passiivinen alusta hegemonisen maskuliinisuuden toimijuudelle, kun hegemoninen maskuliinisuus käyttää ruumista tunteiden ilmaisemiseen.

Kyseiselle maskuliinisuuden käsitteen käytön vaiheelle on leimallista, että maskuliinisuuden tai maskuliinisuuksien käsite sekä etenkin hegemoninen maskuliinisuus otetaan käyttöön ja juurrutetaan kotimaiseen keskusteluun muun maailman mallien mukaan. Käsite on matkustanut suomalai-

seen miehiä käsittelevään tutkimukseen, eri tieteenaloille ja erilaisiin lähestymistapoihin. Suomalaisessa keskustelussa joitakin käsitteen käytön tapoja voi kuvata omaperäisiksikin, vaikka usein käsitettä käytetään vähintäänkin Connellin hengessä tai häntä seuraten.

KÄSITTEEN MONENLAISET MÄÄRITELMÄT 2005–2014

Ajanjaksolla 2005–2014 julkaistuissa *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa maskuliinisuuden käsitteen käyttö täsmentyy huomattavasti aiemmasta etenkin käsitteeseen keskittyvien teoreettisten artikkelien myötä, mutta samalla myös monipuolistuu. Ajanjakson aikana aineistoon sopivia artikkeleita on julkaistu yhteensä 12 kappaletta, joista 10 on empiirisiä ja kaksi teoreettisia. Monissa näistä artikkeleista maskuliinisuuden käsitteen käyttö tarkentuu, vaikka joissakin artikkeleissa (esim. Harmainen 2014; Koivunen 2013) maskuliinisuuden käsite vilahtaa vain kerran, eikä sitä varsinaisesti käytetä. Myös hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen määrittely ja käyttö alkavat tarkentua aiemmasta.

Maskuliinisuuden käsitettä hyödynnetään ajanjakson artikkeleissa eri tavoin, mikä on ymmärrettävää artikkeleiden ja aiheiden kirjavuuden valossa. Vaikka monissa artikkeleissa on määritelty maskuliinisuuden käsite ja kerrottu, mitä sillä tarkoitetaan sekä miten sitä käytetään, ei käsitteen käyttötapa lopulta aina täysin vastaa kuvausta. Käsitettä myös käytetään yhdessä ja samassa artikkelissa monissa eri merkityksissä (esim. Arminen 2016).

Ville Erkkilä (2013) jäsentää artikkelissaan 1930-luvun suomalaisen sivistyneistön maskuliinisuutta etenkin Artturi Leinosen historiallisessa romaanitriologiassa *Hakkapeliitat*. Erkkilä nostaa keskusteluun myös feminiinisuuden käsitteen, kun hän esittää kansainväliseen kirjallisuuteen nojaten, että maskuliinisuus on erontekoa feminiinisestä.

Saksalaiseen fasismiin kuului vahvasti myös feminiinisen ja maskuliinisuuden käsitteiden selkeä erottelu, joka myöhemmin Natsi-Saksassa loi pohjan todellisille rajanvedoille sukupuolten välillä, koskien työnjakoa, hyväksytyä käytöstä ja yhteiskunnallista osallistumista. (Erkkilä 2013, 28.)

Katkelma osoittaa, kuinka Erkkilä erottaa toisistaan ensin maskuliinisuuden ja feminiinisuuden lähinnä identiteettiin ja mieheksi kasvamiseen kytkeytyvinä ideoina, ei suoraan sukupuolisuudesta ruumiista seuraavina ominaisuuksina. Maskuliininen identiteetti, johon sisältyy peitelty hauraus, on jatkuvaa erontekoa feminiiniseen. Näin Erkkilä hyödyntää connellilaisesta poikkeavaa, lähinnä Michael Kimmelin ja Derek Fewsterin töihin perustuvaa käsitteellistystä maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta.

Myös Petteri Eerola (2014, 32) hyödyntää sekä maskuliinisuuden että feminiinisuuden käsitteellistystä, mutta toisella tapaa ja eri teoriaperinteestä käsin kuin Erkkilä. Eerola toteaa, että maskuliinisuus on yleensä nähty vastakohtana feminiinisuudelle ja siksi feminiinisinä pidetyt ominaisuudet, kuten yhteisöllisyys, empaattisuus ja emotionaalisuus, on tulkittu epämaskuliiniseksi. Toisin sanoen miehiä koskevassa tutkimuksessa miesten ominaisuuksia ei nimetä feminiiniseksi vaan maskuliinisuuden negaatioiksi. Näin Eerola kytkeytyy connellilaisen maskuliinisuuden konstruktion perinteeseen, kun hän tarkastelee analyysissään puhetta hoivasta maskuliinisuuden eli miehille asetettujen kulttuuristen odotusten vastapuheena. Ylipäättään Eerolan artikkelissa maskuliinisuus näyttää viittaavan yhtäältä miesten kerrontaan itsestään ja toisaalta kulttuuriseen kertomukseen miehistä, vaikka hän määrittelee sen viittaavan vain jälkimmäiseen. Hän myös kysyy, onko tällainen jako maskuliinisuuteen ja sen vastapuheeseen mielekäs vai voisiko etenkin isien tekemän hoivan sisällyttää maskuliinisuuteen. Tällainen ehdotus vahvistaa näkemystä, jonka mukaan kaikki miesten toiminta on maskuliinista. Samalla vahvistuu näkemys kaksinaapaisesta sukupuolesta.

Samana tyyppinen lähestymistapa on Sirpa Kolla (2012), joka jäljittää maskuliinisia ja feminiinisiä käytäntöjä. Hänen artikkelissaan maskuliiniset käytännöt ovat niitä, joita miehet tekevät yhteisöissään, kun taas feminiiniset käytännöt ovat naisten tekemiä. Kokko kuitenkin lisää, että feminiinisten ja maskuliinisten käytäntöjen yhteisöt eivät ole staatisia vaan sekä ajallisesti että paikallisesti muotoutuvia, jolloin:

Samalla kun tytöt ja pojat ovat oppineet käsitöitä, he ovat omaksuneet monia muitakin sellaisia sosiaaliseen käyttäytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin liittyviä tapoja, joita ryhmien jäsenyys edellyttää. Osoittaessaan lisääntyvää ymmärrystä siitä, mitkä ovat ”oikeita” tapoja toimia, he ovat siirtyneet yhä lähemmäs ympäröivän yhteisön maskuliinisuuden ja feminiinisuuden täysivaltaista jäsenyyttä. (Kokko 2012, 25.)

Kokon (2012) artikkeli on siinä mielessä poikkeus verrattuna ajanjakson muihin artikkeleihin, että hän analysoi sekä maskuliinisia että feminiinisiä käytäntöjä. Muissa ajanjakson artikkeleissa maskuliinisuuden rinnalla mainitaan usein feminiinisyys, joka kuitenkin tipahtaa viimeistään analyysissä pois, kun keskitytään maskuliinisuuteen. Näin ollen miesfeminiinisyys eli miesruumiiseen liittyvä feminiinisyys sekä naismaskuliinisuus eli naisruumiiseen liittyvä maskuliinisuus ovat periaatteessa mahdollisia, mutta niitä ei hyödynnetä analyysinä käsitteinä, vaan pikemminkin niiden olemassaolo todetaan.

Ajanjaksolla huomionarvoista on maantieteellisen, ajallisen ja tieteidenvälisen liikkuvuuden lisäksi se, että maskuliinisuuden ja etenkin feminiinisuuden käsitteitä aletaan soveltaa edellistä vaihetta laajemmin ja myös eri teoriaperinteisiin nojaten. Samalla käsitteen käyttö on vähemmän kokeellista kuin ensimmäisen vaiheen joissakin artikkeleissa. Tästä huolimatta mitenkään jäsenytyneeksi tai määritelmällisesti tarkaksi ei käsitteen käyttöä voi vielä tässä vaiheessa kutsua.

KOHTI TARKKAA MÄÄRITTELYÄ 2015–2021

Vuoden 2014 jälkeen *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkeleissa on siirrytty maskuliinisuuden käsitteen aiempaa tarkempaan määrittelyyn ja pohdintaan. Yhteensä tämän ajanjakson artikkeleita on aineistossa 11 kappaletta, joista 10 on empiirisiä ja yksi miestutkimuksen historian keskittävä katsausartikkeli.

Useille ajanjakson artikkeleille on leimallista se, että niissä käydään laajasti käsitteellistä keskustelua maskuliinisuuden käsitteellistyksestä ja hyödynnetään sitä empiirisesti. Tähän on osaltaan varmasti

vaikuttanut myös se, että Connell ja muut maskuliinisuuden teoretikot ovat täsmentäneet ja kehittäneet eteenpäin omia teoretisointejaan, ja ne ovat matkustaneet myös Suomeen. Maskuliinisuuden määritelmät ja käyttötavat toki vaihtelevat artikkelista toiseen, eli yhtenevää käsitteellistä lähestymistapaa artikkeleilla ei ole.

Esimerkiksi Ilkka Pietilä kumppaneineen (2019) kytkee artikkelinsa analyysille keskeisen homosiaalisuuden käsitteen hegemoniseen maskuliinisuuteen ja toteaa, että miesten homosiaalissa yhteisöissä uusinnetaan miesten valta-asemaa yhteiskunnassa ja siksi homosiaalisuus liitetään läheisesti hegemoniseen maskuliinisuuteen. He esittelevät aiempaan tutkimukseen viitaten hegemonisen maskuliinisuuden uusintamiseen pyrkivän vertikaalin homosiaalisuuden sekä horisontaalin homosiaalisuuden, jolle leimallista on miesten keskinäisen kilpailun puuttuminen. Artikkelin laajasta maskuliinisuuksien käsitteellisestä keskustelusta huolimatta analyysissä hyödynnetään lähinnä homosiaalisuuden käsitettä.

Samaan aikaan useissa artikkeleissa käytetään sukupuolen käsitettä joko maskuliinisuuden rinnalla tai niin, että eksplisiittisesti kerrotaan, että artikkelissa analysoidaan miesten sukupuolen rakentumista, kuten seuraavassa:

Tässä tutkimuksessa käytämme miesten sukupuolisuutta tarkastellessamme mieheyden käsitettä, koska se huomioi maskuliinisuuden käsitettä paremmin erilaisia tilannekohtaisia maskuliiniseksi ja feminiiniseksi määrittyviä kulttuurisia merkityksiä. (Laiho & Jauhiainen 2020, 27.)

Vaikka kyseisessä artikkelissa irtisanoudutaan maskuliinisuuden käsitteen käytöstä ja korvataan se mieheydellä analyysissä, artikkeleissa käydään teoreettista keskustelua maskuliinisuudesta. Esimerkkiartikkeli ei ole ainoa, jossa toimitaan näin (myös Koivunen 2018).

Myös Henri Hyvösen (2016; 2017) artikkelit tarjoavat aiempia vaiheita selvästi tarkempaa määrittelyä maskuliinisuuden käsitteelle. Vaikka Hyvösen (2016) keskustelee esimerkiksi Judith Butlerin kanssa, sitoutuu hän melko perinteiseen connellilaiseen näkemykseen, kun hän määrittelee hegemonisen maskuliinisuuden seuraavasti:

Hegemoninen maskuliinisuus viittaa sellaisiin ominaisuuksiin, joita suosituilla ja valtaa muihin käyttävillä miehillä on ja joita vähemmän suosituiksi tai kiusatuiksi nähdyillä miehillä ei ole. (Hyvönen 2016, 25.)

Katkelmassa Hyvönen määrittelee hegemonisen maskuliinisuuden hyvin tarkasti ja tavalla, joka mahdollistaa käsitteen hyödyntämisen myös analyysissä. Näin Hyvönen tekeekin, kun hän tarkastelee syömishäiriöön sairastuneiden miesten omaelämäkerrallista puhetta ja siinä annettuja sukupuoliittuvia merkityksiä. Samalla Hyvönen kiinnittää maskuliinisuuden nimenomaan miesten ominaisuudeksi. Näin hän jatkaa viimeistään Arto Jokisen töissä vakiintunutta konstruktionismin perinnettä, jossa maskuliinisuudet eivät ole sukupuoli-identiteettejä vaan käytäntöjen muodostamia kokonaisuuksia. Tällainen määrittely näyttää sulkevan pois naismaskuliinisuuden lähtökohtaisesti mahdolltomana, mikä paitsi lukitsee maskuliinisuuden mieheyteen myös osaltaan tukee sukupuolen kaksinapaisuutta.

Matleena Frisk (2016) on puolestaan ottanut miesfeminiinisyden ja naismaskuliinisuuden artikkelinsa analyysin lähtökohdiksi. Frisk nojaa Butlerin sukupuolen teoretisointiin, kun hän määrittää sukupuolen rakentuvan kulttuurisesti maskuliinisiksi tai feminiinisiksi ymmärretyissä teoissa, jolloin maskuliinisuus ei automaattisesti yhdisty mieheyteen eikä feminiinisyys naiseuteen. Hän analysoi miesfeminiinisyttä Suomen ensimmäistä meikkaavaa bändiä koskevan nuorisolehtiaineistonsa analyysissä. Hän käyttää rinnakkain sekä epämaskuliinisen että feminiinisen käsitteitä:

Ajanmukaisuus esitetään tärkeänä ja tavoiteltavana, mutta samalla liiallinen huomion kiinnittäminen ulkonäköön saattoi kyseenalaistaa pojan tai nuoren miehen maskuliinisuuden. Miehen tai pojan ei tullut olla liian laittamaton, jottei ollut vanhanaikainen, mutta liian laitettu tai huoliteltu mies oli epämaskuliininen ja feminiininen. (Frisk 2016, 26.)

Myös tällä ajanjaksolla on julkaistu artikkeli, jossa maskuliinisuus vain vilahtaa eikä siihen kiinni-

tetä sen enempää huomiota (Kekkonen 2018). Laajemmin tarkasteltuna ajanjaksolla ilmestyneissä artikkeleissa maskuliinisuuden käsitteestä on käytetty monipuolista ja toisinaan laajaakin keskustelua. Maskuliinisuuden käsitettä käytetään edelleen eri tavoin ja hieman eri teoriaperinteisiin nojaten, mutta ajanjaksolla lukijan on aiempaa selvästi helpompi tulkita, mitä maskuliinisuudella tarkoitetaan ja miten käsitettä käytetään.

MUITA KÄSITTEITÄ KÄYTTÄVÄT ARTIKKELIT

Maskuliinisuuden käsitettä käyttävien artikkeleiden lisäksi *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehti on julkaissut vertaisarvioituja artikkeleita miehiä käsittelevistä tutkimuksista, jotka eivät hyödynnä tai edes mainitse maskuliinisuuden käsitettä. Tällaisia artikkeleita on aineistossa vain kaksi kappaletta, ja ne on julkaistu vuosina 2002 ja 2007. Molemmat ovat empiirisiä artikkeleja.

Nämä artikkelit osoittavat, että miehiin keskittyvää tutkimusta voi tehdä ja julkaista myös ilman maskuliinisuuden käsitteen käyttöä tai keskustelua maskuliinisuuden käsitteestä. Artikkeleista ensimmäinen käsittelee isyyttä, kotia ja kotityötä (Aalto 2002). Aineistossa on myös sellaisia artikkeleja, jotka käsittelevät näitä teemoja maskuliinisuuden käsitettä hyödyntäen (esim. Eerola 2014; Rantanen 1998).

Toisen artikkelin (Kivimäki 2007) aihe on sotahistoriallinen, ja se keskittyy suomalaissotilaitten tekemään seksuaaliseen väkivaltaan. Artikkelissa on keskusteltu monien, maskuliinisuuteen keskittyvien tutkimusten kanssa, mutta kirjoittaja ei ole kytkenyt omaa tarkasteluaan maskuliinisuuden käsitteeseen. Sen sijaan artikkelin keskeisiä käsitteitä ovat sukupuoliittunut väkivalta ja mieheys. Ratkaisu on hyvin saman tyyppinen kuin edellä esitetystä Anne Laihon ja Annukka Jauhaisen (2020) artikkelissa, jossa kirjoittajat käyvät teoreettista keskustelua maskuliinisuudesta, mutta korvaavat analyysissä maskuliinisuuden käsitteen mieheydellä. Toisaalta tämän artikkelin kysymyksenasettelun kannalta keskeinen ero artikkelien välillä on se, että Kivimäki ei esitä kritiikkiä maskuliinisuuden käsitettä kohtaan eikä näin ollen myöskään esitä sille kritiikkiin

perustuvaa vaihtoehtoa, kuten Laiho ja Jauhiainen (2020; myös Koivunen 2018) tekevät.

Vaikka kokonaan maskuliinisuuskustelujen ulkopuolelle asettuvia artikkeleita on 30 vuodessa julkaistu vain kaksi, osoittavat ne sen tärkeän seikan, että tämä on ollut mahdollista, joskaan ei mitenkään tavanomaista.

LOPUKSI

Olen tässä artikkelissa tarkastellut maskuliinisuuden käsitteen käyttöä suomalaisessa *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehdessä. Olen jakanut lehdessä ilmestyneet artikkelit, joissa käsite on esiintynyt, kolmeen ajallisesti toisiaan seuraavaan tyyppiin. Keskeisin ero niiden välillä on käsitteen määrittelyn vähittäinen täsmentyminen ja monipuolistuminen. Kuitenkin aivan ensimmäisistä, 1990-luvun artikkeleista lähtien maskuliinisuuden käsite on esiintynyt joissakin jokaisen ajanjakson artikkeleissa kokonaan määrittelemättä tai vain hyvin kevyesti määriteltynä ja ikään kuin ohimennen. Kolmannen ajanjakson erottaa kahdesta ensimmäisestä ensinnäkin se, että maskuliinisuus saa koko joukon erilaisia määrittäviä etuliitteitä aiemminkin käytetyn hegemonisen maskuliinisuuden lisäksi. Toiseksi, joissakin artikkeleissa sanoudutaan irti maskuliinisuudesta analyttisenä käsitteenä ja otetaan käyttöön jokin muu käsitteellistys. Aineiston analyysin perusteella esitän, että suomalainen miestutkimus nojaa pitkään ja vakiintuneeseen connellilaiseen perinteeseen ymmärtää ja käyttää maskuliinisuuden käsitettä, vaikka Connellin käsitteellistystä on täsmennetty ja täydennetty ajan saatossa. Sen lisäksi käsitettä on hyödynnetty myös muunlaisissa teoreettisissa kehyksissä ja sen avulla on tehty uusia avauksia, jotka eivät välttämättä ole kantaneet yhtä artikkelia pidemmälle.

Maskuliinisuuden käsitteen avulla miehiin kohdistuvassa tutkimuksessa on päästy kiinni miehille erityiseen tapaan olla ja toimia suhteessa muihin ja on pystytty tuomaan mies sukupuolena tutkimuksen keskiöön. Näyttää kuitenkin siltä, että maskuliinisuuden käsite on rakentanut eroa miesten ja muiden sukupuolien välille, kun muita analysoidaan sukupuolen käsitteellistysten avulla mutta miehiä vain harvoin ja vasta analyysissä esitetyssä

kolmannessa vaiheessa. Tästä eronteosta voi tulla itseään toistava perinne, jos miehiä käsittelevä tutkimus liitetään itsestään selvästi keskusteluihin maskuliinisuuksista, ja niin tehdään, koska niin on tapana tehdä. On myös todettu, että erityisesti hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on Suomessa käytetty monella tavalla, minkä seurauksena sen merkityksestä on tullut samaa (Hyvönen 2020). *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden artikkelien analyysi antaa joitakin viitteitä sameutumisen eri vaiheista, ja analyysin perusteella lopputuloksesta on helppo olla samaa mieltä.

Maskuliinisuuden käsitteeseen ja sen vakiintuneisiin käyttötapoihin sisältyy tutkimusta ohjaavia ennakko-oletuksia, etenkin kun maskuliinisuus samastetaan miehenä olemisen tapoihin tai kytketään automaattisesti miesruumiiseen. Toisinaan näyttää myös siltä, että jotkin tutkimukset ovat kiinnittyneet maskuliinisuuden käsitteen ympärille myös silloin, kun sitä ei oikeastaan edes haluttaisi käyttää. Kuten Ville Kivimäen (2007) artikkeli osoittaa, tämä ei ole välttämätöntä, vaan maskuliinisuuden käsitettä hyödyntävän tutkimuksen kanssa voi keskustella myös niin, ettei käsite matkusta uuteen tutkimukseen. Tosin hedelmällisempää käsitteistön kehittämistä kuin vanhan sivuuttaminen varmasti olisi sen kritisoiminen ja perusteltu korvaaminen jollakin osuvammalla käsitteellisellä lähestymistavalla. Käsitteeni mukaan nimenomaan sukupuolentutkimuksen kentällä on ollut ja toivottavasti on edelleen tilaa uusille avauksille ja vaihtoehtoisille, kriittisillekin lähestymistavoille.

Käsitteellinen keskustelu tai sen käyttö ei tapahdu paikallisesti vaan yhteydessä muuhun maailmaan, sillä käsitteet matkustavat sekä tieteenaloilta toisille että myös kansainvälisistä keskusteluista kansallisiin ja takaisin (Bal 2002; Frank 2009). Maskuliinisuuden käsite on omaksuttu laajasti käyttöön eri tieteenaloilta ponnistavaan, miehiä käsittelevään tutkimukseen, jonka tuloksia on esitelty *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehdessä. Voisi siis sanoa, että käsite on matkustanut laajasti ja helposti, ja se on kohdannut vain vähän vastarintaa. Matkustaessaan käsitettä, jolla ei alun perinkään ole ollut täsmällisesti määriteltyä sisältöä, on tulkittu ja sovellettu tutkimukseen monin eri tavoin. Sen sijaan sukupuolentutkimuksen kat-

tokäsitteen alla etenkin cis-naisia käsittelevässä tutkimuksessa ei edelleenkään hyödynnetä feminiinisuuden saati maskuliinisuuden käsitteitä, mikä johdannon alussa lainatut Jokinen ja Julkunen (1995) totesivat jo lähes 30 vuotta sitten.

Edellä esitetyn valossa ei ole hämmästyttävää, että käsitteen käyttö tässä ajassa ja tulevaisuudessa aiheuttaa paljon pohdintaa (esim. Hyvönen 2020). Analyysin avulla on mahdollista nostaa esiin selkeitä, joskin lukumääräisesti harvoja merkkejä siitä, että miehiin kohdistuvaa tutkimusta tehdään myös ilman maskuliinisuuden käsitettä. Tämä on näkyvisä myös viimeaikaisessa miestutkimuksen kirjallisuudessa, jossa maskuliinisuuden käsitteen käyttöä

on sanouduttu selkeästi irti ja analyttisinä käsitteinä käytetään myös miesfeminiinisyttä (esim. Aho, Nieminen & Salo 2021, 11). Maskuliinisuuden käsitteen käytön valossa tämä näyttää uudelta ja lupaavalta ratkaisulta, mutta se ei vielä riitä. Tarvitaan käsitteellistyksiä, joiden taustalla ei ole kaksinapainen jäsenys, sillä kaksinapaisuus palautuu liian helposti vain kahteen sukupuoleen.

YTT, dos. Tuija Koivunen työskentelee yhteiskuntaopoliittikan yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimusaiheensa keskittyvät enimmäkseen erilaisiin työelämän ilmiöihin.

KIRJALLISUUS

- Aalto, Ilana (2016) Miestutkimus sukupuolentutkimuksen muuttuvalla kentällä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 29:1, 5–17.
- Aalto, Ilana (2002) Kotiin päin – kodin muuttuvat merkitykset miesten isyyskertomuksissa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 15:2, 30–42.
- Aho, Timo, Nieminen, Jiri & Salo, Arttu (2021) *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Bal, Mieke (2002) *Travelling Concepts in the Humanities: A Rough Guide*. Toronto: University of Toronto Press.
- Beasley, Chris (2015) Caution! Hazards Ahead: Considering the Potential Gap between Feminist Thinking and Men/Masculinities Theory and Practice. *Journal of Sociology* 51:3, 566–581.
- Berdahl, Jennifer L., Cooper, Marianne, Glick, Peter, Livingston, Robert W. & Williams, Joan C. (2018) Work as a Masculinity Contest. *Journal of Social Issues* 74:3, 422–448.
- Connell, R. W. (1995) *Masculinities*. Cambridge: Polity.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, James W. (2005) Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* 19:6, 829–859.
- Courtenay, Will H. (2000) Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being: A Theory of Gender and Health. *Social Science & Medicine* 50:10, 1385–1401.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus. Suomentanut Kaisa Sivenius.
- Frank, Michael C. (2009) Imaginative Geography as a Travelling Concept. Foucault, Said and the Spatial Turn. *European Journal of English Studies* 13:1, 61–77.
- Hearn, Jeff (2004) From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men. *Feminist Theory* 5:1, 49–72.
- Hearn, Jeff, Lattu, Emmi & Tallberg, Teemu (2003) Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 16:1, 18–29.
- Hyvönen, Henri (2020) Poststrukturalismi ja hegemoninen maskuliinisuus – hankala yhtälö kriittisen miestutkimuksen kentällä? *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 33:2, 46–53.
- Hänninen, Jorma (1992) Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 5:2, 26–33.
- Jokinen, Arto (1999) Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 15–51.
- (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.
- (2003) Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuksien rakentuminen populaarikulttuurissa*. Tampere: Tampere University Press, 7–31.

- (2010) Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 128–139.
- Jokinen, Arto, Ahlbäck, Anders & Kinnarinen, Kirsi (2012) Näkymätön sukupuoli näkyväksi. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press, 171–185.
- Jokinen, Eeva & Julkunen, Raija (1995) Avas. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 8:1, 1.
- Messerschmidt, James W. (2018) *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan Yliopiston Julkaisuja 51, Opetusjulkaisu 62, Julkisojohtaminen 4. Vaasa: Vaasan Yliopisto. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. 30.12.2019. (haettu 30.6.2022)
- Sipilä, Jorma (1992) Mitä on miestutkimus? *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 5:2, 19–25.
- Torraco, Richard J. (2005) Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review* 4:3, 356–367.
- Vuori, Jaana & Ojala, Hanna (2013) Miestutkimus ja sukupuolentutkimuksen murtuvat raja-aidat? *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 26:3, 2–3.
- Waling, Andrea (2019) Rethinking Masculinity Studies: Feminism, Masculinity, and Poststructural Accounts of Agency and Emotional Reflexivity. *Journal of Men's Studies* 27:1, 89–107.

LIITETAULUKKO

INTEGROIVAN KIRJALLISUUSKATSAUKSEN AINEISTO ELI ANALYSOIDUT ARTIKKELIT.

MASKULIINISUUDEN ENSIMMÄINEN VAIHE 1992–2004	
Hänninen, Jorma (1992) Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit	5:2, 26–33
Lahti, Martti (1992) Vajaat ja ylettömät – maskuliinisuus ja miehen ruumis	5:2, 6–18
Sipilä, Jorma (1992) Mitä on miestutkimus?	5:2, 19–25
Knuuttila Grønnerød, Jarna (1998) Kyborgi-isä ja Oidipuksen kirous	11:1, 2–16
Rantanen, Teemu (1998) Kotityön maskuliiniset kehukset	11:1, 17–33
Oksanen, Atte (2002) Yksin kaikkia vastaan. Kalervo Palsan maskuliininen hulluus	15:4, 18–29
Hearn, Jeff, Lattu, Emmi & Tallberg, Teemu (2003) Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa	16:1, 18–29
Jungar, Katarina (2003) Finländskt faderskap för "barnets bästa". Kön, våld och invandrarskap i en vårdnadstvist och in skyddshemsideologi	16:2, 20–32
Valenius, Johanna (2004) Elämää organisoidussa viidakossa. Maskuliinisuus, sotilaallinen kuri ja raiskaus <i>Casualties of Warissa</i>	17:4, 35–45
Eräranta, Kirsi (2005) Heteroseksuaalinen matriisi ja isän vanhemmuus	18:3, 19–29
MASKULIINISUUDEN TOINEN VAIHE 2005–2014	
Nieminen, Jiri (2006) Maskuliinisuus ja hegemoninen politiikka – kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen epistemologiasta	19:1, 17–29
Arminen, Elina (2006) Naarassusi ja muita rajanylittäjiä. Maskuliinisuuden ja feminiinisuuden epävakaa kategoriat Timo K. Mukan romaanissa <i>Täältä jostakin</i>	19:2, 4–22

Carlson, Mikko (2007) Poikarakkaiden houkutus ja vieras maanosa. Homoseksuaalisuus, poika-prostituutio ja sosiaalinen tila Christer Kihlmanin romaanissa <i>Kaikki minun lapseni</i>	20:2, 16–30
Oksanen, Atte (2007) "Kokeilkaa minua, nymfomaanit!": Performatiivinen maskuliinisuus turkulaisilla miesrunoilijoilla	20:2, 31–42
Katariina Mäkinen (2008) Homon kanssa posliinikaupassa – Hetero- ja homominuuden tuotteistuminen tv-sarjassa <i>Sillä silmällä</i>	21:2, 21–32
Nieminen, Jiri (2010) Kriittinen miestutkimus ja nomadinen feminismi	23:3, 31–42
Kokko, Sirpa (2012) Käsin tehty sukupuoli. Käsitöiden feminiinisten ja maskuliinisten käytäntöjen oppiminen luokanopettajaksi opiskelevien naisten ja miesten muistoissa	25:1, 21–33
Koivunen, Tuija (2013) Miesjohtajien yhteisyys uuden talouden yrityksissä	26:2, 17–28
Lyytinen, Suvi (2013) Sukupuoli liikkeessä. Miesjärjestöjen tasa-arvopuheissa rakentuvat sukupuolen merkitykset	26:3, 5–17
Erkkilä, Ville (2013) Lyö, hakkaa! – Maskuliinisuus, trauma ja väkivalta 1930-luvun kansallisessa historiakulttuurissa	26:6, 18–30
Harmainen, Antti (2014) Kuinka lemmen tulta hallitaan? J.H. Erkko, sukupuoli ja uskonto 1800-luvun lopulla	27:1, 20–30
Eerola, Petteri (2014) Maskuliinisuuden myötä- ja vastakerronta haastattelupuheessa	27:2, 31–44
MASKULIINISUUDEN KOLMAS VAIHE 2015–2021	
Aalto, Ilana (2016) Miestutkimus sukupuolentutkimuksen muuttuvalla kentällä	29:1, 5–17
Frisk, Matleena (2016) Meikkaavat pojat ja mieheyden murros. The Mods -yhtyeen julkisuuskuvat nuorten musiikkilehdissä 1965	29:1, 19–33
Ojanen, Karoliina (2016) Vanhojen miesten pieniä kertomuksia seksuaalisuudesta	29:2, 23–37
Hyvönen, Henri (2016) Syömisen ja sukupuolen merkitykset syömishäiriöön sairastuneiden miesten puheessa	29:4, 23–35
Hyvönen, Henri (2017) Itsestä huolehtiminen nuorten miesten työntekoa ja opiskelua käsittelevissä sanomalehtiteksteissä	30:4, 39–53
Koivunen, Tuija (2018) Ei taivu eikä tanssi. Naisliikunnanohjaajien käsityksiä miesten ryhmäliikunnasta	31:4, 5–16
Kekkonen, Joonas (2018) Kunnia, vimma ja keinottomuus. Poikien väkivaltapotentiaalinen tilallinen säätely	31:4, 19–31
Pietilä, Ilkka, Ojala, Hanna, Tiilikainen, Elisa & Seppänen, Marjaana (2019) Horisontaalinen homososaalisuus eläkeläisten miesten yhteisössä	32:1, 21–33
Salo, Arttu (2020) Monitasoinen ja joustava eroisyys, miehisyys ja alkoholi Lauri Ahtisen sarjakuvromaanissa <i>Eropäiväkirja</i>	33:2, 9–24
Kukka, Silja (2020) Kink meme -yhteisöjen raskaaksi tulevat miehet sukupuolia ylittämässä	33:1, 35–48
Laiho, Anne & Jauhainen, Annukka (2020) Miesopettajaopiskelijoiden neuvotteluja opettajuudesta, sukupuolesta ja mieheydestä	33:2, 25–42
ARTIKKELIT, JOISSA EI KÄYTETÄ MASKULIINISUUDEN KÄSITETTÄ	
Aalto, Ilana (2002) Kotiin päin – kodin muuttuvat merkitykset miesten isyyskertomuksissa	15:2, 30–42
Kivimäki, Ville (2007) Ryvetetty enkeli. Suomalaisottilaiden neuvostoliittolaisiin naisotilaisiin kohdistama seksuaalinen väkivalta ja sodan sukupuolittunut mielenmaisema	20:3, 19–33

THE CONCEPT OF MASCULINITY IN THE SUKUPUOLENTUTKIMUS–GENUSFORSKNING JOURNAL – AN INTEGRATIVE REVIEW

The research material of this integrative review consists of peer-reviewed articles addressing men and masculinity from the journal *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* (formerly *Naistutkimus–Kvinnoforskning*). I systematically trace and critically analyze how the concept of masculinity is defined, employed, and has evolved over time in the articles of the journal. Furthermore, I examine articles discussing men where the concept of masculinity is not utilized. Masculinity is a travelling concept that transcends not only time and place but also spans across disciplines. The application of the concept of masculinity, particularly based on Raewyn Connell's work, has initially established and subsequently maintained its position in articles addressing men within the journal.

KEYWORDS: GENDER STUDIES, INTEGRATIVE REVIEW, MASCULINITY, TRAVELLING CONCEPT

Syrjityt soijapojat ja pilattu pelaaminen

MASKULIINISUUS JA ANTIFEMINISMI YLILAUDAN PELIKULTTUURIKESKUSTELUSSA

Mikko Meriläinen, Jonne Arjoranta & Emilia Lounela

Osalle miespelaajista digitaaliset pelit ja niiden yhteisöt ovat turvalliseksi ja omiksi koettuja ympäristöjä, joissa vallitsevat muusta yhteiskunnasta poikkeavat nörtti-maskuliiniset ihanteet. He kokevat, että pelikulttuurien ja laajemman yhteiskunnan lisääntynyt feministinen keskustelu yhdenvertaisuudesta uhkaa näiden tilojen eheyttä. Tarkastelemme tässä artikkelissa teema-analyysillä, miten ja minkälaisia erilaisia näkemyksiä maskuliinisuudesta, feminismistä ja pelikulttuurista tuodaan esiin *Ylilauta*-keskustelualustalla käydyssä keskusteluketjussa, jota käytiin Non-toxic-hankkeen järjestämästä, inklusiivisempaa pelikulttuuria käsittelevästä tapahtumasta. Tarkastelumme osoittaa, kuinka pelaamisesta kumpuava keskustelu muodostuu anonyymissä kuvalautakeskustelussa laajemmaksi kamppailuksi oikeanlaisesta maskuliinisuudesta, sukupuolesta ja aikuisuudesta.

AVAINSANAT: AIKUISUUS, ANTIFEMINISMI, MASKULIINISUUS, NÖRTTIMASKULIINISUUS, PELAAMINEN, YLILAUTA

Melkein kaikki Suomessa pelaavat joitain pelejä, ja suurin osa pelaa myös digitaalisia pelejä (Kinunen ym. 2022). Pelaajuus ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti: vain osa pelejä pelaavista pitää itseään pelaajina, ja nuoret miehet tunnistavat itsensä todennäköisemmin pelaajiksi (Friman 2022; Peltola

& Phoenix 2022). Monipuolisuudestaan huolimatta digitaalinen pelikulttuuri¹ on myös pahamaineisen vihamielinen naisia, muunsukupuolisia sekä valkoisen, heteroseksuaalisen cismiehen normista poikkeavia miehiä kohtaan (esim. Järvinen & Isotalus 2022; Ortiz 2019; Pulos 2013). Seksismi ja naisviha,

¹ Käytämme tässä tietoisesti käsitettä "kulttuuri" yksikössä lukemisen helpottamiseksi, vaikka todellisuudessa kyse on joukosta monimuotoisia kulttuureja.

rasismi, meritokraattiset ihanteet ja vihamielisen käytöksen hyväksyntä valtavirran pelikulttuurissa² luovat yhdessä verkkoympäristön, johon esimerkiksi naiset tai erilaisiin vähemmistöihin kuuluvat pelaajat eivät usein koe olevansa tervetulleita (esim. Järvinen & Isotalus 2022; Meriläinen & Ruotsalainen 2022), mutta johon heidän on osallistuttava voidakseen ylipäättään harrastaa pelaamista. Pelikulttuuri ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan myös naiset ja vähemmistöt ovat luoneet itselleen tiloja, joissa he voivat osallistua pelikulttuuriin ilman häirintää (esim. Friman 2022). Käsitys peleistä maskuliinisena tilana on kuitenkin yhä voimissaan, kuten tämänkin artikkelin käyttämä aineisto osoittaa.

Käsitlemme tässä tutkimuksessa tapahtumia, jotka alkoivat 26. lokakuuta 2020 seminaarissa, jossa käsiteltiin inklusiivisempaa pelikulttuuria ja sen tarpeellisuutta. Seminaarissa keskusteltiin esimerkiksi pelikulttuuriin liittyvästä naisvihasta ja ekstremismistä pelaajayhteisöissä. Tapahtuman järjesti Helsingissä julkisrahoitteinen nuorisotyöprojekti Non-toxic, ja se striimattiin Twitchiin. Non-toxic-projekti (2017–2023) on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama nuorisotyöhanke, joka tekee vihapuheen ja syrjinnän vastaista yhteistyötä pelikulttuurissa toimivien tahojen kanssa sekä edistää monimuotoisuutta ja yhdenvertaisuutta. Hanke on tuottanut kaksi raporttia koskien nuorten ja kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia vihamielisestä pelikulttuurista (Alin 2018; Siuttila 2020).

Seminaarin aikana linkki tapahtuman striimiin jaettiin *Ylilauta*-keskustelualustan Sekalainen-foorumille. Viesti sisälsi kuvakaappauksen, jossa näkyi kaksi seminaarin juontanutta nuorta naista. Tämän jälkeen tapahtuman striimin yhteydessä olleeseen chatiin liittyi käyttäjiä, jotka kirjoittivat keskusteluun useita alatyylisiä viestejä ilmeisessä trollaamistarkoituksessa (ks. Phillips 2015), minkä vuoksi heidät poistettiin pian keskustelusta. Tapahtumasta keskusteltiin laajasti *Ylilaudan* viestiketjussa. Yksikään keskustelun kommentista ei ottanut kantaa seminaarin esitysten sisältöihin, vaan keskustelua herätti ylipäänsä seminaarin ja sen järjestäjien tahon olemassaolo.

Analysoimme tässä artikkelissa edellä mainittua *Ylilaudan* keskusteluketjua, joka koostuu 217 viestistä. Keskitymme analyysissämme naisvihan ja antifeminismin sekä nörttimaskuliinisuuden ja kunnollisen aikuisuuden teemojen käsittelyyn, rinnastaen keskustelussa esitettyjä käsityksiä pelikulttuurin ilmiöihin ja suomalaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Analysoimalla erityisesti nuorten miesten suosiossa olevaa keskustelufoorumia (Vainikka 2020) – *Ylilautaa* – osoitamme, miten pelikulttuurin ongelmalliset piirteet ovat läheisesti yhteydessä erilaisiin maskuliinisuuden normeihin ja ihanteisiin. Tutkimuksemme osallistuu keskusteluun pelaamisen ja maskuliinisuuden yhteyksistä (esim. Bell, Kampe & Taylor 2015; Blackburn 2018; Dashiell 2022; Peltola & Phoenix 2022; Taylor & Voorhees 2018) ja osoittaa, miten pelikulttuuri toimii paikkana laajemmille kulttuurisille kamppailuille liittyen sukupuoleen, yhdenvertaisuuteen ja yhteiskunnan normeihin (esim. Arjoranta ym. 2020).

KUVALAUTAKULTTUURISTA

Tässä tutkimuksessa tarkasteltu keskusteluketju sijaitsee kahden toisiinsa liittyvän mutta erillisen ilmiön, kuvalautojen jaetun kulttuurin ja pelikulttuurin maskuliinisuusperformanssien, leikkauskohdassa.

Kuvalaudat ovat kuvien jakamiseen tarkoitettuja verkkosivuja, joita käytetään myös muihin sosiaaliin tarkoituksiin, kuten anonyymiin keskusteluun ja linkkien jakamiseen. Suosituin kansainvälinen kuvalauta on *4chan*, jossa suomalaiset ovat yksi aktiivisimmista käyttäjäryhmistä (Hine ym. 2017). Myös kansalliset kuvalaudat ovat suosittuja, kuten tämän tutkimuksen keskiössä oleva *Ylilauta*, joka on yksi Suomen suosituimmista keskustelupalstoista ja suurin suomenkielinen kuvalauta (Malkki ym. 2021). *Ylilaudan* omien tilastojen mukaan (<https://ylilauta.org/statistics/>) vuonna 2022 sivustolla oli kuukausittain noin 1,5 miljoonaa aktiivista käyttäjää.

Viestintä kuvalautoilla on kirjoitettua ja anonyymia. Keskustelut myös alkavat ja katoavat nopeasti (Auerbach 2012). Anonymiteetti lisää sopeutumista joukon normeihin, ja verkkokeskustelu johtaa usein

² Pelikulttuurin valtavirran seksismistä ja naisvihasta ks. esim. Fox & Tang 2014; 2017. Rasismista ks. esim. Gray 2012; 2018. Meritokraattisista ihanteista ks. esim. Friman & Ruotsalainen 2022; Siuttila & Havaste 2019. Vihamielisen käytöksen hyväksynnästä ks. esim. Hilvert-Bruce & Neill 2020; Meriläinen & Ruotsalainen 2022.

yksilöllisyyden häivyttämiseen ja itsen ja muiden käsittelyyn stereotyyppien varassa (Kaakinen ym. 2020; Keipi & Oksanen 2014). Anonymiteetin takia ainoa tapa tunnistaa yhteisön muita jäseniä on jaettujen kulttuuristen symbolien avulla (Nissenbaum & Shifman 2017; ks. myös. Graham 2019). Nämä voivat olla esimerkiksi meemejä, fraaseja tai tietty keskustelun sävy. Keskustelun sävy kuvalaudoilla on usein performatiivisesti törkeää, normien vastaista ja loukkaavaa, ja sitä luonnehditaan usein trollaukseksi (Manivannan 2013, 113; Phillips 2015). Viestit on monesti ilmaistu rasistisin, naisvihamielisin tai muuten syrjivän tavoin, mikä normalisoi tällaista ilmaisuja kuvalaudoille tyypillisenä ja rajaa samalla yleisöä niihin, joita syrjintä ei koske tai häiritse. Tyypillisesti syrjivän puheen hyväksyminen tai ohittaminen kehystetään merkiksi alakulttuurisesta pääomasta, jonka avulla vihamielisyys osataan tulkita harmittomaksi huumoriksi, jota ei kuulu ”ottaa tosissaan” ja jota ulkopuoliset eivät ymmärrä (esim. Vaahensalo 2022). Rajoja rikkova huumori voidaan nähdä myös poikaerityisenä kulttuurisena tietona ja arkisissa verkkokeskusteluissa toteutettavana sukupuolen performanssina (Vainikka 2019; ks. myös Butler 2014).

Ylilautaa käytetään kaikenlaisiin keskusteluihin, ja pelikeskusteluille on erillinen osio, johon tässä analysoitua keskustelua ei kuitenkaan lähetetty. *Ylilaudan* kulttuuri lainaa paljon *4chanilta* ja muilta samanlaisilta kuvalaudoilta (Vaahensalo 2022; Vainikka 2020). *Ylilaudan* viesteillä on usein tietty tyyli, joka sisältää esimerkiksi ironista huumoria, loukkaavia ilmauksia ja toistuvia meemikuvia (Vainikka 2020, 25–28; ks. myös Manivannan 2013; Nissenbaum & Shifman 2017). *Ylilautaa* käyttävät erityisesti nuoret miehet. Miehuus ja nörttiys ovat keskeinen osa sitä, miten *Ylilautaa* rakennetaan anonyymina, kuviteltuna yhteisönä (vrt. Anderson 1983) ja tilana, mikä myös mahdollistaa yhteisön rajojen asettamisen ja ei-toivottujen käyttäjien ulos rajaamisen (Vainikka 2020). *Ylilautaa* voidaan ymmärtää *maskuliinistettuna tilana (masculinised space)*, jossa keskustelua käydään tiettyjen maskuliinisten normien puitteissa, riippumatta puhujan sukupuolesta (ks. Maloney ym. 2019).

MASKULIINISUUDET, MIEHET JA PELIKULTTUURI

Maskuliinisuudet ymmärretään tässä tutkimuksessa sosiaalisesti, historiallisesti ja poliittisesti muodostettuina kokoelmina piirteitä, toiminnan ja ajattelun tapoja sekä normeja, jotka yhteiskunnassa tyypillisesti yhdistetään miehiin ja miehuuteen ja joita ilmennetään arjessa (esim. Kimmel 2001). Maskuliinisuuden määritelmät, ja termin käyttökelpoisuus ylipäänsä, ovat etenkin nykyisessä kriittisessä miestutkimuksessa (esim. Hyvönen 2020) jatkuvan neuvottelun kohteena.

Pelikulttuurien ja verkko-yhteisöjen tutkimus on perinteisesti nojannut etenkin R. W. Connellin teoriaan *hegemonisesta maskuliinisuudesta* (esim. Connell & Messerschmidt 2005) eli valtarakenteesta ja käytänteistä, jotka ylläpitävät tiettyjen, ajallisesti ja paikallisesti muuttuvien, miesten ja miehuuden tapojen valta-asemaa suhteessa sekä muihin sukupuoliin että toisiin miehiin. Tätä lähestymistapaa on tyypillisesti täydennetty etenkin Tristan Bridgesin ja C. J. Pascoen (2014) ajatuksilla *hybridimaskuliinisuuksista (hybrid masculinities)*, joissa hegemoninen maskuliinisuus pyrkii säilyttämään valta-asemansa lainaamalla ominaisuuksia muista, alistetussa asemassa olevista maskuliinisuuksista. Tällöin syntyy maskuliinisuuksia, jotka ulkoisilta piirteiltään tai muodoltaan poikkeavat esimerkiksi perinteistä miehuuden ihanteista, mutta eivät haasta sukupuolten välistä valta-asetelmaa (esim. Hyvönen 2021; vrt. Duncanson 2015).

Artikkelimme kannalta keskeinen käsite on aiemmassa kirjallisuudessa esitelty *nörttimaskuliinisuus (geek masculinity, nerd masculinity)* (Braithwaite 2016; Lockhart 2015; Salter & Blodgett 2017; Taylor 2012) joissa määrittäviä piirteitä ovat esimerkiksi teknologian käyttötaidot, rationaalisuuden ja logiikan ihannointi sekä monien perinteisten miehisyyshanteiden, kuten urheilullisuuden, väheksyntä ja hylkääminen. Nörttimaskuliinisuus voidaan nähdä esimerkkinä yllä kuvatuista hybridimaskuliinisuuksista, sillä vaikka nörttimaskuliinisuus tekeekin joidenkin piirteiden osalta eroa perinteisiin maskuliinisuusihtanteisiin, se pitää tiukasti kiinni toisista, esimerkiksi älykkyyden ja logiikan korostamisesta tunteellisuuden kustannuksella. Nörttimaskuliinisuutta leimaa usein myös ulossulkevuus, jyrkkä jaot-

telu “meihin” ja “muihin”, jonka juuret ovat osittain nörtti- ja pelikulttuureihin liitetyissä kielteisissä stereotyyppioissa, joiden myötä nörteiksi identifioituvat asemoivat itsensä syrjityksi ryhmäksi (Kowert, Festl & Quandt 2014; Lockhart 2015; Stone 2021).

Nörttimaskuliinisuuteen yhdistyy kipuilu monien perinteisten maskuliinisuushanteiden suhteen: kyvyttömyys vastata hegemonisten ihanteiden vaatimuksiin voi tuottaa voimakkaan kokemuksen omasta alisteisesta asemasta. Tämä vuorostaan vaikeuttaa oman etuoikeutetun aseman tunnistamista. Kokemusta omasta alisteisesta asemasta voidaan käyttää vihamielisen käytöksen oikeuttamiseen esimerkiksi naisia tai erilaisia vähemmistöryhmiä kohtaan (Dashiell 2022; Ging 2019; Lockhart 2015). Toisaalta nörttimaskuliinisuuskään ei ole monoliitti vaan jatkuvan kiistelyn ja uudelleenmuotoilun kohteena, ja nörttikulttuurin monet sisäiset kiistat (ks. Arjoranta ym. 2020) ovat johtaneet myös nörttimaskuliinisuuden uudenlaisiin, vähemmän syrjiviin ja vihamielisiin ilmentymiin (esim. Fine 2019). Kuten maskuliinisuuden suhteen laajemminkin, myös nörttimaskuliinisuuksista on kuvaavampaa puhua yksikön sijaan monikossa (vrt. Braithwaite 2016; Lockhart 2015).

AINEISTO JA MENETELMÄ

Tarkastelemme tässä laadullisessa tutkimuksessa maskuliinisuuskäsitysten, pelikulttuurin ja niin sanotun lautakulttuurin keskinäisiä suhteita. Vastaamme artikkelissa seuraavaan kysymykseen: *min-käläisiä maskuliinisuuksia Ylilauta-keskustelussa rakennetaan suhteessa pelikulttuuriin?*

Aineistomme koostuu 217 suomenkielisestä viestistä, jotka on kirjoitettu edellä mainittuun viestiketjuun 26.–29.11.2020. Viestiketjussa näkyvän tiedon perusteella keskusteluun osallistui 152 eri henkilöä. Kuvalautafoorumeille tyypilliseen tapaan viesteissä on huomattavasti vaihtelua: osa koostuu vain yhdestä sanasta tai meemikuvasta ilman muuta kontekstia, kun taas toiset ovat pidempiä puheenvuoroja, joista pisin on 112 sanaa. Suurin osa viesteistä ei sisällä kuvaa: ensimmäinen viesti sisältää kuvakaappauksen kommentoidusta striimistä, mutta myöhemmät kuvat (yhteensä 49) ovat *Ylilaudalle* tyypillisiä meemikuvia, jotka heijastavat viestin tekstisisältöä.

Emme keskittyneet analyysissa kuviin, mutta otimme ne huomioon viestien sisältöä tulkitessamme.

Keskustelu on tyyliltään *Ylilaudalle* tyypillistä: se rönsyilee aiheen ympärillä ja kirjoittajat yhdistävät keskustelun aiheen laajasti erilaisiin henkilökohtaisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Viesteissä käytetty kieli on kirjavaa ja kärjistettyä, ja keskusteluilmapiiri on polarisoitunut. Viesteissä on vahva me-oletus, eli kirjoittajat asemoivat itsensä osaksi *Ylilautaa* ja tunnistavat useita yhteisiä vihollisia, kuten vasemmiston, seksuaalivähemmistöt ja feministit. Keskustelu ei kuitenkaan ole yksimielistä, vaan erityisesti sukupuolen ja maskuliinisuuden yhteydessä jaettuina oletuksia myös kyseenalaistetaan.

On aiheellista tähdentää, että tarkastelemme tässä artikkelissa vain mainituista viesteistä muodostuvaa keskustelua; meillä ei ole pääsyä osallistujien kokemuksiin. *Ylilaudan* omalaatuisen keskustelukulttuurin (esim. Vaahensalo 2022; Vainikka 2020) vuoksi on todennäköistä, että osa kommenteista on strategista esittämistä tai esimerkiksi tarkoituksellista provosointia. Tarkastelumme osalta tämä ei kuitenkaan ole kriittinen tekijä, sillä myöskään keskustelijoilla ei ole tätä tietoa toistensa tarkoituseristä tai viestien todenperäisyydestä (esim. Lounela & Murphy 2023).

Ylilauta on keskustelijoiden yksityisyyttä korostava foorumi, jonka käyttäjät ovat anonyymejä, eikä useimmilla keskustelijoilla ole vakionimimerkkiä tai käyttäjäkuvaa; aineiston keräämisaikaan viesteistä näkyi tyypillisesti ainoastaan viestin numero, ei tietoa sen kirjoittajasta. Poikkeuksen muodostavat keskusteluketjun aloittaja, jonka myöhemmissä viesteissä näkyy tunnus OP (*original poster*), sekä rekisteröityneet käyttäjät, jotka ovat valinneet esiintyä pysyvällä nimimerkillä – tällaisia käyttäjiä oli aineistossa yksi. Keskustelut ovat julkisesti näkyvissä kaikille verkon käyttäjille, mikä on myös osallistujien tiedossa (ks. Vainikka 2019). Artikkelin ensimmäinen kirjoittaja tallensi keskusteluketjun tutkimustarkoituksessa seurattuaan seminaariin liittyvää keskustelua, sillä se tarjosi mahdollisuuden opportunistiseen tutkimukseen, eli tarttumisen yllättäen arjessa ilmenevään tutkimusaiheeseen ilman ennakkosuunnitelmaa (ks. Riemer 1977): nopeasti vinnut keskustelu havainnollisti seminaarin teemoja ja oli siten kiinnostava tutkimusaineisto.

Verkkoaineiston käyttö tutkimuksessa asettaa internet-tutkimukselle tyypillisiä (esim. Franzke ym. 2020) eettisiä kysymyksiä erityisesti tutkittavien suostumukseen liittyen. Aineiston julkisuuden ja kuvalautakulttuurin erityispiirteiden vuoksi emme hankkineet vastaajilta erikseen suostumusta tutkimukseen osallistumisesta. Suostumuksen hankkiminen kaikilta osallistujilta olisi ollut paitsi käytännössä mahdotonta anonyymiyden vuoksi, myös riski itse keskustelijoiden yksityisyydelle, eikä siten heidän etujensa mukaista (ks. Conway 2021). Kun suostumuksen hankkiminen tutkittavilta ei ole verkkoaineistoa käytettäessä mielekäästä tai mahdollista, olemme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, että tutkittavien tunnistamisen todennäköisyys on mahdollisimman pieni (ks. Franzke ym. 2020). *Ylilaudan* ylläpito on myöhemmin poistanut aineistona toimivan keskustelun (vedoten sen avaamiseen väärällä keskustelualueella), mikä edelleen osaltaan suojaa keskustelijoiden yksityisyyttä. *Ylilauta* antaa käyttöehdoissaan luvan aineiston akateemiseen tutkimiseen.

Tarkastelimme aineistoa käyttämällä reflektiivistä teema-analyysia (Braun & Clarke 2021) erityisesti sen joustavuuden vuoksi: teema-analyysi sopii hyvin aineistolähtöiseen konstruktionistiseen tutkimukseen, jota ei tehdä yksittäisen teorian ohjaamana (Braun & Clarke 2006). Reflektiivisyys korostui tutkimuksessamme erityisesti tutkijoiden erilaisten akateemisten taustojen ja tiedonintressien kautta; lähestyimme aihetta niin pelitutkimuksen, sukupuolentutkimuksen kuin ekstremismin tutkimuksenkin näkökulmista, sekä pelikulttuurin sisäpiiristä että sen ulkokehältä. Kirjoittajien monipuoliset kokemukset peli- ja verkkokulttuurista vaikuttivat myös aineistosta tehtyihin tulkintoihin. Aiempi perehtyminen foorumien ja kuvalautojen keskustelukulttuuriin sekä tutkimuksen että vapaa-ajan viitekehyksissä helpotti *Ylilaudan* keskusteluille tyypillisen ironisen huumorin tunnistamista, ja kirjoittajien erilaiset kokemukset verkkopeleistä mahdollistivat pelikulttuuri-ilmioiden monipuolisemmat tulkinnat. Esimerkiksi verkkopelikulttuurin käytösnormit voivat näyttäytyä hyvin erilaisina harrastajalle ja satunnaisemmin pelaavalle (esim. Karhulahi 2022; Meriläinen & Ruotsalainen 2022).

Ensimmäinen ja toinen kirjoittaja koodasivat aineiston ensin itsenäisesti. Sen jälkeen kaikki kol-

me kirjoittajaa koodasivat aineiston yhdessä, keskustellen koodeista, kunnes niistä oltiin yksimielisiä. Muodostimme koodeista (esim. *Pelikulttuurin pilaaminen*, *Sukupuolittunut haukkuminen*) ensin ryhmittelemällä alateemoja (esim. *Antifeminismi*, *Keskustelua maskuliinisuudesta*). Näitä alateemoja yhdistelemällä muodostimme kaksi pääteemaa, joista molemmat kuvaavat merkittävää keskustelun olottuvuutta: *Naisviha ja antifeminismi* sekä *Nörttimaskuliinisuus ja kunnollinen aikuisuus*. Käsittelemme alla tuloksiamme näiden kahden pääteeman alla. Olemme korjanneet aineistolainauksista ilmeiset kirjoitusvirheet lukemisen helpottamiseksi. Lainaukset esitetään muuten sellaisinaan.

NAISVIHA JA ANTIFEMINISMI

Monissa keskustelun kommentteissa viitataan laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, jotka keskustelijat yhdistävät pelikulttuurikeskusteluun. Pelikulttuuria ei voi erottaa sitä ympäröivästä maailmasta ja sen valtarakenteista (esim. Gray 2012, 2018), mutta osa keskustelijoista pyrki esittämään pelikulttuurit esimerkiksi historiallisesti häirinnästä ja rasismista vapaina tiloina, joihin nämä ongelmat saapuvat vasta feministisen keskustelun tunkeutuessa niihin (vrt. Gray 2018; Ortiz 2019). *Naisvihan ja antifeminismin* pääteema keskittyy keskustelun näihin juonteisiin.

Keskustelun ytimessä on jaettu käsitys usein tarkemmin määrittelemättömästä vastapuolesta, johon kuuluvat niin feministit, vähemmistöt, ”suvaikit” kuin vasemmistokin. Populistiselle retoriikalle tyypillisesti keskustelussa lähtökohdaksi oletettu vastakohtaisuus näitä epämää räisiä ”toisia” kohtaan yhdistää keskustelijoita ja mahdollistaa hetkellisen yhteisyyden ja yhtenäisyyden kuvitelman ilman, että keskustelussa tarvitsisi erikseen määritellä ”meitä” (ks. Palonen 2020; Vaahensalo 2022). Arkinen rasismi, naisviha, homofobia ja transfobia läpäisevät keskustelun, toistaen niin antifeministien verkkotilojen vakiintunutta sävyä (Saresma 2020) kuin verkkopelaamiselle tyypillistä, heteronormatiivista ”pelipuhetta” (Pulos 2013; Ståhl & Rusk 2020). Vastakohtaisuuden ja humoristisesti esitetyn vihamielisen keskustelukulttuurin avulla luodaan yhteisyyttä ja oletettua ”meitä”, ja samalla suljetaan

ulos niitä, jotka eivät tähän kuviteltuun verkkoyhteisöön (vrt. Anderson 1983) kuulu.

Tuolla ”hankkeella” ei ole mitään muuta tarkoitusta, kuin taas kerran pilata jokin miesvaltainen juttu ja tarjota näille varoitushiusväri-naisille ja muille feministeille mahdollisuus kyykyttää ja alistaa valkoisia heteromiehiä. Vihervasurikommarien ihannevaltiossa kytätään muiden sanomisia. Tässä on yksi sen osa-alueista.

Pelikulttuurisidonnaisten kysymysten ohella keskustelijat esittävät yleisempiä antifeministisiä ja naisvihamelisiä ajatuksia. Feministien esitetään tarttuvan mitättömiin aiheisiin oikeiden tasa-arvo-ongelmien sijaan. Häirintä ja syrjintä peleissä esitetään sivuseikkana tai tuulimylyjä vastaan taistelemisena, ja vastakohtaksi tuodaan esimerkiksi nuorten naisten kohtaama seksuaaliväkivalta ja tietokonekomponenttien ihmisoikeuksia polkeva valmistusympäristö. Kuten seuraavassa sitaatissa, näiden aiheiden esille tuominen näyttäytyy enemmän pelikulttuurin ongelmien vähättelyn välineenä kuin varsinaisena pyrkimyksenä edistää tasa-arvoa, mikä onkin tyypillistä antifeministiselle diskurssille (esim. Farci & Righetti, 2019).

Vika ei ole siinä, että kukaan haluaisi kiusata. Vika on siinä, että feminismi kääntää silmänsä oikealta naisten kokemalta väkivallalta ja keskittyy oikean maailman sijaan vitun videopeleihin. Vieläpä kun videopeleissä saa bannit kyseisestä käytöksestä eli ongelma on ratkaistu.

Valkoisten miesten esittäminen sorrettiina ja nurkkaan ajettuina toistaa laajempaa antifeminististä narratiivia länsimaiden liiallisesta liberaaliudesta, tasa-arvon menemisestä ”liian pitkälle” ja valkoisten heteromiesten syrjinnästä (Keskinen, 2013). Osa keskustelijoista jopa ilmaisee tämän akateemiselle ja feministiselle diskurssille tyypillisin termein ja puhuu esimerkiksi ”valkoisesta maskuliinisuudesta” (ks. Vainikka 2019; Nagle 2017). Hybridimaskuliinisuuteen yhdistetty uhriposition asettuminen ja

samanaikaisesti naisvihamelisten näkemysten esittäminen on tyypillinen antifeministisen diskurssin strategia, jonka avulla normalisoidaan ja vahvistetaan valkoista miehistä ylivaltaa nimenomaan sen menettämiseen vetoamalla (Ging 2019; ks. myös Carroll 2011; Dowling ym. 2020).

Kansainväliset antifeministiset vaikutteet ja *manosfäärille* tyypillinen kielenkäyttö näkyvät selvästi *Ylilauta*-aineistossa. Manosfääriksi (*Manosphere*) kutsutaan verkon antifeminististä liikehdintää, koelmaa erilaisia toimijoita, ryhmiä ja alustoja, joiden toiminta rakentuu heteronormin ja hegemonisen maskuliinisuuden valta-aseman vahvistamiselle (ks. Saresma 2020; Jones ym. 2020; Trott 2022). Näiden kansainvälisten verkkotilojen ja toimijoiden kieli ja sanasto näkyvät vaikutteina ja suorina lainoina myös *Ylilaudalla* (Vainikka 2019): aineistossamme puhutaan esimerkiksi ”inceleistä” (*involuntary celibacy*, suom. tahdonvastaisesti selibaatissa), ”cuckeista” (feminiininen, heikko tai edistyksellisiä arvoja edistävä mies³), ”chadeista” (normatiivisesti viehättävä, seksuaalisesti aktiivinen mies) ja ”soijapojista” (feminiinisistä miehistä).

Sanaa *incel* käytetään keskusteluissa sekä pilkallisenä että miesten sortoa kuvaavana ilmauksena, ja keskustelun eri osapuolet lataavat sen erilaisilla merkityksillä (ks. Palonen & Tilli 2020). Niissä kommentteissa, joissa inceliys esitetään myönteisesti, se liitetään pelaamisharrastukseen ja pelaaminen ja peliyhteisöt esitetään feminismin uhkaamina, aiemmin inceleille turvallisina tiloina:

Onko susta normaalia, että vihataan incel-miehiä, eikä anneta niille pillua. Sitten tunkeudutaan niiden omiin turvasatamiin ja tuhotaan ne. Miksette suoraan tapa incel-miehiä kun ei heille ole mitään paikkaa missä olla?

Yllä olevassa lainauksessa yhdistyvät aiemmin esitelty käsitteet pelikulttuurista maskuliinisenä tilana ja manosfäärille tyypillinen kielenkäyttö. Pelikulttuuri tulee osaksi miehisten ylivalan ja naisvihamelisten mieseritysten tilojen projektia. Inceliys näyttäytyy uhripositiona suhteessa naiseen, muihin miehiin

3 *Incel Wikissä* määritellään termiä mm. seuraavasti: ”a spineless or effeminate man in general” [selkärangaton tai naismainen mies ylipäänsä], ”a man who advocates progressive social policies” [mies, joka edistää arvoliberaalia yhteiskuntaa]. <https://incels.wiki/w/Cuckoldry>.

ja yhteiskuntaan yleensä, ja sen avulla voidaan kiistää ajatus mieheydestä lähtökohtaisesti etuoikeutettuna (ks. Lounela & Murphy 2023). Kuten nörtti- ja hybridimaskuliinisuuksien teoretisoinneissa, uhriudesta käsin hegemoniseen maskuliinisuuteen liitetyt ihanteet näyttävät saavuttamattomina ja samaan aikaan naisvihamielinen toiminta oikeutettuna (ks. Dashiell 2022; Ging 2019).

Manosfäärin naisvihamieliset verkkoyhteisöt ja verkon peliyhteisöt näyttävät olevan tiiviissä vuorovaikutuksessa, ja manosfäärin keskusteluissa juuri peliyhteisöt ovat useimmin linkattuja sivuja (Ging 2019). Aineistomme perusteella vaikuttaa siltä, että myös suomenkielisissä verkkokeskusteluissa naisvihamielisen, manosfäärille tyypillisen kielenkäytön ja pelikulttuurikeskustelun välillä on kytkös. Pelikulttuurin omistajuuskeskustelu linkittyy vahvasti sukupuoleen, ja *Ylilaudalla* se näyttää vahvasti kaksijakoisesti ymmärrettynä ”sukupuolten sotana” (ks. Vainikka 2019) ja nollasummapelinä, jossa kaikille yhteistä etua ei ole mahdollista löytää.

NÖRTTIMASKULIINISUUS JA KUNNOLLINEN AIKUISUUS

Pelaaminen ja laajemmin leikkiminen on melko tavallista nähdä aikuisuuteen kuulumattomana tekemisenä (esim. Latinsky & Ueno 2021): lapsellisena (Deterding 2018), turhanpäiväisenä (Sutton-Smith 1997) ja jopa niin sanotun ”maskuliinisuuden kriisin” aiheuttajana (Zimbardo & Coulombe 2015). Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että aineistomme sisältää alakeskustelun, joka käsittelee maskuliinisuuden, kunnollisen aikuisuuden ja pelaamisen yhteensovitettavuutta. Keskustelun voi nähdä eräänlaisena neuvotteluna hegemonisen ja nörttimaskuliinisuuden ihanteiden välillä. Kun yksi keskustelijoista on kiistänyt pelihäirinnän olevan todellinen ongelma ja vihjaa häirintään reagoinnin olevan epämaskuliinista, toinen osallistuja vastaa esittämällä, että pelaaminen itsessään on epämaskuliinista ja lapsellista. Tästä alkavassa sananvaihdossa osa keskustelijoista pyrkii todistamaan peliharrastuksen ja kunnollisen maskuliinisuuden olevan yhteensovitettavissa. Tämä ”nörttimaskuliinisuudesta ja kunnollisesta aikuisuudesta” käytävä alakeskustelu muodostaa tutkimuksemme toisen pääteeman.

Peliharrastuksen maskuliinisuuden kiistänyt keskustelija jatkaa isällisen alentuvaan sävyyn muiden keskustelijoiden neuvomista ja kehottaa pelaamista harrastavia nuoria miehiä keskittymään mieluummin perinteisen, nationalistisen maskuliinisuuden toteuttamiseen keskenkasvuiseen, naurettavan ”soijapojan” elämän sijaan:

Pelaa ihmeessä, mutta jos haluat olla muutakin kuin soijaa, niin karista sitten soijat pois. Ymmärrät varmaan itsekkin ettei vittuilu internetissä tee kenestäkään miehekästä, vaan oman elämänsä suunta. Jos ei pelaamisen lisäksi ole elämässä muuta, niin sitten elelet samaan tyyliin kuin vihaamasi soijacuckit. Joten hanki kuntoa, tienaa rahaa, hanki vaimo ja tee lapsia. Voit myös pelailla välissä, mutta vasta kun elät kuin kunnan kansallismielinen mies niin voit tuomita muut soijaksi. Nyt se vaan särähtää silmään kun soijapoika kutsuu soijapoikaa soijapojaksi eläen itse harhassa etteikö kuuluisi samaan kastiin.

Eräs keskustelijoista vastaa tähän vaatimukseen pyrkimällä todistamaan yltävänsä hegemonisen maskuliinisuuden ja normatiivisen aikuisuuden vaatimukseen pelaamisestaan huolimatta:

Kuntoa en hanki koska en pidä siitä, vaki duuni löytyy jo, uusi muija pitäisi kyllä hommata kun erostakin jo yli vuosi aikaa ja katotaan niitä lapsia sitten. Kavereita näen kyllä viikonloppuisin mutta ei näin arkena tee mieli edes tehdä mitään kun työpäivätkin on 5-14:30,

Toiset pilkkaavat hegemonisen maskuliinisuuden kapeaa kunnollisen aikuisuuden normia kääntämällä asetelman pääläelleen: normatiivinen maskuliininen aikuisuus esitetään epävarmaksi muiden odotuksiin taipumiseksi ja uskalluksen puutteeksi, ja *Ylilauta* puolestaan paikaksi, jossa maskuliinisuus rakentuu ja tehdään toisin.

Epävarma ”aikuinen” huutelee kun itsetunto ei kestä tehdä mitään normaalista poikkeavaa koska joku voi luulla lapselliseksi

Mitäs ne tosi aikuiset tekee iltaisin jos ei pelaa? Kat-

soo varesta ja lukee remestä? Sitten nussii vaimoa joka ilta, rakentaa talon ja juo itsensä kännniin. Juu juu.

Kunnollisen maskuliinisuuden ja uskottavan aikuisuuden vaatimukset kietoutuvat keskustelussa yhteen, ja keskustelu osoittaa maskuliinisuuden kontekstisidonnaisuuden: *Ylilaudan* maailmassa nörtti- ja hegemonisen maskuliinisuuden ihanteiden yhteentörmäys tapahtuu pelaamisen yhteydessä. Vaikka *Ylilauta* on tunnettu äärioikeistolaisen materiaalin levittämisestä (esim. Malkki ym. 2021; Ylä-Anttila, Eranti & Hardwick 2020), tässä keskustelussa peliharrastuksesta nauttiminen ja sen kautta aikuisuuden normien sivuuttaminen haastaa perinteisen nationalistisen ja äärioikeistolaisen miesihanteen (esim. Blum 2017) vaatimukset. Keskustelussa näkyy myös Marja Peltolan ja Ann Phoenixin (2022) tunnistama ilmiö, jossa pelaaminen on erityisesti poikien ja miesten hyväksyttävä harrastus (ks. Siutila, Joelsson & Karhulahti 2022) mutta jossa liiallinen pelaaminen kuitenkin mielletään epämaskuliiniseksi.

Vaikka suurin osa keskustelijoista suhtautuu Non-Toxic-hankkeeseen vihamielisesti, osa myös haastaa tämän kritiikin. Vaikka näiden viestien määrä on verrattain pieni (15 viestiä 217:sta tai 7%), vastapuhe osoittaa, että lautakulttuuri on vähemmän yhtenäistä kuin usein esitetään (Ylä-Anttila, Eranti & Hardwick 2020). Hankkeen vastustajat haastetaan useimmiten reagoimalla hyökkäävästi tai pilkallisesti viesteihin ja niiden kirjoittajiin. Turvallisempaa, vähemmän vihamielistä pelikulttuuria edistävän hankkeen puolustaminenkin tapahtuu näin lautakulttuurille tyypilliseen, ironista huumoria ja loukkaavaa kielenkäyttöä yhdistävään tyyliin (Vainikka 2020):

ÄITI! Noi ei anna mun KIUSATA muita! Tää on SYRJINTÄÄ!

Näissä viesteissä projektiin kohdistuva kritiikki esitetään ennakkoluuloisena ja takapajuisena, mutta samalla kritisoijia pilkataan inceleiksi, kaulapar-

roiksi ja mieslapsiksi. Näin projektia puolustavatkin viestit ylläpitävät perinteisiä maskuliinisuusihanteita pilkkaamalla muita keskustelijoita seksuaalisen kokemuksen puutteesta, normeihin sopimattomasta ulkonäöstä ja kyvyttömyydestä yltää normatiivisen aikuisuuden vaatimuksiin. Kunnollinen aikuinen maskuliinisuus määrittyy viesteissä tiettyjen aikuisuuden merkkipaalujen, kuten työllistymisen, seksikokemusten (vrt. Fleming & Davis 2018), heteroseksuaalisten parisuhteiden ja vanhemmuuden saavuttamisena, ja vastaavasti epäonnistuminen näiden etappien tavoittamisessa merkitsee myös miehuudessa ja aikuisuudessa epäonnistumista.⁴

POHDINTA

Monille keskustelijoille pelikulttuurin muutokset heijastavat laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. Siinä missä yksittäiset pelit voivat muodostua julkisessa keskustelussa yhteiskunnallisten huolien symboliksi (Steinkuehler 2006), käsittelemässämme keskustelussa melko marginaalisesta seminaarista tulee ukkosenjohdatin paljon laajemmille keskusteluille esimerkiksi feminismistä ja maskuliinisuudesta. Tämä muistuttaa aiempia pelikulttuurin niin sanottuja kulttuurisotakeskusteluja (ks. Arjoranta ym. 2020; Vossen 2018, 264), ja on hyvä muistutus siitä, että pelikulttuuri tarjoaa runsaasti kiinnostavia tulokulmia sukupuolikysymysten tarkasteluun. Pelaaminen on arkinen mutta keskeinen osa etenkin monien nuorten miesten elämää (esim. Peltola & Phoenix 2022; Siutila, Joelsson & Karhulahti 2022), mutta aiheen tarkastelu on suomalaisessa sukupuolentutkimuksessa ollut varsin vähäistä.

Maskuliinisuutta rakennetaan keskustelulangassa monenlaisin, toisinaan ristiriitaisinkin tavoin. Useimmat kommentit vahvistavat heteroseksuaalisten cismiesten valta-asemaa suhteessa muihin ryhmiin väheksymällä ja kieltämällä muiden ryhmien osallistumista pelikulttuuriin ja hyökkäämällä Non-toxic-hankkeen yhdenvertaisuustyötä vastaan. Samalla pelaavat miehet asemoidaan ryhmäksi, joka poikkeaa sekä feministisistä että perinteisistä miehuuden ja aikuisuuden ihanteista. Yksi keskusteli-

⁴ Tutkimus ei tue väitettä, jonka mukaan pelaaminen viivyttaisi siirtymää aikuisuuteen, kun sitä arvioidaan perinteisten aikuisuuden merkien, kuten tutkintojen suorittaminen, avioliitto ja vanhemmuus, perusteella (Latinsky & Ueno 2021).

ja tuo esille hyvin perinteisiä maskuliinisuuden ja aikuisuuden piirteitä, toiset taas kyseenalaistavat aggressiivisesti muiden keskustelijoiden maskuliinisuutta samalla kun puolustavat hankkeen feministisiä tavoitteita.

Keskustelu on kuvalautakeskustelulle tyypillisesti polarisoitunutta ja räväkkää, mutta välillä yllättävänkin intiimiä. On ilmeistä, että maskuliinisuuden kysymykset pohdituttavat ja kiinnostavat monia keskustelijoista, ja anonyymi kuvalauta ja pelien viitekehys tarjoavat niiden pohdinnalle tarpeellisen mahdollisuuden. *Ylilauta* näyttää tarjoavan tilan vertaiskeskustelulle ja tunteita herättävien aiheiden usein samanmieliselle käsittelylle, mutta samalla keskustelu rakentuu toisaalta paljolti uhkien, vihamielisyyden ja pessimismin varaan (ks. Vaahensalo 2022; Vainikka 2020; Vainikka & Harju 2019). Havainto kannustaa välttämään yksioikoisen negatiivisia kehystyksiä *Ylilaudasta* ja vastaavista anonyymeistä foorumeista mutta tuo toisaalta myös esiin tarpeen pohjavireeltään myönteisemmille keskusteluympäristöille, mahdollisesti erityisesti nuorille miehille.

Keskustelussa korostuu nörttimaskuliinisuuden hybridisyys. Monet keskustelijat yhtäältä ”tekevät maskuliinisuutta toisin” tuomalla esiin pelaamistaan, jota usein pidetään lapsellisena ja siten normatiivisista aikuisuuden ja maskuliinisuuden ihanteista poikkeavana tekemisena. Mutta toisaalta he pyrkivät rajoittamaan naisten ja muiden ryhmien pelaamista ja hakevat valta-asemaa suhteessa näihin. Näin keskustelijat pystyvät samaan aikaan esittämään itsensä paradoksaalisesti sekä vaikutusvaltaisina portinvartijoina että alistettuina uhreina (ks. Bridges & Pascoe 2014; Dashiell 2022; Ging 2019) ja perustelemaan vihamielistä käytöstään vetoamalla tähän uhriposition. Vaikka jotkut keskustelijoista vaikuttavat tekevän pesäeron nörttimaskuliinisuuden ja normatiivisten maskuliinisuusodotusten välille, tämä erottelu ei haasta miesten hegemonista asemaa suhteessa muihin sukupuoliin (vrt. Fine 2019). Nörttimaskuliinisuus näyttäytyy sen sijaan lähinnä vaihtoehtoisena reittinä hegemoniseen asemaan (ks. Peltola & Phoenix 2022), Eleanor Lockhartin (2015, 140) sanoin ”alemmuuskompleksisena hegemonisena maskuliinisuutena”.

Keskustelussa käydään kiinnostava kiista perinteisestä maskuliinisuuden ihanteista. Osa keskustelijoista tulkitsee tiukan sitoutumisen perinteisiin maskuliinisuuden ja aikuisuuden normatiivisiin ihanteisiin epävarmuuden ja heikon itsetunnon merkeiksi. Tällainen tulkinta muistuttaa Michael Kimmelin (1987) ajatusta pakkomielleisestä maskuliinisuudesta (*compulsive masculinity*), joka on jatkuvassa epäilyksen tilassa ja joutuu jatkuvasti todistelemaan itseään. Vaikka kriittinen tulkinta on keskustelussa ilmiselvästi tarkoitettu pilkaksi toista keskustelijaa kohtaan, se saattaa samalla kertoa maskuliinisuusiuhanteiden muutoksesta. Normatiivisia aikuiskäsityksiä haastava kyky nauttia ”lapsellisesta” pelaamisesta nähdään miehekkäänä itsevarmuuden merkinä, ei epäonnistuneena aikuisuutena. Vuoropuhelun voidaan katsoa kertovan hyväksyttävien miehuuksien monipuolistumisesta (esim. Duncanson 2015; Fine 2019), hegemonisen maskuliinisuuden strategisesta muutoksesta uusia piirteitä omaksumalla (esim. Bridges & Pascoe 2014; Dashiell 2022; Demetriou 2001; vrt. Duncanson 2015) tai perinteisten miehuusihanteiden törmäämisestä *Ylilaudalla* vallitseviin nörttimaskuliinisiin ihanteisiin (Vainikka 2019) – kaikki näistä ovat mahdollisia ja perusteltuja tulkintoja ja havainnollistavat, kuinka merkittävässä roolissa tulkitsijan optimismi tai pessimismi on (ks. Duncanson 2015). Samalla näkemysten ja kokemusten moninaisuus heijastelee vaikeutta sovittaa yhteen yksilöiden erilaisia kokemuksia mieheydestä ja teorioita, joissa maskuliinisuudet nähdään ensisijaisesti valtarakenteina (Hyvönen 2020; Waling 2019).

Vaikka keskustelijat ovat välillä jyrkästikin eri mieltä esimerkiksi mieheyden ihanteista ja soveliaasta nettikäytöksestä, historiattomia väitteitä naisten vähäisestä pelaamisesta (esim. Friman 2022) tai pelikulttuurin ja yhteiskunnan meritokraattisia ihanteita (esim. Siutila & Havaste 2019) ei juurikaan haasteta. On mahdollista, että tällaiset väitteet eivät ole keskustelijoille henkilökohtaisesti merkityksellisiä tai ainakaan riittävän merkityksellisiä julkisesti haastettaviksi. Tätä tulkintaa tukee se, että kiistellyimmät aiheet ovat maskuliinisuus ja nettikäytös, joista molemmat lienevät läheisiä todennäköisesti valtaosin nuorista miehistä koostuville keskustelijoille, jotka osallistuvat keskusteluun trollaamisesta,

vihamielisyydestä ja asiattomasta huumorista tunnetulla keskustelualustalla. Analyysimme ei kuitenkaan edellytä tietoa keskustelijoiden sukupuolesta; maskuliinistettuna tilana *Ylilaudan* keskustelun tyyli voi olla samanlaista keskustelijoiden sukupuolesta riippumatta (ks. Maloney ym. 2019).

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksemme osoittaa, miten pelikulttuuri liittyy laajempiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin kuulumisesta, kulttuurisesta muutoksesta ja sukupuolirooleista. Suurin osa keskusteluketjun kommentteista kuvaa pelaamisen miesten kulttuuriksi, mutta ketjussa ollaan eri mieltä siitä, millaista on olla oikeanlainen, maskuliininen mies ja aikuinen.

Keskustelu tuo esiin osallistujien erilaiset syyt osallistua: osa haluaa toimia pelikulttuurin portinvartijoina suojellakseen harrastuksen luonnollisena pitämäänsä olotilaa, kun taas toiset näkevät keskustelun teemat osana huolestuttavia yhteiskunnallisia muutoksia. Osa jopa myöntää, että eivät edes välitä peleistä, vaan ovat vain kiinnostuneita estämään tunnistamiensa ”vasemmistolaisien” ja ”feministien” vaikutuksen. Näille keskustelijoille pelaaminen on yksi identiteettipoliittisen kulttuurisodan rintamista, jossa tärkeintä eivät ole pelikulttuurin ilmiöt vaan yhteinen vihollinen.

Aihe kaipaa jatkotutkimusta laajemmilla aineistoilla *Ylilaudalta* ja muilta kuvalaudoilta sen selvittämiseksi, kuinka laajasta ilmiöstä tai yleisestä toimintatavasta on kyse. Vertailu muihin verkkokeskusteluympäristöihin, kuten *Redditin*, auttaisi paljastamaan ovatko maskuliinisuuden neuvottelu ja vihamielisyys yleinen osa pelikeskusteluja ylipäätään, vai onko kyseessä erityisesti kuvalautakeskustelujen, tai erityisesti *Ylilaudan*, ominaisuus. Vertailu toisiin kansallisiin tai kansainvälisiin kuvalautoihin, kuten *4chaniin*, auttaisi ymmärtämään, miten nämä ajatukset muuttuvat ja kehittyvät siirtyessään kansallisten ja kansainvälisten kontekstien välillä.

Loppuhuomiona toteamme, että on mielenkiintoista pohtia seminaarin ja siitä kummunneen keskustelun vaikutuksia keskustelijoiden näkemyksiin pelikulttuurista ja maskuliinisuudesta. Monet keskustelijoista pilkkaavat hanketta ja sen tavoit-

teita mutta tempautuvat kuitenkin keskusteluun pelikulttuurista, nettikäytöksestä ja maskuliinisuushanteista ja kirjoittavat auki näkemyksiään näistä varsin latautuneista aiheista. Vaikka onkin mahdollista, että tämä johtaa entistä tiukempaan sitoutumiseen omiin näkemyksiin, keskustelu voi myös ruokkia itsereflektiota tekemällä erilaisia näkemyksiä ja normeja (ks. Hilvert-Bruce & Neill 2020) näkyviksi ja siten haastettaviksi. Tällaista pohdintaa voitaneen pitää välttämättömänä myönteisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Kiitokset

Haluamme kiittää palautteesta tämän artikkelin käsikirjoitukseen Tuija Saresmaa, Heidi Kososta ja Aleks Knuutilaa sekä kahta vertaisarvioijaa.

Rahoitus

Tutkimusta ovat tukeneet Suomen Akatemian hanke Pelikulttuurien tutkimuksen huippuyksikkö (353265), Koneen Säätiön hankkeet Aktivismi taiteen ja tieteenteon välineenä: ”tutkivismia” vaikuttavasta vastapuheesta suomalaisessa verkko-yhteisössä (202009043) ja Alustat ja retoriset ryhmästrategiat: Verkkodiskurssien moniääniset rakenteet kielentutkimuksen ja kieliteknologian kohtaamispaikkana (202106349) sekä henkilökohtaiset apurahat Jenny ja Antti Wihurin säätiöltä (00200223) ja Emil Aaltosen säätiöltä (200127).

Kirjoittajat

Kaikki kirjoittajat osallistuivat tutkimuksen taustatyöhön, aineiston analyysiin ja artikkelin kirjoittamiseen yhtäläisesti; kirjoittajajärjestys ei heijasta kirjoittajien työpanosta.

KT Mikko Meriläinen työskentelee tutkijatohtorina Tampereen yliopistossa, Suomen Akatemian rahoittamassa Pelikulttuurien tutkimuksen huippuyksikössä (CoE-GameCult). Meriläisen tutkimusintressejä ovat muun muassa nuorten pelikulttuuriosallistuminen ja pelikulttuurien sukupuolikysymykset.

FT Jonne Arjoranta on digitaalisen kulttuurin tohtori Jyväskylän yliopistosta ja pelien filosofisen tutkimuksen dosentti Tampereen yliopistosta. Hän on erikoistunut filosofiseen hermeneutiikkaan, pelitutkimukseen ja internet-tutkimukseen.

VTM Emilia Lounela on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Hän on kiinnostunut naisvihan ja ekstremismin yhteyksistä, ja tutkii väitöskirjassaan incel-yhteisöjä.

KIRJALLISUUS

- Alin, Ella (2018) *Non-toxic. Selvitys kilpailullisia tietokone- ja konsolipelejä pelaavien nuorten kokemuksista vihapuheesta ja häirinnästä*. Helsinki: Helsingin kaupunki. <https://www.hel.fi/static/nk/julkaisut/non-toxic.pdf> (haettu 19.11.2023).
- Anderson, Benedict (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London & New York: Verso.
- Arjoranta, Jonne, Kontturi, Katja, Varis, Essi & Välisalo, Tanja (2020) Nörttikulttuurin identiteettikriisi. Gamergate, Comicsgate ja Star Wars poliittisten kiistojen näyttämöinä. *Lähikuva – audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen julkaisu* 33:3–4, 92–111.
- Auerbach, David (2012) Anonymity as Culture: Treatise. *Triple Canopy* 15. https://www.canopycanopycanopy.com/contents/anonymity_as_culture__treatise (haettu 19.11.2023).
- Bell, Kristina, Christopher Kampe & Nicholas Taylor (2015) Of Headshots and Hugs: Challenging Hypermasculinity through The Walking Dead Play. *Ada: A Journal of Gender, New Media, and Technology* 7, April, 1–24.
- Blackburn, Gregory (2018) Army Men: Military masculinity in Call of Duty. Teoksessa Taylor, Nicholas & Voorhees, Gerald (toim.) *Masculinities in Play*. Cham: Palgrave Macmillan, 37–53.
- Blum, Alice (2017) Men in the Battle for the Brains: Constructions of Masculinity within the “Identitary Generation”. Teoksessa Köttig, Michaela, Bitzan, Renate & Petö, Andrea (toim.) *Gender and Far Right Politics in Europe*. Cham: Palgrave Macmillan, 321–334.
- Braithwaite, Andrea (2016) It’s About Ethics in Games Journalism? Gamergaters and Geek Masculinity. *Social Media + Society* 2:4. <https://doi.org/10.1177/205630511667248> (haettu 19.11.2023).
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2021) *Thematic analysis: A Practical Guide*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77–101.
- Bridges, Tristan & Pascoe, C. J. (2014) Hybrid Masculinities: New Directions in the Sociology of Men and Masculinities. *Sociology Compass* 8:3, 246–258.
- Butler, Judith (2014/1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Abingdon: Routledge.
- Carroll, Hamilton (2011) *Affirmative Reaction. New Formations of White Masculinity*. Durham, NC: Duke University Press.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, James W. (2005) Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* 19:6, 829–859.
- Conway, Maura (2021) Online Extremism and Terrorism Research Ethics: Researcher Safety, Informed Consent, and the Need for Tailored Guidelines. *Terrorism and Political Violence* 33:2, 367–380.
- Dashiell, Steven (2022) Discussions of Fantasy Characters and Demonstrations of a Defensive Hybridity in Gamer Masculinity. *The Journal of Men’s Studies*. OnlineFirst. <https://doi.org/10.1177/10608265221084017>
- Demetriou, Demetris Z. (2001) Connell’s Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique. *Theory and Society* 30, 337–361.
- Deterding, Sebastian (2018) Alibis for Adult Play: A Goffmanian Account of Escaping Embarrassment in Adult Play. *Games and Culture* 13:3, 260–279.
- Dowling, David O., Goetz, Christopher & Lathrop, Daniel (2020) One Year of #Gamergate: The Shared Twitter Link as Emblem of Masculinist Gamer Identity. *Games and Culture* 15:8, 982–1003.
- Duncanson, Claire (2015) Hegemonic Masculinity and the Possibility of Change in Gender Relations. *Men and Masculinities* 18:2, 231–248.
- Farci, M., & Righetti, N. (2019). Italian Men’s Rights Activism and Online Backlash against Feminism. *Rassegna Italiana Di Sociologia* 4, 765–781.

- Fine, Leigh E. (2019) The McElroy Brothers, New Media, and the Queering of White Nerd Masculinity. *The Journal of Men's Studies* 27:2, 131–148.
- Fleming, Colby & Davis, Shannon N. (2018) Masculinity and Virgin-Shaming Among College Men. *The Journal of Men's Studies* 26:3, 227–246.
- Fox, Jesse & Tang, Wai Yen (2017) Women's Experiences with General and Sexual Harassment in Online Video Games: Rumination, Organizational Responsiveness, Withdrawal, and Coping Strategies. *New Media & Society* 19:8, 1290–1307.
- (2014) Sexism in Online Video Games: The Role of Conformity to Masculine Norms and Social Dominance Orientation. *Computers in Human Behavior* 33, April, 314–320.
- franzke, aline shakti, Bechmann, Anja, Zimmer, Michael, Ess, Charles & the Association of Internet Researchers (2020) *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0*. <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf> (haettu 19.11.2023).
- Friman, Usva (2022) Sukupuoli, pelaajaidenteetti ja pelikulttuurin osallisuus. Teoksessa Friman, Usva, Arjoranta, Jonne, Kinnunen, Jani, Heljakka, Katriina & Stenros, Jaakko (toim.) *Pelit kulttuurina*. Tampere: Vastapaino, 129–150.
- Friman, Usva & Ruotsalainen, Maria (2022) Gender and Toxic Meritocracy in Competitive Overwatch: Case 'Ellie.' Teoksessa Ruotsalainen, Maria, Törhönen, Maria & Karhulahti, Veli-Matti (toim.) *Modes of Esports Engagement in Overwatch*. Cham: Palgrave Macmillan, 135–154.
- Ging, Debbie (2019) Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere. *Men and Masculinities* 22:4, 638–657.
- Graham, Elyse (2019) Boundary Maintenance and the Origins of Trolling. *New Media & Society* 21:9, 2029–2047.
- Gray, Kishonna L. (2018) Gaming Out Online: Black Lesbian Identity Development and Community Building in Xbox Live. *Journal of Lesbian Studies* 22:3, 282–296.
- (2012) Intersecting Oppressions and Online Communities: Examining the Experiences of Women of Color in Xbox Live. *Information Communication and Society* 15:3, 411–428.
- Hilvert-Bruce, Zorah & Neill, James T. (2020) I'm Just Trolling: The Role of Normative Beliefs in Aggressive Behaviour in Online Gaming. *Computers in Human Behavior* 102, January, 303–311.
- Hine, Gabriel Emile, Onaolapo, Jeremiah, De Cristofaro, Emiliano, Kourtellis, Nicolas, Leontiadis, Ilias, Samaras, Riginos, Stringhini, Gianluca & Blackburn, Jeremy (2017) Kek, Cucks, and God Emperor Trump: A Measurement Study of 4chan's Politically Incorrect Forum and Its Effects on the Web. *Proceedings of the 11th International Conference on Web and Social Media*, 92–101.
- Hyvönen, Henri (2021) *Men, Work, and Care of the Self: Hybrid Masculinities in Finnish Working Life*. Väitöskirjatutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- (2020) Poststrukturalismi ja hegemoninen maskuliinisuus – hankala yhtälö kriittisen miestutkimuksen kentällä? *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 33:2, 46–53.
- Jones, Callum, Trott, Verity & Wright, Scott (2020) Sluts and Soyboys: MGTOW and the Production of Misanthropic Online Harassment. *New Media & Society* 22:10, 1903–1921.
- Järvinen, Vilppu & Isotalus, Pekka (2022) Äänivaikutelmat ja sukupuolen moninaisuus FPS-pelien ääniviestimissä. *Pelitutkimuksen vuosikirja 2022*, 4–26.
- Kaakinen, Markus, Sirola, Anu, Savolainen, Iina & Oksanen, Atte (2020) Shared Identity and Shared Information in Social Media: Development and Validation of the Identity Bubble Reinforcement Scale. *Media Psychology* 23:1, 25–51.
- Karhulahti, Veli-Matti (2022) *Esport Play. Anticipation, Attachment, and Addiction in Psycholudic Development*. London: Bloomsbury Publishing.
- Keipi, Teo & Oksanen, Atte (2014) Self-Exploration, Anonymity and Risks in the Online Setting: Analysis of Narratives by 14–18-Year Olds. *Journal of Youth Studies* 17:8, 1097–1113.
- Keskinen, Suvi (2013) Antifeminism and White Identity Politics: Political Antagonisms in Radical Right-Wing Populist and Anti-Immigration Rhetoric in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 3:4, 225–232.
- Kinnunen, Jani, Tuomela, Milla & Mäyrä, Frans (2022) *Pelaajabarometri 2022: Kohti uutta normaalia*. TRIM Research Reports 31. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2732-3> (haettu 19.11.2023).
- Kimmel, Michael (2001) Masculinities and Femininities.

- Teoksessa Smelser, Neil J. & Baltes, Paul B. (toim.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier: Amsterdam, 9318–9321.
- (1987) *The Cult of Masculinity: American Social Character and the Legacy of the Cowboy*. Teoksessa Kaufman, Michael (toim.) *Beyond Patriarchy. Essays by Men on Pleasure, Power, and Change*. Oxford: Oxford University Press, 235–249.
- Kowert, Rachel, Festl, Ruth & Quandt, Thorsten (2014) Unpopular, Overweight, and Socially Inept: Reconsidering the Stereotype of Online Gamers. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking* 17:3, 141–146.
- Latinsky, Andrew & Ueno, Koji (2021) Leveling Up? Video Game Play in Adolescence and the Transition into Adulthood. *Sociological Quarterly* 62:1, 36–59.
- Lockhart, Eleanor A. (2015) Nerd/Geek Masculinity: Technocracy, Rationality, and Gender in Nerd Culture's Counter-masculine Hegemony. Väitöskirjatutkimus. Texas A & M University.
- Lounela, Emilia & Murphy, Shane (2023) Incel Violence and Victimhood: Negotiating Inceldom in Online Discussions of the Plymouth Shooting. *Terrorism and Political Violence*. OnlineFirst.
- Malkki, Leena, Sallamaa, Daniel, Saarinen, Juha & Eerola, Sami (2021) Ekstremistinen puhe verkossa ja uutismediassa. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja 6/2021. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=37601> (haettu 19.11.2023).
- Maloney, Marcus, Roberts, Steven & Graham, Timothy (2019) *Gender, Masculinity and Video Gaming. Analyzing Reddit's r/gaming Community*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Manivannan, Vyshali (2013) Tits or GTFO: The Logics of Misogyny on 4chan's Random - /b/. *The Fibreculture Journal* 22, 109–132. <http://twentytwo.fibreculture-journal.org/fcj-158-tits-or-gtfo-the-logics-of-misogyny-on-4chans-random-b/> (haettu 19.11.2023).
- Meriläinen, Mikko & Ruotsalainen, Maria (2022) Sanailua, suunsoittoa ja syrjintää: Nuorten kokemuksia pelikäytöksestä. *Pelitutkimuksen vuosikirja 2022*, 49–71.
- Nissenbaum, Asaf & Shifman, Limor (2017) Internet Memes as Contested Cultural Capital: The Case of 4chan's /b/ Board. *New Media & Society* 19:4, 483–501.
- Ortiz, Stephanie M. (2019) The Meanings of Racist and Sexist Trash Talk for Men of Color: A Cultural Sociological Approach to Studying Gaming Culture. *New Media & Society* 21:4, 879–894.
- Palonen, Emilia (2020) Ten Theses on Populism – and Democracy. Teoksessa Eklund, Emmyh & Knott, Andy (toim.) *The Populist Manifesto*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 55–69.
- Palonen, Emilia & Tilli, Jouni (2020) Ernesto Laclau: Universalismi, partikularismi ja kysymys identiteetistä: Käännösartikkeli. *Politiikka* 62:2, 179–189.
- Peltola, Marja & Phoenix, Ann (2022) *Nuancing Young Masculinities*. Helsinki Boys' Intersectional Relationships in New Times. Helsinki: Helsinki University Press.
- Phillips, Whitney (2015) *This Is Why We Can't Have Nice Things*. Mapping the Relationship between Online Trolling and Mainstream Culture. Cambridge, MA: MIT Press.
- Pulos, Alexis (2013) Confronting Heteronormativity in Online Games: A Critical Discourse Analysis of LG-BTQ Sexuality in World of Warcraft. *Games and Culture* 8:2, 77–97.
- Riemer, Jeffrey W. (1977) Varieties of Opportunistic Research. *Urban Life* 5:24, 467–77.
- Salter, Anastasia & Blodgett, Bridget (2017) *Toxic Geek Masculinity in Media*. Sexism, Trolling, and Identity Policing. Cham: Palgrave Macmillan.
- Saresma, Tuija (2020) Vihan sfäärit: valkoisten heteromiesten affektiivinen mobilisaatio sosiaalisessa mediassa. Teoksessa Rinne, Jenni, Kajander, Anna & Haanpää, Riina (toim.) *Ethnos-toimite*. Helsinki: Ethnos ry, 196–243.
- Siutila, Miia (2020) *Non-toxic. Pelikasvatusta kotona ja nuorisotyössä*. Helsinki: Helsingin kaupunki. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/julkaisut/Non-Toxic251120.pdf> (haettu 19.11.2023).
- Siutila, Miia & Havaste, Ellinoora (2019) A Pure Meritocracy Blind to Identity: Exploring the Online Responses to All-Female Esports Teams in Reddit. *Transactions of the Digital Games Research Association* 4:3.
- Siutila, Miia, Joelsson, Tapani & Karhulahti, Veli-Matti (2022) "Mammat menee kahville, me koneelle": Kilpapelaminen poikien elämässä. *Nuorisotutkimus* 40:2, 41–60.
- Steinkuehler, Constance A. (2006) Why Game (Culture) Studies Now? *Games and Culture* 1:1, 97–102.
- Stone, Jeffrey A. (2021) Uncovering the Meaning: Exploring Semantic Differences in US Perceptions of 'Gamer' and

- Game Players. *Games and Culture* 16:7, 907–931.
- Ståhl, Matilda & Rusk, Fredrik (2020) Player Customization, Competence and Team Discourse: Exploring Player Identity (Co)construction in Counter-Strike: Global Offensive. *Game Studies* 20:4.
- Sutton-Smith, Brian (1997) *The Ambiguity of Play*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Taylor, Nicholas & Voorhees, Gerald (2018) Introduction: Masculinity and Gaming: Mediated Masculinities in Play. Teoksessa Taylor, Nicholas & Voorhees, Gerald (toim.) *Masculinities in Play*. Cham: Palgrave Macmillan, 1–19.
- Taylor, T. L. (2012) *Raising the Stakes. E-sports and the Professionalization of Computer Gaming*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Trott, Verity Anne (2022). 'Gillette: The best a Beta Can Get': Networking Hegemonic Masculinity in the Digital Sphere. *New Media & Society* 24:6, 1417–1434.
- Vaahensalo, Elina (2022) "Uuniin siitä" – Väkivaltainen ja toiseuttava verkkokeskustelu Ylilaudalla. *Lähikuva – Audiovisuaalisen Kulttuurin Tieteellinen Julkaisu* 35:3, 29–44.
- Vainikka, Eliisa (2020) *Prekarisaation tunnemaisema. Vastustavat taktiikat, tunnelmat ja elämänpolitiikka verkon julkisuudessa*. Väitöskirjatutkimus. Tampere University Dissertations 282. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vainikka, Eliisa (2019) Naisvihan tunneyhteisö – Anonymisti esitettyä verkkovihaa Ylilaudan ihmissuhdekeskusteluissa. *Media & Viestintä* 42:1.
- Vainikka, Eliisa & Harju, Auli (2019) Anonymien keskustelupalstojen julkisuus: Marginaaliin jääneiden vertaistukea ja yhteiskuntakritiikkiä. *Media & Viestintä* 42:2, 99–121.
- Vossen, Emma (2018) *On the Cultural Inaccessibility of Gaming: Invading, Creating, and Reclaiming the Cultural Clubhouse*. Väitöskirjatutkimus. University of Waterloo.
- Waling, Andrea (2019) Rethinking Masculinity Studies: Feminism, Masculinity, and Poststructural Accounts of Agency and Emotional Reflexivity. *The Journal of Men's Studies* 27:1, 89–107.
- Ylä-Anttila, Tuukka, Bauvois, Gwenaëlle & Pyrhönen, Niko (2019) Politicization of Migration in the Countermedia Style: A Computational and Qualitative Analysis of Populist Discourse. *Discourse, Context & Media* 32, https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/12688112/1_s2.o_S2211695819301229_main.pdf (haettu 19.11.2023).
- Zimbardo, Phillip & Coulombe, Nikita D. (2015) *Man (Dis)-connected. How Technology Has Sabotaged What It Means to Be Male*. New York, NY: Random House.

EXCLUDED SOYBOYS AND SPOILED GAMING: MASCULINITY AND ANTIFEMINISM IN AN YLILAUTA GAMING CULTURE DISCUSSION

Some male gamers experience digital games and the communities around them as safe environments with a prevailing norm of geek masculinity that sets them apart from the rest of society. These players feel that the increased feminist discussions of equity in both game culture and society more broadly present a threat to these spaces. In this article we utilize thematic analysis to explore different views on masculinity, feminism, and game culture in a discussion thread taking place on the Finnish Ylilauta image board. The thread dealt with an event about making gaming more inclusive organized by the Non-Toxic project. Our analysis demonstrates how an anonymous image board discussion about gaming becomes a broader struggle for the right kind of masculinity, gender, and adulthood.

KEYWORDS: ADULTHOOD, ANTIFEMINISM, GAMING, GEEK MASCULINITY, MASCULINITY, YLILAUTA

Moninkertainen pelko uhkaa tutkimuksen ja opetuksen vapautta

Leena-Maija Rossi

Tämän vuosituhannen alussa suomalainen sukupuolentutkija saattoi silloin tällöin saada kirjepostia, jossa teititellen kerrottiin tutkijalle tämän toimivan jumalan tahtoa vastaan, edistävän Raamatussa Sodomaan ja Gomorraan liitettäviä asioita ja päätyvän lopulta samaan paikkaan muiden synnintekijöiden kanssa. Evoluutiopsykologiasta innostuneet ja miesten yhteiskunnallisesta asemasta huolestuneet tahot ryhtyivät julkaisemaan feminististä tutkimusta kyseenalaistavia pamfletteja ja saivat jonkin verran näkyvyyttä myös valtamediassa.¹ Nyt tuo toiminta tuntuu volyymitaan sängen vaatimattomalta ja vaikutuksiltaan melko harmittomalta. Vuonna 2020 ilmestyneessä antologiassa *Tieteen vapaus ja tutkijan sananvapaus* teoksen toimittajat Esa Väliverronen ja Kai Ekholm toteavat, että 2010-luvulla tutkijoiden sananvapauteen liittyvä keskustelu ja tutkimus virisivät uudella tavalla. Tämä liittyi jatkuvasti lisääntyneisiin tieteen vapauden ja tutkijoiden sananvapauden rajoituksiin, jotka juontavat yhtä lailla autoritaarisen populismin nousuun Pohjois-Amerikassa ja Euroopassa kuin autoritaarisen hallinnon nousuun eri puolilla maailmaa. (Väliverronen & Ekholm 2020.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa ollaan, ikävä kyllä, mukana tässä suuntauksessa. Jo vuonna 2015 toteutettu Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan (TJNK) kysely² osoitti, että tutkijat ovat joutuneet ja joutuvat uhkailun ja suoranaisten vainon kohteeksi

erityisesti sosiaalisessa mediassa. Internet, joka yhtäältä on tällä vuosituhannella mullistanut tutkitun tiedon saatavuuden ja leviämisen, on toisaalta myös mahdollistanut tutkijoiden näkemysten vihan täyteisen ja epäanalyttisen laajamittaisen kyseenalaistamisen. Häiritsijöiden profiilista kertoo paljon se, että he kohdistavat uhkailua esimerkiksi ympäristön, ravitsemuksen, rasismin, maahanmuuton ja monikulttuurisuuden tutkijoihin – sekä sukupuolentutkijoihin (Väliverronen & Ekholm 2020, 12; Särämä 2022). Merkilläpantavaa on myös se, että TJNK:n kyselyn mukaan sukupuolittunutta halventamista kohdanneista tutkijoista 79 % oli naisia ja 17 % miehiä (TJNK 2015, 7). Häirintä ei myöskään rajoitu sosiaaliseen mediaan, eikä sitä tapahdu vain anonymiteetin suojissa, vaan tutkija-opettajat kohtaavat sitä myös kursseillaan yliopistoilla (Partti 2023).

Yliopistotyönantaja on pitkään ollut tutkijoihin ja opettajiin kohdistuvan häirinnän äärellä hiljainen tai neuvoton. Tämä on tietenkin vakava asia, koska kysymyshän on kiusaamisesta, jonka voi nykyisessä poliittisessa tilanteessa sanoa saavan yhteiskunnallisen käytännön mittaluokan. Itse olen puhunut jopa kiusaamisyyhteiskunnasta – luonnehdintaa tukee esimerkiksi se, että asiantuntijoiden tiedon ja näkemysten kyseenalaistamisen voidaan sanoa olevan jo ”muodikasta” (Väliverronen & Ekholm 2020, 12).

¹ Näiden kiistakirjoitusten argumentaation kritiikistä ks. esim. Rolin 2006.

² Kysely toteutettiin verkkokyselynä toukokuussa 2015. Vastauksia tuli 525, joista täydellisiä 350.

Tänä syksynä kuitenkin niin Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI kuin Suomen Akatemia ovat ottaneet selkeästi kantaa häirintään, ja ainakin osalla yliopistoja on jo prosesseja työntekijöidensä tukemiseksi (ks. esim. Särmä 2023). Akatemia on vastannut tiukkasävyisesti rahoitettujen tutkijoiden ja Akatemian työntekijöiden maalittamiseen ja tuonut esiin hankkeista häirintätarkoituksessa tehtyjen tietopyyntöjen kuormittavuuden (SA 2023). Yliopistoissa on jouduttu miettimään myös, kuinka puuttua opetustilanteissa tapahtuvaan opettajien ja kanssopiskelijoiden häiritsemiseen sekä asiallisesta opetuksesta kantelemiseen.

Yksittäiseen tutkijaan suunnattu someviha on ahdistavaa eikä kenenkään pitäisi tekemänsä tutkimuksen vuoksi joutua sietämään argumentoimattonta, henkilöön käyvää, rasistista, misogynististä, trans- tai homofobista – ylipäänsä ennakkoluuloihin ja tietämättömyyteen perustuvaa lokaamista. Kuten feministikollegani Saara Särmä (2023) on todennut, ”somesa huutelu ei ole tiedettä edistävää kritiikkiä, vaikka jotkut toisin yrittävät esittää”. Kansalaisyhteiskunnasta nouseva uhkaava, loukkaava ja leimaava ”palaute” on kuitenkin vain yksi tutkimukseen kohdistuva kontrollin muoto. Esa Väliverronen ja Sampsa Saikkonen (2020) ovat hahmottaneet lisäksi kolme muuta rajoittamisen tapaa: organisaation kontrollin, tutkijoiden keskinäisen kontrollin sekä tutkimuksen taloudellisen ja poliittisen ohjauksen.

Viimeisimmästä tuore esimerkki on Orpon konservatiivihallituksen tekemä päätös vuoden 2024 strategisen tutkimuksen hankerahoituksesta (Valtioneuvoston päätös VNK/2023/22). Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) itse ehdotti rahoituksen vuositeemoiksi demokratian tulevaisuuden tutkimista, veden laaja-alaista tutkimista ”hyvinvoinnin, turvan ja rauhan elementtinä” sekä maahanmuuton, työn ja hyvinvoinnin vaikutuksia. Jälkimmäinen aihe ei kelvannut perussuomalaisille, jotka *Helsingin Sanomien* mukaan olivat esittäneet ”huolensa” siitä, että STN:n ohjelmakokonaisuudessa ei käsiteltäisi ”riittävästi maahanmuuton negatiivisia piirteitä”. Vuodenvaihteeseen venytetyn hallituksen päätöksen mukaan vuoden 2024 teemat ovat vesi ja demokratia. STN:n esittämän maahanmuutoteeman valmistelua jatketaan ”itsenäisesti vuoden 2025 teemaksi”. (Paananen 2023.) Lykkäyspää-

tös merkitsee poliitikkojen poikkeuksellista kävelyä tiedeyhteisön edustajien yli: valtioneuvosto ei ole kertaakaan aiemmin puuttunut sisällöllisesti STN-teemoihin (ema.). Kysymys herää myös sen suhteen, ketkä maahanmuutoteemaa ”itsenäisesti” valmis-televat jatkoon. Entä millaisilla tutkimushankkeilla on vuonna 2025 mahdollisuus saada rahoitusta? Jos teema kehystetään negatiivisesti eikä hakemuksia tule riittävästi, voidaanko sen perusteella esittää poliittinen johtopäätös, että maahanmuuton tutkimusta ei tarvitse rahoittaa?

Tutkimuksen vapautta pyritään toden teolla nyt kaventamaan, niin ”alhaalta päin” somen kiihokkammiosta nousevalla ”palautteella” kuin poliittisen päättäjien taholta. Molemmat ovat omiaan ruokkimaan pahimmillaan sekä organisaation kontrollia että tutkijoiden keskinäistä kontrollia ja tutkijoiden itsesensuuria. Olemme tilanteessa, jossa moninkertainen pelko voi päästä rajaamaan tutkimuksen ja opetuksen vapautta. Konservatiivisesti ja populistisesti todellisuuteen suhtautuvat pelkäävät tietoa, joka ei anna maailmasta (esimerkiksi sukupuoliesta ja seksuaalisuudesta, ympäristön tilasta, maahanmuutosta, rodullistamisesta ja ravitsemuksesta) yksinkertaistavia vastauksia. Tutkijat saattavat pelätä ja ennakoita työstään tulevaa palautetta – aikana, jolloin heihin kohdistuu myös vahvoja odotuksia yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta (Ekholm & Väliverronen 2020, 13). Poliitikot voivat pelätä toisiaan tai yksinkertaisesti suostua kyynisiin ideologisiin kauppoihin saavuttaakseen omat tavoitteensa.

Tätä kirjoittaessa TJNK on vastikään tehnyt uuden kyselyn tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden sananvapauden toteutumisesta ja siihen kohdistuvista uhkista. Kyselyn saatesanoissa todettiin: ”Tutkijoiden sananvapaus on vapaan tieteen ja luotettavan tutkitun tiedon edellytys. Sananvapaus toteutuu, kun tieteenharjoittajat – tutkijat ja asiantuntijat – voivat kenenkään estämättä puhua julkisesti tutkimustuloksistaan ja asiantuntemuksensa piiriin kuuluvista asioista.” SUNSin uutena foorumina tälle puheelle on vapaamuotoisten afterwork-tilaisuuksien sarja, joka aloitettiin loppusyksystä 2023. Ensimmäisillä afterworkeilla alustivat Orpon hallituksen politiikasta suhteessa tasa-arvoon ja rasismiin Anna Elomäki (TUNI) ja Suvi Keskinen (HY). Samoilla afterworkeilla palkittiin Åbo Akademin opiskelija Nia

Renee Sullivan pro gradustaan *Disposing of the narrative: How Black women make meaning of gendered racial socialization messages in Finland*. Afterworkit jatkuvat keväällä 2024, ja aivan uudenlaisen alustan yhteiselle tutkimuskeskustelulle tarjoavat myös Tampereen yliopiston sukupuolentutkimuksen, SUNSin, Suomen Miestutkimuksen seuran SUMSin, Suomen Queer-tutkimuksen seuran SQS:n ja Trans-tutkimusverkoston heti vapun jälkeen yhdessä järjestämät tutkimuspäivät, teemanaan *Paluu juurille – Återkomsten till rötterna – Return to the Roots*.

Toivotan meille kaikille vuonna 2024 rohkeutta edelleen puhua omasta tutkimuksestamme, asiantuntemuksemme ja tietomme pohjalta, ja rohkeutta tuoda esiin sukupuolentutkimuksen yhteiskunnallista merkitystä. Tiloja ja paikkoja tälle puheelle riittää.

Helsingissä 29.12.2023

Leena-Maija Rossi, puheenjohtaja

Leena-Maija Rossi on sukupuolentutkimuksen professori Lapin yliopistossa.

KIRJALLISUUS

- Paananen, Veera (2023) Hallitus päätti ensi vuoden teemat strategiselle tutkimukselle – Maahanmuutto ei päässyt mukaan. *Helsingin Sanomat* 28.12.2023. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010085636.html> (haettu 2.1.2024).
- Partti, Helen (2023) Seksuaalivähemmistöistä on puhuttava – tutkijat kohtaavat kovakorvaisuutta. *TJNK* 19.12.2023. <https://tjnk.fi/fi/ajankohtaista/seksuaalivahemmistoista-puhuttava-tutkijat-kohtaavat-kovakorvaisuutta> (haettu 2.1.2024).
- Rolin, Kristina (2006) Näyttö naistutkimuksen epätieteellisyydestä jäi esittämättä. *Tieteessä tapahtuu* 24:8, 57–61.
- Suomen Akatemia (2023). Suomen Akatemia tuomitsee virkamiehiin ja tutkijoihin kohdistuvan häirinnän. <https://www.aka.fi/suomen-akatemia-toiminta/ajankohtaista/tiedotteet-ja-uutiset/2023/suomen-akatemia-tuomitsee-virkamiehiin-ja-tutkijoihin-kohdistuvan-hairinnan/> (haettu 2.1.2024).
- Särmä, Saara (2023) Tutkijoiden häirintä on vastenmielinen some-ilmio – nyt lähetellään tietopyyntöjä Suomen Akatemialle. *Rapport* 22.12.2023. <https://www.rapport.fi/saara-sarma/tutkijoiden-hairinta-on-vasenmielinen-some-ilmio-nyt-lahetellaan-tietopyyntoja-suomen-akatemialle-a314d9?fbclid=IwARoYoAoKaArnsvKfHEkhaohZQKqoSxwZ88aPWAZXD-wSFMdDv8LQ2lYxtPtg> (haettu 2.1.2024).
- Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta TJNK (2015). Kysely tutkijoiden asiantuntijaroolissa saamasta palautteesta. Tulosityhteenvedo. <https://www.tjnk.fi/sites/tjnk.fi/files/TJNK-kysely-palautteestatulosyhteenvedo-22122015.pdf> (haettu 2.1.2024).
- Valtioneuvoston päätös VNK/2023/22. Strategisen tutkimuksen teema-alueet vuodelle 2024. <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=602> (haettu 17.1.2024).
- Väliverronen, Esa & Ekholm, Kai (2020) Johdanto: Vapaan ajattelun ja tutkimuksen tila kaventuu maailmalla. Teoksessa Väliverronen, Esa & Ekholm, Kai (toim.) *Tieteen vapaus ja tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 7–23.
- Väliverronen, Esa & Sampsa Saikkonen (2020) Tutkijat vaikenavat itsesuojeluvaistonsa perusteella – kokemuksia tieteen vapauden ja sananvapauden puolesta. Teoksessa Väliverronen, Esa & Ekholm, Kai (toim.) *Tieteen vapaus ja tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino, 283–318.

Muistin marginaalista -hankkeessa tutkitaan sota-ajan ja jälleenrakennuksen merkityksiä ja ylisukupolvisia selviytymisen keinoja Lapissa

Outi Autti, Hanna-Leena Määttä, Seija Jalagin,
Tiina Lempinen & Ilmari Leppihalme

Monitieteinen tutkimushankkeemme *Muistin marginaalista. Sodan ja uudelleen rakentamisen merkitykset ja ylisukupolviset selviytymisen keinot Lapissa* (2022–2026) kohdistaa katseensa lappilaisten elettyyn historiaan ja muistoihin asettaen ne kansallisen ja eurooppalaisen sodan ja sen jälkien kehykseen. Nelivuotisessa Koneen säätiön rahoittamassa hankkeessa laajennamme nykyistä kuvaa erityisesti Lapin sodasta tarkastelemalla aiemmin tutkimuksessa sivuun jääneitä ryhmiä ja kokemuksia. Tarkastelemme paitsi lappilaisten asemaa kansallisessa muistikertomuksessa myös eri ryhmien asemaa lappilaisessa kertomuksessa. Tarkasteltavia ryhmiä määrittelevät sosiologiset, eri tavoin intersektioivat muuttujat, kuten esimerkiksi ikä, sukupuoli, seksuaalinen orientaatio, etnisyys, varallisuus ja uskonto. Mitä uutta voimme saada esiin tutkimalla lappilaisten moninaisia kokemuksia? Tuleeko eri

ryhmien kautta näkyviin lappilaisten kokemusten moninaisuus tai jopa ristiriitaisuus? Näiden kysymysten kautta avataan myös sodan ja sen jälkeisen ajan yhteiskuntaa, paikallisyhteisöjä ja niiden kulttuurisia käytäntöjä sekä muistin politiikkoja. Tällä tavoin hankkeessa keskustellaan moniulotteisesti myös sukupuolentutkimukselle keskeisistä, moninaisuuteen ja marginalisoituihin ryhmiin sekä valtaan liittyvistä kysymyksistä.

UNOHDUKSISTA KASVAVAN KIINNOSTUKSEN KOHTEEKSI

Lapin sota ja jälleenrakennus ovat monella tapaa jääneet kansakunnan muistin marginaaliin, unohduksiin ja käsittelemättä. Lapin historian ja lappilaisten kokemusten marginalisoitumiseen ovat vaikuttaneet Lapin asema Suomen reuna-alu-

eena, mutta myös sodanjälkeinen poliittinen ilma-
piiri. Varovaisuuteen suhteessa Neuvostoliittoon
kietoutui myös Saksan aseveljeydestä koettu moraa-
linen häpeä. Kun jälleenrakennustyö alkoi Lapissa
vuonna 1945, se oli muualla Suomessa jo käynnissä
keskittyen tuotantolaitosten, tehtaiden ja voimalai-
tosten rakentamiseen ja maaseudun elintarviketu-
otannon turvaamiseen. Lisäksi siirtoväen asuttami-
nen painottui karjalaisiin. Yleisessä keskustelussa
huomioitiin esimerkiksi kolttasaamelaisten sekä
Sallan ja Kuusamon menetettyjen alueiden asuk-
kaiden uudelleen asuttamista vain vähän. Vielä ny-
kyisinkään historian yleisesityksissä ja keskustelussa
ei aina huomioida Lapin sotaa eikä sitä seurannut-
ta aikaa. Tätä aukkoa kuvastaa esimerkiksi käsittepa-
ri ”talvi- ja jatkosota” (esim. Tuominen 2015), ja se,
miten sanaa evakko käytetään miltei yksinomaan
synonymiinä Karjalan evakoille. Lahdessa paljas-
tettiin elokuussa 2021 muistomerkki ”Suomen eva-
kot 1939–1944”, vaikka Lapin sodan evakko päättyi
vasta 1945. Tutkimushankkeemme päätavoite on
ravistaa tätä katveasemaa ja tehdä tutkimusta, jos-
sa avataan Lapin sodan, evakon ja jälleenrakentami-
sen kokemuksia ja monimuotoisuutta. Lisäksi tar-
kastelemme sitä, onko kokemusten ja muistojen
marginaaliin jäämiselle olemassa muita kulttuuri-
sia ja historiallisia syitä.

Lapin sotavuodet ja jälleenrakennusaika ovat
kiinnostaneet tutkijoita ihmeteltävän vähän, vaika
alueen sotahistoria on hyvin erilainen muuhun
maahan verrattuna. Pohjois-Suomessa oli jatko-
sodan aikana yli 200 000 miehen saksalaisarmeija,
kun koko alueen väestömäärä oli 143 500. Väes-
tö evakuoitiin Lapin sodan alta joko Pohjanmaalle
tai Ruotsiin, ja Pohjois-Norjaan vetäytyvät saksalai-
set tuhosivat maakunnan infrastruktuurin miltei ko-
konaan (Lehtola 2015; Tuominen 2015; Ursin 1980).
Tutkimusta on tähän mennessä tehty enimmäkseen
historiatieteissä. Se on paljolti keskittynyt perinteis-
seen sotahistoriatutkimukseen, tarkastellut historiaa
suomalaisesta näkökulmasta ja potenu herkkä-
hipiäisyyttä aseveljeydestä. Niin kutsutun ”uuden
sotahistorian” (Bourke 2006) myötä on kuitenkin
kiinnostuttu myös siviilien sota-ajan kokemuksista,
kuten suomalaisten siviilien ja saksalaisten sotilaiden
suhteista (Junila 2000), saamelaisten evakosta
(Lehtola 1994; 2015) ja venäläisten sotavankien ja

suomalaisten siviilien kohtaamisista (Autti & Laita-
la 2019). Kulttuurintutkija Marja Tuomisen (ks. Tu-
ominen & Löfgren 2018) johtamassa *FEENIKS – Taide ja
kulttuuri osana Lapin sodan jälkeistä henkistä ja mate-
riaalista jälleenrakennusta* -hankkeessa keskityttiin
taiteen, esimerkiksi alttaritaulujen ja tekstiilitaitteen
representaatioihin ja merkitykseen jälleenraken-
nusaikana. Edelleen on kuitenkin olemassa useita
ryhmiä, joiden kokemuksia sodasta ja uudelleen ra-
kentamisesta ei ole koskaan tieteellisesti tutkittu.

Vaikka sotavuodet ja jälleenrakennusaika Lapissa
ovat jääneet vähäiselle huomiolle sekä tieteellisessä
tutkimuksessa että kansallisessa keskustelussa, niitä
on käsitelty huomattavan paljon paikallisella tasolla.
Paikallishistorian harrastajat ovat julkaisseet omakus-
tanteisia muistelmia, sodan ja jälleenrakennusajan
kokemuksia on kerätty kyläyhdistysten nettisivuille ja
muistoja on puhuttu ääneen perheissä. Tämä kertoo
kokemusten muistamisen ja niistä kertomisen mer-
kityksestä, mutta myös siitä, miten vaikeaa on saada
paikallinen ääni kuuluviin siten, että se olisi relevantti
osallistuja julkisessa keskustelussa. Tutkimushank-
keemme tarjoaakin mahdollisuuden kertoa julkisesti
sen, mikä on tähän asti ollut yksityistä.

Viime vuosina kiinnostus Lapin sotaa kohtaan on
kasvanut taiteellisen ilmaisun saralla: aihetta käsit-
televiä tai sodan kontekstissa tapahtuvia romaaneja
on julkaistu, ja siitä on tekeillä myös elokuvia. Aihe
on herättänyt yhä enemmän mielenkiintoa myös
kirjallisuudentutkimuksen piirissä (esim. Arminen
2015; Säskilahti 2015). Erilaiset taiteelliset teokset
tarvitsevat perustakseen uutta tutkimusta, jota tä-
mänhetkiset muistitietotutkimukseen perustuvat
tutkimusmenetelmät ja esimerkiksi pakolaistutki-
muksen ja historiallisen traumatutkimuksen käsit-
teet hyvin tukevat. Tutkimusta ei kuitenkaan voi
jättää pelkästään historioitsijoiden harteille, vaan
tietoa tulee lisätä ja sventää eri tieteenalojen me-
todeilla ja aineistoilla.

MONITIETEINEN NÄKÖKULMA UUDENLAISTA YMMÄRRYSTÄ RAKENTAMASSA

Muistin marginaalista -ryhmän tutkijat edustavat so-
siologian, kirjallisuudentutkimuksen, kulttuuriant-
ropologian, historian ja kasvatustieteen tieteenalo-

ja. Eri tieteenalojen metodien ja aineistojen avulla pyrimme ristiinvalottamaan tutkimusaiheitamme ja sitä kautta syventämään tulkintaa sota-ajasta ja sen seurauksista Lapissa. Lappia ei hankkeessa kuitenkaan tarkastella yhtenä entiteettinä, vaan eri ryhmien kokemusten kautta.

Muistin marginaalista -tutkimusryhmän jäsenet ovat aiemmassa tutkimuksessaan perehtyneet laajasti muistitietotutkimukseen, kirjallisuusanalyysiin, etnografisiin menetelmiin, haastatteluaineiston kokoamiseen ja analyysiin sekä arkistoaineistojen käyttöön. Osa työryhmästä on aiemmin työskennellyt pakolaisuuden historiaan liittyvässä hankkeessa. Laaja aineistomme koostuu arkistoaineistoista, laadullisista haastatteluista ja kaunokirjallisista teoksista. Lisäksi käyttämämme aineistot tukevat toisiaan: esimerkiksi kaunokirjalliset teokset voivat valottaa aiheita, joita haastatteluissa on hankala käsitellä. Arkistoaineistojen avulla puolestaan päästään ajallisesti tapahtumien keskelle tai niiden lähelle, ja haastatteluaineistoissa voidaan tarkentaa kokemuksiin, joita arkistoaineistoista voi olla vaikea löytää. Aineistot valottavat lisäksi Lapin sodan, evakon ja uudelleenrakentamisen yllirajaista historiaa; sodan johdosta syntyi valtiolliset, kulttuuriset ja kielirajat ylittävää vuorovaikutusta, joka on usein jäänyt kansallisen tutkimuskatseen ulottumattomiin. Olemassa olevaa aineistoa hyödynnetään hankkeen aikana tehtävissä uusissa haastatteluissa tarkentamalla kysymyksiä aineistosta mahdollisesti esiin nouseviin teemoihin.

SODAN JA JÄLLEENRAKENNUKSEN YLISUKUPOLVISET SEURAUKSET LAPISSA

Nykytutkimuksen käsitteet ja teoriat antavat mahdollisuuden retrospektiivisen, ymmärtävämmän katseen kohdistamiseen Lapin menneisyyteen. Myös tutkimuksen ajankohta on otollinen, koska etenkin hankalat kokemukset, joita sotakokemukset usein ovat, voivat olla ylisukupolvisia ja niiden käsittelyyn voi liittyä merkittävää viivettä. Historioitsija Peter Leese (2021) kirjoittaa erityisesti traumaattisiin kokemuksiin liittyvien muistojen muuttuvan jatkuvasti eri yhteisöjen ja sukupolvien välillä, mutta laajentuvan yleisemmin jaetuiksi varsin hitaasti. Se, mikä ei tule yhdessä jaetuksi ja puhutuk-

si, jää helposti jonkun kannettavaksi (Siirala 1966). Sodan ja uudelleenrakentamisen tarkastelu Lapissa eri sukupolvien näkökulmasta lisää ymmärrystä siitä, kuinka traumaattiset muistot välittyvät sosiaalisesti, miten ne vaikuttavat muistikulttuureihin ja kuinka pitkäkestoisia ne voivat olla. Työryhmämme kiinnostuksen kohteena onkin kokemuksen merkitys seuraaville sukupolville *taakkasiirtymän* (Siirala 1966; käsitettä edelleen kehitellyt Siltala 2016) ja *jälkimuistin* (Hirsch 2008) käsitteiden avulla. Painopisteemme ei kuitenkaan ole vain traumaattisten muistojen ja kokemusten tutkimisessa, vaan huomiota kiinnitetään myös niihin toivoa, tulevaisuutta ja resilienssiä lisääviin keinoihin, joiden avulla on selvitty sodasta ja uudelleenrakentamisesta sekä uskottu tulevaisuuteen.

Ylisukupolvisuuden ja taakkasiirtymän käsitteiden kautta tarkastelemme sekä muistojen että niiden marginaaliin jäämisen merkitystä perheissä ja yhteisöissä sukupolvien kannalta. Millaiset kokemukset ovat olleet niin merkittäviä, että niillä on ollut elämänmittainen ja pidempikin vaikutus? Olemme kiinnostuneita siitä, mitä muistojen marginaalissa oleminen on käytännössä tarkoittanut ja miten se on esimerkiksi vaikuttanut sodan kokeneiden näkemyksiin suhteessa seuraaviin sukupolviin. Pohdimme myös millaisia selviytymisen tai vaikeiden kokemusten käsittelyn keinoja yksilöt, perheet ja yhteisöt ovat käyttäneet tai tunnistanee.

Vaikka hankkeemme tarkastelee menneisyyden tapahtumia, ovat sen teemat ylisukupolvisuuden lisäksi muutenkin ajankohtaisia. Nykyhetkessä sota ja erilaiset globaalit kriisit tulevat osaksi arkeamme esimerkiksi pakolaisuuden kautta. Tutkimalla vastaavanlaisia historiallisia tapahtumia ja niiden vaikutuksia suomalaisessa kontekstissa voimme paitsi saada tietoa menetysten ja kärsimyksen pitkäaikaisista, hyvinvointiin ja identiteetteihin vaikuttavista prosesseista, myös hyödyntää tutkimustietoa ajankohtaisten pakolaiskriisien kotouttamisongelmien ratkaisemisessa.

MUISTIN MARGINAALISTA KOHTI JULKISTA KESKUSTELUA

Tutkimushankkeemme tuottaa suomenkielistä tutkimuserustaista tietoa ja materiaalia asianosaisille

ja heidän jälkeläisilleen kokemusten oikeuttamiseksi. Se osallistuu sekä tieteelliseen että yleisempään keskusteluun muun muassa aiheen ajallisen dynamiikan jäsentämiseksi ja lisäämään tietoa ja ymmärrystä Lapin sodasta ja sen jälkeisestä ajasta. Laajennamme ja syvennämme kuvaa lappilaisten sota-ajan ja uudelleenrakentamisen kokemuksista: tutkimme aiemmin katveeseen jääneiden ryhmien ja yksilöiden kokemuksia ja kertomuksia, ja paikallista ääntä kuulemalla ja vahvistamalla tuomme lappilaisten muistot ja kokemukset esiin aineistoista ja muistin marginaalista. Lisäksi pohdimme mahdollisia kulttuurisia ja historiallisia syitä Lapin sodan ja jälleenrakennusajan vähäiselle huomiolle kansallisessa keskustelussa.

Konkreettisin tapahtumina ja tuloksina tutkijat järjestävät esimerkiksi vuorovaikutteisia yleisötilaisuuksia, joissa esittelevät tutkimuksiaan sota-ajasta Lapissa ja joissa tilaisuuksiin osallistujat voivat kertoa omista tai perheidensä kokemuksista. Tällä hetkellä tekeillä on suomenkielisen tietokirjan ja useiden artikkeleiden lisäksi antologia, jossa eri alojen tutkijat analysoivat sota-aikaa ja sen seurauksia Lapissa myös tuoreista lähtökohdista, kuten uusmaterialistisista ja posthumanistisista näkökulmista.

FT, dosentti Outi Autti toimii yliopistotutkijana Oulun yliopiston Giellagas-instituutissa. Hän on perehtynyt kulttuuriseen ympäristötutkimukseen, alueelliseen eriarvoisuuteen sekä sotaan ja jälleenrakentamiseen Lapissa. Auttin tutkimuksissa tarkastellaan usein pohjoiseen liittyviä valta-asetelmia, eriarvoisuutta ja marginaalisia ryhmiä.

KIRJALLISUUS

Arminen, Elina (2015) Vankileirejä ja Bossin pukuja. Heidi Köngäksen *Dora Dora* ja Lapin sodan kulttuuri-poetiikka. *Kulttuurintutkimus* 32:4, 26–35.

Autti, Outi & Laitala, Marjo (2019) Vihollinen saa kasvat. Neuvostosotavangit suomalaisilla maataloilla. Teoksessa Autti, Outi & Lehtola, Veli-Pekka (toim) *Hiljainen vastarinta*. Tampere: Tampere University Press, 109–130. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201>

FT Hanna-Leena Määttä on kirjallisuudentutkija Oulun yliopistosta. Hänen tutkimusintressinsä liittyvät yllirajaiseen kirjallisuuteen ja lähestymistapaan sekä liikkuvuuden, kuulumisen ja toiseuden kysymyksiin kirjallisuudessa ja kirjallisella kentällä.

FT, dosentti Seija Jalagin toimii yliopistonlehtorina Oulun yliopiston Historia-, kulttuuri- ja viestintätieteiden tutkimusyksikössä. Hän on erikoistunut kulttuurisen vuorovaikutuksen historiaan, yllirajaisuuteen ja sukupuolensensitiiviseen tutkimukseen. Jalagin tutkii parhaillaan Suomen pakolaishistoriikan ja pakolaisten hallinnan sekä pakolaisuuden muistojen historiaa. Hän johtaa Oulun yliopistossa Mobile Futures -STN-hankkeen työpakettia, jossa tutkitaan kaksisuuntaista kotoutumista arjen kohtaamisissa.

KM Tiina Lempinen toimii väitöstutkijana Oulun yliopiston Historia-, kulttuuri- ja viestintätieteiden tutkimusyksikössä. Hänen monitieteinen väitöstutkimuksensa käsittelee ylisukupolvisten taakkojen, haitallisten lapsuuskokemusten ja koulumuistojen yhteenkietoumia. Lempinen on kiinnostunut etenkin kokemusten ja muistojen affektiivisten sekä materiaalien ulottuvuuksien tutkimisesta.

FT Ilmari Leppihalme työskentelee sukupuolentutkimuksen yliopistonopettajana Oulun yliopistossa. Hänen tämänhetkiset tutkimusintressinsä liittyvät muun muassa siihen, miten uudemmassa, 2020-luvulla ilmestyneessä kotimaisessa kaunokirjallisuudessa keritään auki Lapin sodan ylisukupolvista tunneperintöä ja sen traumaattisia ja vaiettuja kipupisteitä.

903141362 (haettu 22.12.2023).

Bourke, Joanna (2006) ”Uusi sotahistoria”. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.) *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Helsinki: Minerva, 21–42. Suomentanut Ville Kivimäki.

Hirsch, Marianne (2008) The Generation of Postmemory. *Poetics Today* 29:1 103–128.

- Junila, Marianne (2000) *Kotirintaman aseveljeyttä. Suomalaisen siviiliväestön ja saksalaisen sotaväen rinnakkainelo Pohjois-Suomessa 1941–1944*. Bibliotheca historica 61. Helsinki: SKS.
- Leese, Peter (2021) The Limits of Trauma: Experience and Narrative in Europe c. 1945. Teoksessa Kivimäki, Ville & Leese, Peter (toim.) *Trauma, Experience and Narrative in Europe after the Second World War*. London: Palgrave.
- Lehtola, Veli-Pekka (1994) *Saamelainen evakko*. Helsinki: City-Sämit.
- Lehtola, Veli-Pekka (2015) Second World War as a Trigger for Transcultural Changes among Sami People in Finland. *Acta Borealia* 32:2, 125–147. DOI:10.1080/08003831.2015.1089673 (haettu 22.12.2023).
- Siirala, Martti (1966) Peruskatsomuksemme merkityksestä lääketieteessä. Konsultoivan psykiatrin havaintoja puheenkehityksen häiriöistä. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*. Suppl. II A. Helsinki: Suomen lääkäriiliitto.
- Siltala, Pirkko (2016) *Taakkasiirtymä. Trauman siirto yli sukupolvien*. Helsinki: Therapie-säätiö.
- Sääskilahti, Nina (2015) Women as Sites for the Contestation of Northern Memories of War. Historical Novels and the Lapland War. Teoksessa Kaljundi, Linda, Laanes, Eneken & Pikkanen, Ilona (toim.) *Novel Histories, Novel Nations. Historical Fiction and Cultural Memory in Finland and Estonia*. Helsinki: SKS, 279–297.
- Tuominen, Marja (2015) Lapin ajanlasku. Menneisyys, tulevaisuus ja jälleenrakennus historian reunalla. Teoksessa Kivimäki, Ville & Hytönen, Kirsi-Maria (toim.) *Rauhaton rauha. Suomalaiset ja sodan päättyminen 1944–1950*. Tampere: Vastapaino, 39–70.
- Tuominen, Marja & Löfgren, Mervi (toim.) (2018) *Lappi palaa sodasta. Mielen hiljainen jälleenrakennus*. Tampere: Vastapaino.
- Ursin, Martti (1980) *Pohjois-Suomen tuhot ja jälleenrakennus saksalaissodan 1944–1945 jälkeen*. Oulu: Pohjoinen.

Rakkaista erotettu, vertaisista eristetty, turvallisen paikan etsijä

YKSIIN TULLEIDEN NUORTEN KOKEMUKSIA INSTITUTIONAALISESTA ELÄMÄSTÄ SUOMESSA

Iida Kauhanen

Iida Kauhasen koskettava lektio oli pianon säestämä puhe Suomeen lapsena yksin tulleelle turvapaikanhakijalle. Pianon ääressä Iida Kauhanen, etualalla vastaväittäjä Eeva Puumala. Kuva: Alekski Kauhanen.

Sanotaan, että olet yksin tullut.

Mutta sinä kerroit minulle, että lähdit matkaan muutaman muun kaltaisesi nuoren kanssa, et yksin (ks. myös Hopkins & Hill 2008). Yksi heistä oli paras ystäväsi. Matkalla joukkoon liittyi lisää nuoria. Osa suuntasi muualle. Parhaan ystäväsi kanssa matkustit aina Suomeen asti. Silti, Suomessa sinusta tuli yksintullut.

Sinä sait asua ystäväsi kanssa, mutta monet muut eivät. Serkukset erotettiin eri kaupunkeihin, koska toinen heistä oli yli 17-vuotias ja toinen alle 15. Kotimaassasi iällä ei ollut niin paljon väliä. Kaikki eivät tienneet omaa syntymäpäiväänsä tai sitä, kuinka

vanhoja olivat. Sinä tiesit kyllä tarkkaan oman ikäsi. Suomessa ikä merkitsee elämässäsi kaikkea. Se merkitsee, missä saat asua, mihin kouluun saat mennä, kuka sinusta huolehtii tai saatko päättää omista asioistasi itse. Sinä päivänä, kun täytät Suomessa 18, saat yhtäkkiä päättää kaikesta itse ja voit saada ajokortin ja vaikka äänestää. Sitten sinulla ei enää ole kotia, jossa on aikuisia huolehtimassa sinulle ruokaa tai kuuntelemassa huoliasi, koska sinusta tulee aikuinen yhden päivän aikana.

Sinä olet asunut Suomessa nyt neljä vuotta. Sait ensin yhden vuoden oleskeluluvan, ja sitten sinun piti hakea oleskelulupaa uudestaan. Et saanut tur-

vapaikkaa, koska sanotaan, ettei sinua vainota tai että kotimaasi on turvallinen. Jos hakemuksen perusteella saa turvapaikan tai toissijaisen suojelun statuksen, saa neljän vuoden oleskeluluvan. Jos taas saa oleskeluluvan muilla perusteilla, saa vain vuoden oleskeluluvan (Ulkomaalaislaki 4:53 §). Sitten täytyy hakea oleskelulupaa uudestaan. Jokainen hakukerta maksaa.

Yleensä yksintulleet nuoret saavat oleskeluluvan. Joskus heidät karkotetaan sen jälkeen, kun he ovat täyttäneet 18 (Maahanmuuttovirasto 2023). Sinä tiesit kaiken tämän ja sinulle oli stressaavaa miettiä, että saatko jäädä Suomeen, vaikka tiesitkin, että useimmat saavat jäädä.

Sinä aloitit koulun peruskoulussa valmistavalla luokalla, kun olit 15-vuotias. Valmistavalla luokalla sinulla oli turvallinen olo ja viihdyit siellä, mutta opiskelit enimmäkseen muiden vasta maahan tulleiden nuorten kanssa. Kun täytit 16 vuotta, sinut siirrettiin aikuisten maahanmuuttajien perustasteelle, vaikka et ollut aikuinen. Halusit opiskella suomalaisten nuorten kanssa, mutta sinulle kerrottiin, että olit liian vanha. Sinusta se tuntui omituiselta, koska kotimaassasi samalla luokalla oli kaikenikäisiä lapsia ja nuoria.

Myöhemmin kuulit, ettei peruskoulu olisi ehkä ollut sen parempi. Ystäväsi, jotka opiskelivat peruskoulussa, eivät silti opiskelleet suomalaisten nuorten kanssa, vaan heidät siirrettiin usein esimerkiksi käytävään opiskelemaan (ks. myös Hummelstedt ym. 2021). Toiset opiskelivat osittain erityisopetuksessa. Eivätkä ystäväsikään saaneet suomalaisia ystäviä, vaikka opiskelivatkin peruskoulussa.

Suomessa kaikki suomenkieliset elämässäsi ovat aina puhuneet selkosuomea. Se on eri kieli. Opiskelut nyt ammattikoulussa ja siellä kukaan ei puhu selkosuomea. Siksi sinun on vaikea ymmärtää opettajien ja nuorten puhetta koulussa, vaikka puhut erittäin sujuvaa suomea. Toivoisit, että sinulla olisi joku ystävä koulussa, joka voisi auttaa sinua ymmärtämään, mitä opettaja ja muut nuoret puhuvat.

Sinä harrastat jalkapalloa. Treeneissä joukkueen kapteeni tulee aina juttelemaan sinulle. Muut eivät juttele. Muut puhuvat sinulle silloin, kun sinä teet maalin peleissä. Silloin kaikki iloitsevat. Haluaisit, että sinulla olisi suomalaisia ystäviä koulussa ja vapaa-ajalla, mutta suomalaiset eivät juttele sinulle,

ja sinä pelkääät lähestyä suomalaisia nuoria. Sinusta olisi mukavaa, jos joku muukin juttelisi sinulle kuin joukkueen kapteeni.

Sinä olet neljän vuoden aikana asunut neljässä eri kodissa. Tiedät, että monet muut eivät ole asuneet aivan yhtä monessa kodissa, mutta kaikki joutuvat muuttamaan. Jotkut muuttavat enemmänkin kuin sinä olet muuttanut. Ohjaajat vaihtuvat monta kertaa, samoin opettajat ja luokkakaverit. Sanot, että on vaikeaa, kun tutustuu uusiin ihmisiin ja sitten täytyy muuttaa. Sitten kun taas on tutustunut uusiin ihmisiin, täytyy muuttaa taas uudestaan. Koskaan ei tutustu keneenkään kunnolla.

Sinun läheisiä sukulaisiasi asui samalla paikkakunnalla kuin sinä. Olisit halunnut muuttaa heidän luokseen, mutta se ei ollut mahdollista. Sinulle sanottiin, etteivät he tunne Suomen asioita yhtä hyvin kuin he tunsivat vastaanottokeskuksessa. Kerroit, että se tuntui sinusta epärealistilta. Kävit kuitenkin läheisiesi luona usein. Pian läheistesi luona olemisesta tuli ongelma, koska sinulle kerrottiin, että olit heidän kanssaan liian paljon. Sinun olisi pitänyt viettää enemmän aikaa nykyisen perheesi kanssa. Siis niiden ihmisten kanssa, jotka asuivat tai työskentelivät ryhmäkodissa. Sinä sanoit, ettei se ole mikään perhe. Perheenjäsenet osoittavat toisilleen rakkautta.

Sinun perheesi ei voinut tulla Suomeen, koska kun halusitte aloittaa perheenyhdistämisprosessin, se oli todella vaikeaa. Perheesi asuu Iranissa, ja heidän olisi pitänyt matkustaa Intiaan hakemaan perheenyhdistämistä. Matka on pitkä ja kallis. Ei heillä ole sellaisia rahoja. Heidän olisi pitänyt myös saada matkustusasiakirjat Afganistanista. Heillä ei ole passia. Matka Afganistaniin on vaarallinen. Sitten sinä täytit 18, ja oli liian myöhäistä hakea perheenyhdistämistä. Nyt afganistanilaiset voivat jättää perheenyhdistämishakemuksen myös Teheranissa, mutta silloin kun sinun perheesi olisi voinut tulla Suomeen, se ei ollut mahdollista.

Sinä täytit 18, ja sinulle sanottiin, että sinun pitää muuttaa pois ryhmäkodista. Sanoit, että on vaikeaa, kun ei ole aikuisia, jotka pysyisivät elämässäsi ja kun pitää huolehtia kaikesta itse. Vastaanottokeskuksessa yhdestä ohjaajasta tuli todella läheinen sinulle. Sanoit, että hän oli sinun ystävä ja niin kuin sinun äiti.

Mutta sinun piti muuttaa ja yhteys tuohon ihmiseen katkesi. Sinä sanot, ettei sinulla ei ole nyt ke-

tään aikuista, kenen kanssa voisit keskustella asioista. On sinulla sosiaalityöntekijä, jälkihuolloksi sitä sanotaan. Sinä et ole koskaan aiemmin tavannut häntä, koska hän on uusi sosiaalityöntekijä. Sinä sanoit, ettei hänelle voi kertoa kaikista asioista, että et tunne häntä. Mutta onneksi nyt sinä olet aikuinen.

Sinä olet onnellinen, koska saat asua Suomessa ja saat opiskella ja olla vapaa. Vapaus tuntuu silti vaikealta välillä, koska kaikki eivät halua sinua tänne. Kaupungilla ihmiset huutelevat joskus, että mene takaisin. Sinä sanoit, että sinusta tuntuu, ettet ole ihminen, koska olet maahanmuuttaja (ks. myös Edgeworth 2015). Mutta sinä opiskelet, harrastat ja ta-

paat ystäviäsi. Toivot, että saat töitä, kun valmistut. Sanot, että elämäsi on hyvä Suomessa.

Sinä olet yksintullut.

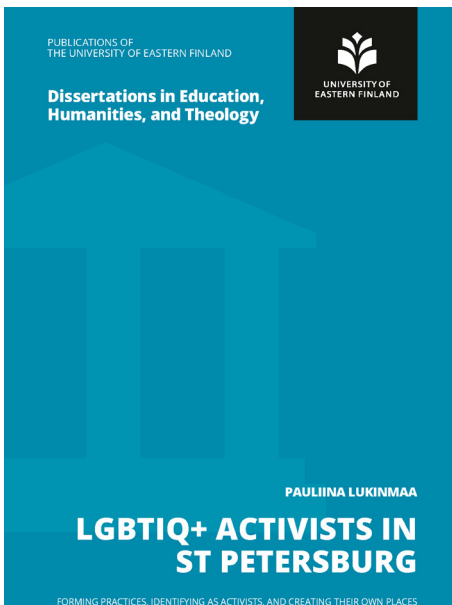
KT Lida Kauhanen työskentelee tutkijatohtorina Oulun yliopistossa. Hänen väitöskirjansa Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden esteitä yksintulleiden nuorten elämässä. Feministinen etnografia instituutioissa tarkastettiin 17.11.2023 Oulun yliopiston kasvatustieteen ja psykologian tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi dosentti Eeva Puumala Tampereen yliopistosta. Väitöskirja on luettavissa osoitteessa: <https://urn.fi/URN:ISBN:9789526238548>

KIRJALLISUUS

- Edgeworth, Kathryn (2015) Black Bodies, White Rural Spaces: Disturbing Practices of Unbelonging for 'Refugee' Students. *Critical Studies in Education* 56:3, 351–365. <https://doi.org/10.1080/17508487.2014.956133> (haettu 4.1.2024).
- Hopkins, Peter E. & Hill, Malcolm (2008) Pre-flight Experiences and Migration Stories: The Accounts of Unaccompanied Asylum-Seeking Children. *Children's Geographies* 6:3, 257–268. <https://doi.org/10.1080/14733280802183981> (haettu 4.1.2024).
- Hummelstedt, Ida, Holm, Gunilla, Sahlström, Fritjof & Zilliacus, Harreit (2021) 'Refugees Here and Finns There' – Categorisations of Race, Nationality, and Gender in a Finnish Classroom. *Intercultural Education* 32:2, 145–159. <https://doi.org/10.1080/14675986.2020.1851174> (haettu 4.1.2024).
- Lems, Annika (2020) Being Inside Out: The Slippery Slope Between Inclusion and Exclusion in a Swiss Educational Project for Unaccompanied Refugee Youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46:2, 405–422. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1584702> (haettu 4.1.2024).
- Maahanmuuttovirasto (2023). Tilastot. Yksintullut alaikäinen. Päätökset 1/2015–7/2023. <https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions/23330/49/14?l=en&start=540&end=642> (haettu 30.8.2023).
- Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301.

EXTERNAL RESISTANCES, INTERNAL DISAGREEMENTS: LGBTIQ+ ACTIVISM IN ST. PETERSBURG

Daniil Zhaivoronok

Lukinmaa, Pauliina (2022) *LGBTIQ+ Activists in St. Petersburg: Forming Practices, Identifying as Activists and Creating Their Own Places*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology, 188. University of Eastern Finland, Joensuu.

Pauliina Lukinmaa's doctoral thesis investigates LGBTIQ+ activism in St. Petersburg in the second half of the 2010s. During this period, Russia experienced a profound conservative turn at the level of state ideology. However, the authoritarian regime's attack on civil rights and freedoms triggered a reaction from civil society. Resisting newly imposed restrictions and aggressive promotion of traditional values, LGBTIQ+ activists became more active and

visible in the public sphere. This dialectic of power and resistance provides a broader context for Lukinmaa's research. Within this context, she focuses on analyzing the different tactics, forms of organization, and everyday realities of LGBTIQ+ activists in St. Petersburg.

Lukinmaa collected rich ethnographic data, which include observations, interviews and research diaries. Lukinmaa spent a considerable amount of time in St. Petersburg, between 2017–2019. She was familiar with the city and the local LGBTIQ+ scene from an earlier period as she had volunteered at one of the LGBT NGOs in Petersburg during her master's studies. In addition, she regularly visited the city between her studies and kept in touch with local activists. In other words, Lukinmaa achieved the "trust and intimacy" (124) with her research participants that is a must for any high-quality ethnographic research.

Lukinmaa builds a detailed, complex narrative centered on the perspective and everyday concerns of her research participants. For instance, she carefully explains how riding the subway is different from riding the tram or bus, and how this difference might affect LGBTIQ+ safety (260–261), and why the largest park in the city center, with almost no security, might be considered the most appropriate place for non-binary poets to meet on warm summer days (264–267). Such details help to better understand the lived and material reality of LGBTIQ+ activists, the reality that informs their personal as well as political concerns, decisions, and tactics. So when Lukinmaa presents someone's position, we can see the broader context from which that position emerged.

Another advantage of Lukinmaa's work is that it doesn't try to present a unified or universalized picture of LGBTIQ+ activism. Lukinmaa shows that even in one city, not to mention all of Russia, one can find a wide variety of LGBTIQ+ activists and activists. She uses the concept of rhizome to analyze LGBTIQ+ activism in St. Petersburg: a decentralized and constantly changing network of diverse actors who "do not agree on one goal for activism or operate under one idea of community" (170). Lukinmaa shows that activist projects not only take different organizational forms and engage in different activities, but they can also disagree and contradict each other, move in different or even opposite directions,

and do not necessarily see each other as being in the same boat of LGBTIQ+ activism. The detailed description of mutual disagreements and power dynamics among LGBTIQ+ activists in St. Petersburg is one of the core strengths of the study and an important contribution to the research literature in the field.

Lukinmaa also should be specifically praised for the way she approaches such sensitive issues as disagreements and conflicts within the scene. In each case, she gives voice to different groups and positions, using extensive quotes from interviews and going into detail to explain each perspective. In this way, Lukinmaa builds a balanced narrative that carefully discusses different positions and allows all voices to be heard equally. Moreover, by linking the views and evaluations of the research participants to their social, professional, and personal (gender, sexuality, ethnicity) backgrounds, Lukinmaa makes these views more understandable as rooted in both personal histories and the broader socio-political context.

However, Lukinmaa's research would have benefited from a more precise definition of LGBTIQ+ activism. Lukinmaa offers a rather broad definition of an LGBTIQ+ activist: anyone who "tries to change something in their environment in relation to LGBTIQ+ issues" (29). She groups actors within the activist scene into three larger categories: grassroots groups, NGOs, and influencers. However, given the definition of an activist, it remains unclear why only these groups were listed. Lukinmaa's definition of an activist could, for example, include academics or founders of LGBTIQ-friendly public spaces, like bars, clubs and other venues. These types of actors obviously "change something in their surroundings", and the changes they make might be as politically significant as those made by groups organizing queer poetry readings and the like. Especially since commercial LGBTIQ-friendly venues often serve as safe spaces and platforms for activists. Of course, one could argue that bars and clubs, unlike poetry readings, have commercial goals. But so do (some) influencers (see Semenzin 2022). NGOs are not profit-oriented, but their activities are very much dependent on funding, and some scholars suggest that they also function according to neoliberal market logic (INCITE! 2007).

Lukinmaa rightly points out that the internet and digital platforms play an important role within the LGBTIQ+ activist scene. She analyzed various online materials for her research, but a more thorough analysis of the mediated dimension of LGBTIQ+ activism is needed. Such an analysis would have been especially beneficial with regard to influencers. However, in this thesis Lukinmaa's research of this group of actors is mostly based on interviews and does not include much of online sources. Given the important role of online spaces especially for authoritarian contexts, such as Russia, Lukinmaa's research as a whole would have benefitted from a more extensive use of online materials, and it would significantly enrich the understanding of influencers in particular.

My final comment concerns the concept of a rhizome and its applicability to the LGBTIQ+ activist scene in St. Petersburg. Lukinmaa conceptualizes the LGBTIQ+ movement as a rhizome in order to highlight its following characteristics: 1) it is in a constant state of change, 2) it spreads and forms multidimensionally, 3) its actors in different networks use different tactics and strategies, 4) activists do not agree on one goal of activism or operate under one idea of community. I would argue that the concept of rhizome, as used in the thesis, highlights some characteristics of the LGBTIQ+ scene but obscures others.

As mentioned earlier, Lukinmaa shows that there is a lot of disagreement within the community. Actors may have not only different, but contradictory goals. Things that some members of the community see as an achievement, such as public visibility, may be seen as harmful by others. Instead of cooperation, different LGBTIQ+ projects may compete with each other. It is also telling that the concept of solidarity is very rarely found in the pages of the thesis. And when it does appear, it is often mentioned in the context of reflecting on the lack of solidarity.

Lukinmaa presents the rhizomatic organization of the LGBTIQ+ movement as its strength, making it "resistant to external interference" (171). However, based on her analysis, one could also argue that this rhizomaticity is no less a result of internal disagreements, atomization, lack of solidarity between

different activists. In their original work theorizing the rhizome, Deleuze and Guattari stated that “the rhizome contains the best and the worst” (Deleuze, Guattari 1987, 7). Lukinmaa’s use of the rhizome concept highlights only the “best” of the LGBTIQ+ movement in St. Petersburg. Therefore, I would suggest that it might be productive in future research to include more ambivalent features of a rhizomatic organization in an analysis of the LGBTIQ+ scene.

Thinking along the lines of a rhizome, another direction for future research could be an examination of the interactions between LGBTIQ+ and non-LGBTIQ+ actors. Again, Deleuze and Guattari emphasize that a rhizome contains heterogeneous elements. Their examples of a rhizome include packs of rats or ants, as well as a wasp and an orchid, or the human body and a virus. Following this line of thought, one could, for example, look more closely at a rhizome of the LGBTIQ+ activist body, police

and media that is already present in Lukinmaa’s text (251–252). Certainly, the concept of rhizome opens up a number of interesting research perspectives.

But so does Lukinmaa’s thesis as a whole. It makes a productive contribution to the research on contemporary gender and sexual politics in Russia, as well as to the studies of LGBTIQ+ and new social movements. And among other things for which Lukinmaa should be praised, it is that her work provokes further thinking and opens up prospects for new research directions.

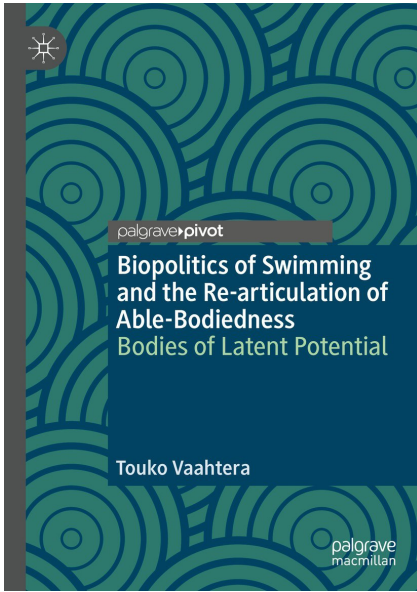
Daniil Zhaivoronok is a doctoral researcher at the Tampere University, Language Studies Unit. Researcher of the project FEMCORUS Contemporary feminism(s) in Russia. Main research interests: gender studies, feminist theory, media studies, sociology of knowledge.

REFERENCES

- Deleuze Gilles & Guattari Felix (1987) *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Translated by Brian Massumi. Minnesota: University of Minnesota Press.
- INCITE! Women of Color Against Violence (eds 2007) *The Revolution Will Not Be Funded: Beyond the Non-Profit Industrial Complex*. Durham and London: Duke University Press.
- Semenzin, Silvia (2022) “Swipe up to smash the patriarchy”: Instagram feminist activism and the necessity of branding the self. *AboutGender* 11:21, 2012–2022.

UIMATAIDON BIOPOLITIikkaa

Paju Kettunen

Vaahtera, Touko (2022) *Biopolitics of Swimming and the Re-Articulation of Able-Bodiedness: Bodies of Latent Potential*. Palgrave Macmillan, Cham, Switzerland.

Kehollisen pystyvyyden ja kansalaisuuden biopoliittista suhdetta teoretisoiva *Biopolitics of Swimming and the Re-Articulation of Able-Bodiedness* tuo terävää intersektionaalista analyysia ja uudenlaista teoreettista ajattelua pohjoismaiseen teoriakeskusteluun. Teos on Touko Vaahteran artikkeliväitöskirjasta ponnistava teoreettinen ja metodologinen kontribuutio biopoliittista valtaa ja kehollisuutta yhdistävään sekä kotimaiseen että kansainväliseen keskusteluun. Kehollisuutta tarkastellaan teoksessa etenkin kehollisten kyvykkyyksien ja kyvyttömyyksiensä kautta. Crip-teoriaa ja transtutkimusta yhdistäen Vaahtera tarkastelee kiinnostavalla tavalla kehol-

lista kyvykkyyttä ja ableismia suhteessa kulttuuriin käsityksiin norminmukaisista kehoista. Samalla hän politisoii kulttuurista ymmärrystä kehoista ja niiden potentiaalista, ihmisyydestä sekä kansallisesta kuulumisesta. Uimista ja uimataitoa käsittelevän aineiston teoreettisen analyysin avulla hän tarkastelee uimataitoa suhteessa kehollisen kykenevyyden normiin, pohjoismaiseen nationalismiin ja 1900-luvun alkupuoliskon rotuhygieeniseen ajatteluun perustuneeseen kansallispolitiikkaan. Monivivahteinen ja normitietoinen näkökulma laajentaa suomalaisessa arkikeskustelussa epäpoliittisena pidettyä uimataitoa ulottumaan kulttuuriin käsityksiin ihmisen evoluutiobiologisesta kehityksestä, valkoisuusnormista, kansalaisuudesta ja näiden yhteyksistä ableistiseen ja cis-normatiiviseen ymmärrykseen kehollisuudesta.

UIMATAITO KEHON PIILEVÄNÄ POTENTIAALINA JA KANSAKUNNAN TERVEYDEN EDISTÄJÄNÄ

Vaahteran näkökulma uimataitoon ja kehollisuuteen rakentuu kehon *piilevän potentiaalin* (*latent potential*) käsitteen ympärille. Piilevän potentiaalin käsitteen avulla teos tarkastelee kehollisuuksia kehollisen kyvykkyyden kehityksessä ja horjuttaa dikotomiaa vammaisten ja kykenevien kehojen välillä. Uimataito kehon potentiaalisena kykyinä näyttäytyy alkuperäisenä, piilevänä taitona, joka jokaisen kehon on mahdollista saavuttaa. Vaahtera jäljittää uimataitoa 1900-luvun alun poliittisista teksteistä nykypäivään hyödyntäen Michel Foucault'n genealogiaa sekä crip- ja transtutkimuksen termistöä lainaavaa kehollisen pystyvyyden analyysia. Kehollisen kykeneväisyyden lisäksi uimataitoa tarkastellaan 1900-luvun alun pohjoismaisen väestöpolitiikan valossa, kansalaisuuden ja kansanterveyden kautta. Vuosisadan vaihteen jälkeen yleistynyt poliittinen diskurssi korosti uimataidon merkitystä kansalaistaitona. Samaan tapaan kuin lukutaito, uimataito oli osoitus sivistyksestä, jonka avulla pyrittiin parantamaan suomalaisen väestön terveyttä ja kuntoa. Suomalaisten uimataitoa ryhdyttiin edistämään tietoisesti kansallisen politiikan tasolla, ja sekä sosiaalidemokraatit että oikeistopuolueet puolsivat maanlaajuisen uintiopetuksen järjestämistä. Kansal-

linen uimataidon edistäminen hahmotettiin osana rotuhygieeniseen ajatteluun ja nationalismiin liittyvää projektia, jossa suomalaisuus pyrittiin yhdistämään länsimaisen sivilisaation ideaaliin. Uimataitoon yhdistyi ajatus kansakunnan edistyksestä, sivistyksestä, ja kansalaisvelvollisuuksista, jotka kytkeytyivät lisääntymiseen ja eugeeniseen ajatukseen kansalaisten terveyden ylläpitämisestä.

Uimataidon linkittyminen idealisoituun, terveeseen, vammattomaan ja valkoiohiseen kansalaisuuteen asettuu vastakohtaiseksi rodullistettuun toiseuteen nähden. Tämä tulee näkyväksi ensinnäkin 1900-luvun alun uimataidon kansalliseen edistämiseen liittyvissä teksteissä. Uimataidon edistämistä kansallisena projektina perusteltiin tuolloin Suomessa esimerkiksi vetoamalla ajatukseen suomalaisten kehoista luonnostaan urheiluun sopivina. Toisaalta uimista puollettiin tärkeänä kansalaistaitona turvallisuuden näkökulmasta hukkumisonnettomuuksien ehkäisemiseksi. Samankaltaista kulttuurista diskurssia edustavat esimerkkeinä käytetyt 2010-luvun tekstit, jotka ruotivat maahanmuuttajien käyttäytymistä uimahalleissa. Esimerkkien avulla Vaahtera konkreettisesti osoittaa, miten keskustelu normatiivisesta ja toivottavasta kansalaisuudesta ja kehollisuudesta sulkee ulos valkoisen suomalaisuuden normista poikkeavat kehot ja tavat käyttää julkista tilaa. Huomio kiinnittyy myös uimataitoon liittyvän diskurssin tavoiteorientoituneisuuteen. Uhkakuvaksi muodostuvat epäterveet kansalaiset, ja eronteko valkoisen vammattoman suomalaisuuden ja toiseuden välillä käy ilmi myös 2010-luvun teksteissä.

REPRESSIIVINEN KEHOLLISUUS JA TODELLISUUS

Vaahtera teoretisoi normatiivista kehollisuutta lisäksi kahden hahmottelemansa termin pohjalta. Näistä ensimmäinen on kehon *repressiivinen hypoteesi* (*repressive hypothesis of the body*). Käsite perustuu Foucault'n seksuaalisuuden repressiivisen hypoteesin käsitteeseen ja rakentuu etenkin transkehollisuuksiin ja kykenevyyteen keskittyvään analyysiin pohjaten. Vaahteran keskeinen argumentti on, että repressio tai tukahduttaminen yhdistetään helpommin epänormatiivisiin kehoihin. Vammai-

nen ja/tai transsukupuolinen kehollisuus hahmotuu repressiivisenä ottaen huomioon esimerkiksi mahdollisuudet käyttää julkista tilaa ja toimia yhteiskunnassa. Kehon repressiivisyyden käsitettä tarkastellaan lisäksi yhdessä todellisuuden käsitteen kanssa. Tällöin tavanomaiset kehot hahmotuvat ”todellisempina” kuin kehot, jotka eivät mahdu yhteiskunnan sukupuolittuneisiin ja ableistisiin normeihin. Analyysi kuljettaa ajatusta repressiosta ja todellisuudesta suhteessa näihin normeihin sopeutumattomiin kehoihin. Samalla tiedostetaan, kuinka ableistiset normit vaikuttavat paitsi vammaisiin myös kykeneviin kehoihin. Siten analyysi laajenee myös uimataitoon ja pohdintaan uimataidotomista kehoista osana repressiivistä hypoteesia.

Transihmisten kehojen läsnäolo julkisissa tiloissa haastaa sukupuolittuneita kehollisuuden normeja. Vaahtera politisoi transihmisten kehollisuutta vedoten diskurssiin, jossa transihmisten läpikäymiä kirurgisia ja hormonisialta sukupuolta korjaavia hoitoja kehystää ajatus tuhosta ja uhkista. Tämä tuntuu erityisen ajankohtaiselta translain läpimenon jälkeisessä suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Transihmisten läsnäolo uimahalleissa nousee toistuvasti uutisaiheeksi, mikä on omiaan osoittamaan cis-normatiivisuutta ja ableismia haastavan kehollisuuden teoretisoinnin tarvetta. *Todellisuuden* käsitteen avulla Vaahtera erittelee erilaisia kehollisuuksia ja osoittaa, kuinka todellinen keho assosioituu yhteen kehollisen kyvykkyyden kanssa. Uimataito puolestaan yhdistyy julkisessa diskurssissa ideaaleihin vapaudesta, terveydestä, ja kehon alkuperäisistä ominaisuuksista. Näkökulma uimataidon yhteydestä alkuperäisyyteen laajenee teoksen viimeisessä luvussa ihmisen evoluutiobiologiseen historiaan.

KEHOLLINEN KYVYKKYYS ELÄINMAAILMAAN KUULUMISEN KAUTTA

Kirjan viimeinen luku käsittelee uimista suhteessa ihmisen evoluutiohistoriaan ja normatiiviseen kehollisuuteen. Tähän Vaahtera hyödyntää hahmottelemansa *kyvykkään kuulumisen* (*able-bodied belonging*) käsitettä. Tekstiesimerkkien avulla kuulumisen käsite suhteutetaan ihmisen kehollisiin kykyihin ja kyvyttömyyksiin. Kehollisen kyvykkyyden

normista poikkeava liikkuminen konkretisoituu esimerkkinä käytetyssä BBC:n dokumentissa turkkilaisesta perheestä, jonka jäsenet liikkuvat neljän raajan varassa. Vaahtera argumentoi dokumentin avulla, kuinka neliraajainen liikkuminen haastaa ihmisyden ja aikuisuuden rajoja, ja se hahmotetaan ominaisuutena, joka tulee parantaa. Ihmisyden mielletään vähenevän neliraajaisuuden myötä, ja neliraajaisesti liikkuva ihminen sijoitetaan evoluutiobiologiseen menneisyyteen ja yhteyteen muiden eläinten kanssa. BBC:n dokumentin tapauksessa neliraajainen liikkuminen hahmotuu epäluonnollisuuden kehityksessä, siinä missä kaksiraajainen liikkuminen assosioituu kehitykseen ja valkoisuuteen.

Kontrastina nykymaailman patologisoidulle neliraajaiselle liikkumiselle hahmotuu esihistoriallinen menneisyys ja ihmisen evoluutiobiologinen yhteys eläinmaailmaan. Tätä esitellään yhteydessä uimataittoa käyttäen esimerkkinä artikkelia, joka käsittelee *tiktaaliksi* nimettyä fossiililöydöstä, ensimmäistä esihistoriallista kalaa, joka kykeni liikkumaan maan pinnalla. Tiktaalikin avulla Vaahtera argumentoi, kuinka uudessa ryömiminen ja neljän raajan käyttäminen yhdistää ihmisen evoluutiobiologisen historiansa kautta eläinmaailmaan. Sen sijaan neliraajainen liikkuminen maan pinnalla yhdistyy epänormatiiviseen kehollisuuteen ja eläimellisyyteen. Kehollinen kyvykkyys ja evoluutiobiologinen kuuluminen eläinmaailmaan yhdistyvät kulttuuriseen kuviteltoon Länteen, sivilisaatioon ja valkoisuuteen. Toisaalta samalla epänormatiivinen kehollisuus hahmotetaan eläimellisyyden, dehumanisaation ja rodullistettujen ideoiden kautta, ja näin osoitetaan kulttuuristen ihmisyyksistysten sisäinen ristiriitaisuus. Toisin sanoen Vaahtera erit-

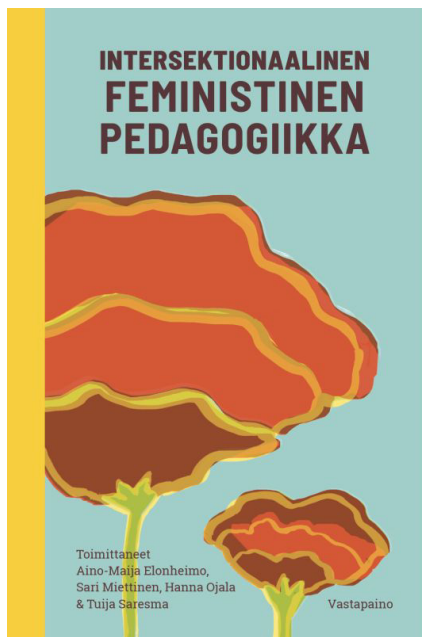
telee kulttuurisia diskursseja, joissa uiminen palauttaa kyvykkään, vammattoman kehon neliraajaiseen menneisyyteen ja evoluutiohistoriaan, kun taas maan pinnalla kyvykkyysnormista poikkeava tai siitä poikkeavasti liikkuva keho patologisoidaan vammaiseksi.

Kokonaisuudessaan teos tarjoaa pohjoismaisessa kontekstissa kiinnostavan avauksen ja pohjan kehollisuuden analyysille nimenomaisesti ableismin ja cis-normatiivisuuden kritiikin myötä. Uiminen teoriaa kannattelevana teemana tarjoaa kehollisuuden teoretisoinnille kehysten ja mahdollistaa arkisen mutta perustavanlaatuisella tavalla kehollisuuteen liittyvän aiheen politisoimisen monisyisellä ja perusteellisella otteella. Trans- ja vammaistutkimuksen teoreettisten näkökulmien yhdistäminen pohjoismaisessa kontekstissa on suhteellisen uutta etenkin teoriaa ja metodologiaa painottavassa kirjallisuudessa. Toisaalta biopolitiikka näkökulmana kytkee teoksen pohjoismaisia eugeniikkaprojekteja ja kansalaisuuden ymmärtämistä biovallan kontekstissa käsittelevään kirjallisuuteen. Näin ollen Vaahtera osallistuu jo olemassa olevaan teoreettiseen keskusteluun tuoden siihen kuitenkin uuden näkökulman etenkin transsukupuolisuutta koskevalla teoretisoinnillaan.

Paju Kettunen on väitöskirjatutkija Helsingin yliopiston Sukupuoli, Kulttuuri ja Yhteiskunta -tohtoriohjelmassa. Väitöskirjatutkimuksessaan hän tarkastelee sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden populaaria ymmärrystä suomalaisessa ja saksalaisessa tiedejournalismissa.

INTERSEKTIONAALISEN PEDAGOGIIKAN ANTI JA HAASTEET

Salla Aldrin Salskov

Elonheimo, Aino-Maija, Miettinen, Sari, Ojala, Hanna & Saresma, Tuija (2022) Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka. Vastapaino, Tampere. 272 s.

Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka on itsenäinen jatko-osa vuonna 2018 ilmestyneelle teokselle *Feministisen pedagogiikan ABC: Opas ohjaajille ja opettajille*, jonka myös arvioin *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden (1/2019). Aikaisemmassa arviossa totesin, että ”on mielenkiintoista havaita, miten intersektionaalisuutta terminä käytetään enenevässä määrin viitattaessa identiteettikategorioiden merkityksiin”. Näin myös jatko-osassa. Käsite sisältyy nyt määritelmällisesti feministiseen pedagogiikkaan, jossa sitä käytetään moniperusteisen syrjinnän todellisuuden kuvaajana: ”Käsitteen avul-

la hahmotetaan, että useamman syrjivän rakenteen (esimerkiksi rasismin ja seksismin) risteytyessä – – syrjintä on monitahoista.” (Aho 2022,148.)

Intersektionaalisuudesta on tullut aikamme keskeinen käsite sekä akateemisen että populaarin feminismien kentällä. Feministisestä pedagogiikasta puhutaan usein intersektionaalisenä feministisenä pedagogiikkana, jonka lähtökohta ja tarkoitus on pohtia erojen merkityksiä ja niiden tuottamisen käytäntöjä, samalla purkaen niitä. Feministinen ajattelu ymmärretään siis intersektionaalisenä ajatteluna, eli monisyrjintäisen todellisuuden huomioonottamisena ja haastamisena.

Toimitettu teos on jaettu temaattisesti viiteen osaan: I *Feministiset jatkumot ja pitkät kaaret*, II *Opetussuunnitelmista opetuksen käytäntöihin*, III *Säröt ja hämmennys opetuksessa*, IV *Yhteisöt ja kokemukset* ja V *Mielikuvittelu, toisinajattelu*. Kirja ammentaa feministisen pedagogiikan kysymyksistä ja ajattelusta ja antaa lukijalle käytännön vinkkejä, jotka soveltuvat niin ohjaukseen kuin opetukseen. Lyhyet ja ytimekkäät tekstit tekevät teoksesta helposti lähestyttävän, ja kirja onkin oivallinen esimerkki esittämästään pedagogiikasta.

Oletan, että *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden lukijat hallitsevat intersektionaalisen feministisen pedagogiikan perusteet. Siksi keskustelen arviossani kysymyksiin, joita kirjan lukeminen herätti, ja pohdin intersektionaalisen pedagogiikan merkitystä alallemme laajemmin. Mitä tapahtuu, kun intersektionaalinen ajattelu valtavirtaistuu? Millä tavalla sukupuolentutkimuksen teoreettis-metodologinen keskustelu intersektionaalisuus-käsitteen merkityksistä liittyy feministisen pedagogiikan pyrkimyksiin ajatella uudelleen tiedon, vallan ja subjektin välisiä suhteita? Entä miten säilytämme keskusteluyhteyden, kun jakolinjoja luovat yhteiskuntatendenssit haastavat meitä?

INTERSEKTIONAALISUUS ELETYNNÄ ARJEN TOIMIJUUTENA

Sukupuolentutkimus on alkuajoistaan asti inspiroinut kriittiseen ajatteluun. Käsitekritiikki on nähty politiikan kohteena ja myös välineenä valtasuhteiden haastamisessa. Feministinen tieteenkritiikki on keskittynyt erilaisten diskurssien ja eettisten kysy-

mysten tarkasteluun huomioiden näiden poliittisuutta. Sukupuolentutkimuksen taustalla, varsinkin niin sanotussa poststrukturalistisessa feministisessä teoriassa, on käsitys jakautuneesta subjektista, jonka halut, identifikaatiot, näkemykset ja tunteet eivät kerro sisäisestä minuudesta tai totuudesta vaan kulttuurisista valtasuhteista, rakenteista ja opittujen toimintatapojen ja kriittisen ajattelun kamppailusta. Silti opetuksessa keskitytään yhä enemmän intersektionaaliseen feministiseen pedagogiikkaan, jossa on kyse ”erilaisten ihmisten eletyn todellisuuden ja kokemusten huomioimisesta ja tämän muuttamisesta sekä hyviksi opetukselliseksi käytännöiksi että koulutuksen rakenteiden kehittämiseksi”, kuten kirjan toimittajat asian ilmaisevat (Elonheimo ym. 2022, 9). Taustalla on analyysi yhtäältä siitä, miten erilaiset valtasuhteet ilmenevät yhteiskunnassa ja ihmisten elämässä, sekä toisaalta pyrkimys olla toistamatta tai tuottamatta näitä valtasuhteita tai syrjiviä rakenteita ja ajattelutapoja opetuksessa ja oppimistilanteissa. Intersektionaalisen pedagogiikan pyrkimys on siten tehdä näkyväksi, kyseenalaistaa ja purkaa valtasuhteita ja samalla rakentaa ”turvallista tilaa”, jossa toteutetaan yhdenvertaisuutta ja jossa ”saa olla haavoittuvainen”.

Kirjassa intersektionaalista feminismiä ei nähdä vain teoreettismetodologisena käsitteenä akateemisissa konteksteissa, vaan se on myös elettyä niin sanottua arjen toimijuutta. Taustalla on ajatus, jonka mukaan intersektionaalisen pedagogiikan suhde tietoon ja oppimiseen ei ole vain älyllistä tai poliittista haastamista; se on myös ”tapa elää teoreettisia ideoita ja ajatuksia käytännössä todeksi” (Elonheimo ym. 2022, 23). Intersektionaalilla feministillä on siis ”pyrkimys muutokseen ja paremman maailman luomiseen” (Saresma 2022, 259). Kirja antaa näin eväitä siihen, miten muutosta edesautetaan, ottaen huomioon myös niitä ongelmia, joita feministinen pedagogiikka kohtaa. Kirjan toimittajat kuvaavat hienovaraisesti, kuinka haasteellinen feministisen pedagogiikan ympäristö monesti on ja toteavat johdannossa, että vastakkainasettelusta ja sitä myöten dialogisuudesta on tullut aikamme kohtalonkysymys. Aikamme affektiivis-poliittinen ilmapiiri, oikeistopopulismin nousu sekä kulttuuriin kamppailu sukupuolen ja seksuaalisuuden merkityksistä ovat haasteita feministiselle opetukselle,

kritiikille sekä aktivismille – etenkin jos feministisen pedagogiikan tavoite on, kuten kirjoittajat asian esittävät, rakentaa ja säilyttää keskusteluyhteyttä (Elonheimo ym. 2022, 19).

SUKUPOULENTUTKIMUKSEN KENTÄN MONIULOTTEISTUMINEN

Kirjan kirjoittajien yhtenäisen lähestymistavan ja otteen voidaan sanoa heijastavan tietynlaista muutosta sukupuolentutkimuksen kentällä samaten kuin populaarifeminismin diskursseissa. Feminismille keskeistä ei ole vain naiskysymys tai tasa-arvokysymykset sukupuolten välillä, tiedon vallankumouksellisuus tai identiteettikäsitteiden haastaminen vaan myös sukupuolen moninaisuus yhdistettynä vaikkapa valkoisuuteen, kyvykkyyteen, ikään tai muihin yhteiskunnassa sosiaalisia ryhmiä luoviin ja erotteleviin tekijöihin. Tämän lisäksi rodullistamisen ja rasismien problematiikka on yhä suurenevissa määrin feministisen kritiikin keskiössä. Kirja huomioi näitä muutoksia ja toimii näin hyvänä jatkona edeltävälle teokselle.

Kirjan eri luvut käsittelevät laajasti eri teemoja ja keskittyvät argumentaatio-opista varhaiskasvatukseen ja taidekasvatukseen sekä utopian, hämmennyksen ja vastakarvan lukemisen pohdiskeluun. Tämän lisäksi kirja antaa myös monta käytännön vinkkiä ja harjoitusesimerkkiä tarjoamatta kuitenkaan ”valmiita ratkaisuja” (Elonheimo ym. 2022, 19). Lukija saa tutustua myös siihen, miten hämmennystä voi ajatella tuottavana esimerkiksi suhteessa ympäristökriisiin aiheuttamaan tuskaan tai eksistentiaaliseen kriisiin. Itsereflektion merkitystä nostetaan esiin monessa kirjan artikkelissa, varsinkin valkoisuuden ja rasismien teemoihin liittyen. Aino-Maija Elonheimon (2022, 39-48) artikkeli feministisen pedagogiikan genealogiasta painottaa ”merkitysten ja määrittelyjen muuttuvuutta” mutta myös sitä, kuinka tärkeää feministisen pedagogiikan historian tunteminen on, jotta voi paremmin hahmottaa, millä tavalla samoja kysymyksiä on pohdittu eri tavoin eri aikakausina tai miten tietyt dilemmat ja ajatuskuviot toistuvat yli sukupolvirajojen.

Sukupuolisensitiivistä kirjallisuuskasvatusta käsittelevässä artikkelissaan Susanne Itäkare ja Outi

Oja (2022, 90) esittävät, että *Tuhkimo*-satua voidaan ”vastakarvaan luettuna” pitää ”tarinana eräänlaisesta prostituutiosta”, koska ”naisen arvo kytkeytyy hänen suhteeseensa mieheen” ja ”sadun opetus on, että naisen tärkein tavoite on päästä naimisiin miehen kanssa”, koska suhde tuo materiaalisen turvan naiselle. Kirjoittajat esittävät, että ”vaikka prostituutiosta puhuminen lapsentasoisesti on vaikeaa, jokaisen ihmisen oikeudesta tulla hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on pitää puhua sitäkin enemmän”.

Lukiessani Itäkareen ja Ojan artikkelia pohdin, miten heidän tulkintansa *Tuhkimo*-sadusta heijastaa feminismiin muuttuvaa suhdetta seksin ostamiseen ja poliittiseen vaatimukseen nähdä prostituutio (seksi)työnä ja ihmisoikeuskysymyksenä. Tulkinta viritti refleктоimaan myös sitä, miten seksityökin nähdään osittain identiteettikysymyksenä, toisin kuin esimerkiksi seksisotien diskursseissa, joissa seksi liitetään ensisijaisesti valtasuhteisiin ja sukupuolitettuihin valtaeroihin.

MITEN OLLA RAKENTAVASTI ERI MIELTÄ?

Monet kirjoittajista painottavat turvallisen tilan luomista ja yhdenvertaisuuden huomioimista. Kirjassa käsitellään myös tapauksia, joissa kurssille on tullut häiriötekijöitä tai haastavia tilanteita (ks. Tuula Juvosen ja Heidi Kurvisen artikkelit). Empatiaa opetuksessa käsittelevässä Kurvisen artikkelissa opiskelija, joka haastaa kurssin identiteettipoliittista alustaa, koetaan ”mahdollisena uhkana” (Kurvinen 2022, 130). Vaikka tunnistan artikkelissa kuvatun hahmon ja tiedostan, millä tavalla sukupuolentutkimus eri tavoin on hyökkäyksen kohteena, hätkähdin lukiessani tapauksesta. Sillä mistä se kertoo, että *eri mieltä oleva opiskelija*, joka pohjaa oman näkemyksensä sukupuolesta vaikkapa täysin vastakkaisiin käsityksiin kuin mitä dekonstruktiiivinen feminismi opettaa, koetaan mahdollisena *uhkana* – koska hän ei hyväksy alamme teoreettis metodologisia lähtökohtia? Ketä hän uhkaa, miksi ja miten? Mitä uhan tunne reaktionä kertoo meistä ja alamme vallitsevista ajatustavoista? Uskon, että kaikki pidempään opettaneet tunnistavat tämän ’ärsyttävän’ opiskelijan hahmon jonka päämäärä ja syy osallistua kurssille on haastaa feminismiin opettaa ja osoittaa sukupuolentutkimus jotenkin vääräksi.

Omassa muistissani on vuosien varrelta ainakin pari tapausta, joista yksi nimesi itsensä ”patriarkaatin vakoojaksi”.

Toisessa, Juvosen artikkelin kuvaamassa tapauksessa kurssille osallistunut opiskelija syrji ja häiritsi haastamalla kurssilla vallitsevan käsityksen sukupuolesta ja loi käytöksellään – hän julkaisi sosiaalisessa mediassa kurssin chattikeskustelua höystetynä omilla ivallisilla kommentteillaan – uhkaavan ilmapiirin. Kyseinen opiskelija poistettiin opettajan toimesta väliaikaisesti kurssilta, kuitenkin ilman varoitusta tai keskustelua opiskelijan kanssa, mikä antoi opiskelijalle syyn maalittaa opettajaa. Tapaus johti prosessiin, jonka seurauksena yliopistolla laadittiin ohjeistukset häirintätapauksia varten ja henkilökunnalle jaettiin eväät häirintätilanteisiin puuttumiseen.

Sukupuolesta on tullut tulenarka ja haavoittuva kysymys, joka polarisoi ei vain yhteiskuntaa vaan myös sukupuolentutkijoita ja feministejä. Sukupuolentutkimuksen tarkoitus on tarkastella sukupuolen eri merkityksiä: miten ne syntyvät, mihin perusoletamuksiin ne nojaavat, miten niitä ylläpidetään, mitä ne rajaavat ja poissulkevat ja miten käsitepolitiikka toimii. Kriittinen analyysi pohjautuu haluun haastaa vahingollisia ajatus- ja toimintatapoja, jotka eri tavoin vallitsevat kulttuurissa ja yhteiskunnassa ja näin myös monen ihmisen ajattelussa. Tämän takia sukupuolentutkimus on kriittinen tieteenala – se haastaa tavanomaisia ajattelutapoja ja niiden seurauksia ja pohjautuu myös osin ajattelutraditioon, joka ei ole perustahakuinen eikä oletta identiteettejä vaan tarkastelee, miten identiteetistä tulee perustahakuista, tietynlainen eksistentiaalinen ”mukamas turva”.

Kirjan toimittajat toteavat, että ”erilaisten näkemysten yhteen sovittaminen on välttämätöntä” ja että intersektionaalinen feministinen pedagogiikka voi antaa tähän välineitä” (Elonheimo ym. 2022, 19). Ehkä sukupuolentutkimuksen tulisi uskaltautua keskustelemaan ”patriarkaatin vakoojien” kanssa sen lisäksi, että tutkitaan, miten heidän ajattelunsa on rakentunut ja mitä se kertoo yleisemmin yhteiskunnasta. Lukiessani pohdin, onko sukupuolentutkimus tieteenala vain heitä varten, jotka jo ajattelevat kuin ”me”. Puhe turvallisuudesta on yleistynyt. Hiljattain järjestin tapahtumaa, jonka jälkeen järjestäjät saivat virallisen valituksen siitä,

ettei tapahtumassa lausuttu ääneen turvallisen tilan periaatteita. Mutta kysymys on: turvallinen kenelle? Onko turvallinen tila edes mahdollinen kun on kyse ihmisistä, heidän ajattelustaan ja toimintatavoistaan, jos ajatellaan, että subjekti ei aina täysin hallitse merkityksiä ja niiden rakentumista. Voiko turvallista tilaa luoda ilman, että samalla tulee asettaneeksi normeja, joiden mukaan tulee sanoittaa ja ilmaista ajatuksia ”oikein”? On esimerkiksi vaikeaa ennalta tietää, mikä koetaan syrjivänä, vääjänä, loukkaavana, esimerkiksi transfobisena, rasistisena tai seksistisenä puheena tai ajatteluna. Vaikka haavoittuvaisuuden tematiikka on tärkeää huomioida, *on myös tärkeää tarkastella, miten haavoittuvaisuus toimii myös vallan eleenä, jonka suojeleminen itsessään luo polarisoivaa suhtautumista ja vastakkainasettelua.*

Kirjan toimittajat toteavat, että ”muuttuneen maailmantilan tai todellisuuden hahmottaminen edellyttää mielikuvitusta ja toisinajattelua”, joka vaatii ”valmiin tiedon ajatuksesta luopumista” (Elonheimo ym. 2022, 226). Näkisin että tämä tarkoittaa myös intersektionaalisen feminismin ja sen pedagogiikan lähtökohtien kriittistä tarkastelua sekä pohdintaa alamme affektiivis-poliittisen ilmapiirin vaikutuksesta sukupuolentutkimukseen ja tutkijoiden esiyymäryksiin ja identifiikaatioihin. Kuten Tuija Saresma ja Leena-Maija Rossi toteavat kirjoituksessaan turvallisen tilan kunnianpalauttamisesta *Tulva*-lehdessä 1–2/2022¹: ”Kenenkään mielipiteitä ei hiljennetä eikä erimielisyyksiä tarvitse peittää. Kriittiseen keskusteluun kuuluu, että toisten näkemyksiä voi haastaa ja väitteitä saa esittää.” Turvallisen tilan pyrkimys on tietenkin luoda tapoja, joiden kautta voimme haastaa toisiamme ja keskustella ”turvallisesti” myös vaikeista asioista ilman, että keskustelu itsessään luo ahdistusta tai vaikei-

ta tunteita (vaikka vaikeat, ja kompleksiset tunteet ovat myös osa ”tavallista” elämää ja arkea ja niitä on vaikea kokonaan välttää). Miten erotamme ihmisen rakenteista, miten kohtaamme ihmiset, jotka esittävät vaikkapa anti-gender-liikkeiden ajatusmalleihin pohjautuvia näkemyksiä? Turvallinen tila on pyrkimys vastata tähän kysymykseen. Samalla ajatellen, että myös turvallisen tilan ”kielioppia” tulee tarkastella kriittisesti, mikäli haluamme haastaa myös omia uskomuksiamme.

LOPUKSI

Intersektionaalinen feministinen pedagogiikka on kunnianhimoinen teos, ja sen esimerkkien ja teemojen laajuus tekee siitä erinomaisen alustuksen ja johdannon intersektionaaliselle ajattelulle ja feministiseen pedagogiikkaan. Sukupuolentutkijalle teos myös kertoo alamme vallitsevista pedagogisista työkaluista. Kirja voi siten myös toimia sukupuolentutkijalle haasteena ryhtyä pohtimaan intersektionaalisen feminismin pedagogiikkaa edelleen, vieläkin syvemmälle, ja tarkastella, miten eri käsitykset alamme haasteista, uhkista, mahdollisuuksista ja utopioista myös muokkaavat meidän teoreettisemtodologisia esiyymäryksiämme eri tavoin. Sillä avoimena kysymyksenä on edelleen, miten olla rakentavasti eri mieltä ja millä tavoin dialogisuutta tulisi vaalia pyrkimyksissä sovittaa yhteen erilaisia näkemyksiä – ja onko sellainen aina edes mahdollista?

Salla Aldrin Salskov, FT, Toimii vähemmistötutkimuksen tutkijatohtorina Åbo Akademiassa. Hänen keskeiset tutkimusintressinsä ovat queer tutkimus, feministinen teoria ja metodologia, dialogin filosofia ja polarisaation haasteet.

¹ <https://tulva.fi/lue/turvallinen-tila-ansaitsee-kunnianpalautuksen/>

Pro gradu -palkinto 2023

Eila Rantonen

Sain tänä vuonna kunnian valita vuoden 2023 sukupuolentutkimuksen valtakunnallisen gradupalkinnon saajan. Iloiset kiitokset Sukupuolentutkimuksen Seuralle arvokkaasta luottamuksesta!

Kaikki ehdokkaat ovat voimannäyte sukupuolentutkimuksen painoarvosta ja monitieteisestä energisyydestä. Työt löytävät paikkansa eri foorumeilla, osa on jo julkaistukin. Alan vahvaa asemaa edustaa sosiaalityö, josta oli eniten ehdokkaita. Katauksen perusteella etenkin transtutkimus näyttää pitävän vauhtia ja tuotteliaisuutta eri aloilla. Päivänselvää valintani ei ollut retorisesti ja tieteellisesti mieleenpainuvien tutkielmien kohdalla. Aiheet vaihtelivat esimerkiksi posthumanismin hoivaetiikasta ja meikkauksen taidehistoriasta ammatinvalinnan ohjauksen sukupuolijakoihin.

Päädyn valitsemaan palkittavaksi Nia Renee Sullivanin pro gradun *Disposing of the Narrative: How Black Women Make Meaning of Gendered Racial Socialization Messages in Finland*, koska se vaikutti minut kypsytyksellään ja itsenäisyydellään. Työ on laadittu Åbo Akademin *Social exclusion* -maisteriohjelmassa.

Tutkielma kuuluu sukupuolentutkimuksessa kokemuksiä tähdentävään affektiiviseen käänteeeseen Sara Ahmedin rasismien tutkimuksen tavoin. Työssään Sullivan on haastatellut eri puolella Suomea asuvien nuorten naisten kokemaa arkista ja rakenteellista rasismia. Pro gradun teoriapohjaan ja menetelmiin kuuluu kvalitatiivinen haastattelututkimus, fenomenologia ja narratiivien tutkimus. Haastateltavia yhdistää se, että he kokevat mustan naisen identiteetin omakseen. Sullivan soveltaa *Critical Race Theory* -tutkimusta, jossa mustan naisen käsite edustaa strategista poliittista liittoumaa, jolla vastustetaan rasismia ja luodaan yhteisöllistä solidaarisuutta. Se edustaa myös erilaisuudesta

iloitsevaa identiteettiä, jossa syrjinnän kokemukset jaetaan, ylitetään ja joskus unohdetaan.

Pohjoismaat ovat mainostaneet edustavansa poikkeuksellisen tasa-arvoista yhteiskuntamallia. Näkemys on lyönyt läpi maailmalla. Silti rasismi on Pohjoismaissa arkipäivää. Nia Sullivan tutkii nuorten naisten kokemaa ylinäkyväksi ja näkymättömäksi tekemistä. Haastatellut ovat kokeneet mikroaggressioita ja rakenteellista rasismia jatkuvasti ja kasautuvasti niin kouluvuosina kuin työelämässä ja vapaa-aikana. Esimerkkejä on litania. Suomea täysin osaava oppilas laitetaan koulussa suomea toisena kielenä puhuvien ryhmään. Ammatinvalinnan ohjaaja ei kannusta oppilastaan hakemaan korkeakoulutukseen, vaan näyttää epäilevän hänen älyään tai motivaatiotaan. Monipuolisesti lahjakas oppilas ohjataan hunnun takia vain hoiva-alalle. Työpaikoilla neuvoa kysytään ensin valtaväestön työntöntekijöiltä eikä etniseen vähemmistöön kuuluvaa naista aina uskota työntekijäksi.

Naiset pohtivat sisäistetyin rasismien kipeyttä, johon on voinut kuulua halu karttaa oman etnisen yhteisön jäsenten seuraa ja hiljentää itseään. He kertovat epävarmuudestaan suhteessa valkoiisiin kauneuskäsityksiin ja aiemmasta halustaan olla ”valkoisia mustia”, suomalaisempia kuin suomalaiset, koska heidän suomalaisuutensa asetettiin jatkuvasti kyseenalaiseksi. Sisäistetyin rasismien tiedostaminen on auttanut naisia syrjinnän käsittelyssä ja omien kauneus- ja tyylikäsitysten luomisessa.

Kerros kerrokselta mustan feminismin monisäikeinen tutkimuskonteksti solmiutuu tutkielmassa suomalaiseen ympäristöön. Olen luullut Suomen muuttuvan kansainvälistyessään antirasistisemmaksi. Kuitenkin tuoreessa EU:n perusoikeusviraston selvityksessä Suomi osoittautui Euroopan rasisimmaksi maaksi, mistä Sullivaninkin tutkimuskin

on todiste. Työ valmistui ennen Orpon hallituksen rasismikohua, jonka jälkeen hallitus päätyi sanoutumaan irti rasismista tiedonannossaan. Ihmisoikeusliitto kiinnitti taas huomiota siihen, että varsinaisessa hallitusohjelmassa rasismia ei mainittu.¹

Rasistiset puhutavat ovat levinneet laajalle eri yhteiskuntaluokkien, etnisten ryhmien ja kansakuntien keskuuteen. Rasismilla on puhemuotona erityisen vetovoimainen retoriikka. Länsimaissa valkoisen rodun ylemmyyttä perusteltiin aikoinaan tieteen arvovallalla. Ajattelulle on jatketta suomalainen poliittinen rasismi, jota edustavat Orpon hallituksen aiheet kieltää Euroopan ulkopuolelta tulevien työntekijöiden tulo Suomeen töihin. Tämä näyttää kopioivan oikeistopopulistien pelottelua siitä, että valkoisista on tulossa Euroopan syrjitty vähemmistö. Ulkonäköä keppinä käyttävä rasismi on laiskaa ajattelua, mutta se kajoaa ihmisten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, mistä Sullivanin haastattelemat naiset koskettavasti todistavat. Työn lopussa Sullivan tuo esille naisten keinoja päästä loukkauksien yli. He kertovat oppineensa rakastamaan radikaalisti itseään ja tuntevansa solidaarista yhteenkuuluvuutta muiden syrjinnän kokeneiden kanssa. Mustan naisen identiteetti luo oman yhteisönsä, turvallisuutta ja iloa olla juuri musta nainen.

Nia Renee Sullivanin tieteellinen perkaus osoittaa, kuinka sukupuolittunut rasismi rikkoo yhdenvertaisuuden periaatteita suomalaisen yhteiskunnan eri tasoilla aina kasvatuksesta työelämään. Sullivan osaa mustan feminismin teoriaprisman, haastattelun taidon, johtopäätösten teon ja uuden tutkimuksen kehittelyn. Suomeen muuttaneen afrikkalaisamerikkalaisen Sullivanin tarkkailukulma voi terävöittää suomalaisen tasa-arvon ja rasismin tutkimusta. Työ odottaa kansainvälistä jatkoa ja uusia kukintoja!

FT Eila Rantonen on kirjallisuustieteen ma. yliopisto-opettaja Turun yliopistossa. Hänen erikoisalojaan ovat jälkikoloniaalinen feminismi, pohjoismaisten kansallisten ja etnisten vähemmistöjen kirjallisuus, sukupuolentutkimus sekä kirjallisuuden etiikka.

1 Mattila, Kaari & October, Martta (2023) Hallituksen tiedonanto ei sisällä riittäviä toimia rasismin kitkemiseksi. Ihmisoikeusliiton kommentti hallituksen tiedonantoon 1.9.2023. <https://ihmisoikeusliitto.fi/hallituksen-tiedonanto-ei-sisalla-riittavia-toimia-rasismin-kitkemiseksi/>.

Feministisiä näkökulmia kuolemaan, tappamiseen ja suremiseen

Sukupuolentutkimus–Genusforskning-lehden teemanumeron 4/2024 tavoitteena on käsitellä laaja-alaisesti kuolemaa, tappamista ja suremista feministisistä, intersektionaalisista, monilajisista ja ekologisista näkökulmista. Ihmiskeskeiset, eurosentriset, misogynistiset, cis- ja heteronormatiiviset ja ableistiset valtasuhteet ovat historiallisesti vaikuttaneet paitsi ihmisten ja muunlajisten eläinten elämien laatuun, myös erilaisten elämien päättymiseen ja suremiseen. Nämä eriarvoistavat valtasuhteet toistuvat niin yhteiskunnallisissa käytännöissä kuin representaatioissakin – ja niitä myös haastetaan monin tavoin.

Vaikka ennenaikainen tai tahallisesti aiheutettu kuolema mielletään yleensä ongelmaksi, kaikkien kuolemaa ei kuitenkaan nähdä samanarvoisesti suremisen arvoiseksi. Globaali kapitalismi riistää luonnon lisäksi niitä ihmis- ja eläinpopulaatioita, joiden elämä ymmärretään vapaasti kulutettaviksi tai tuhottaviksi resurssiksi. Kuoleman kulttuurisessa kuvastossa toistuvat puolestaan erilaiset spektaakkelin ja piilottamisen käytännöt. Suremisen normit vaikeuttavat niin muunlajisten eläinten kuin niiden läheissuhteiden suremista, jotka eivät täytä normatiivisia odotuksia. Nämä normit ja käytännöt myös rakentavat eettisiä ja poliittisia hierarkioita, jotka erottelevat toisistaan arvokkaita ja arvottomia elämiä.

Sukupuolentutkimuksessa näitä ajankohtaisia kysymyksiä on viime aikoina tutkittu kriittisesti hyödyntäen intersektionaalisia, queer-feministisiä, dekoloniaalisia, ekofeministisiä ja posthumanistisia sekä feministisen eläintutkimuksen lähestymistapoja. Keskustelua on käyty esimerkiksi biovallasta- ja politiikasta, nekropolitiikasta, biokapitalismista, rasisisesta kapitalismista, erilaisista vangitsemisten systeemeistä, representaatioiden spektaakkeli- ja halutaloudesta, hoivasta, prekaareista elämistä, kuoleman queer-näkökulmista, elollisuushierarkiasta ja vapaasti tapettavista eläimistä sekä joukkosukupuutosta (esim. Aaron 2014; Aavik ym. 2023; Alaimo 2019; Butler 2004 ja 2009; Chen 2012; Cudworth ym. 2023; Gilmore 2022; Haraway 2008; Ko & Ko 2017; Mbembe 2019; Montford & Taylor 2020; Oksala 2023; Radomska ym. 2020; Taylor 2024).

Toivomme teemanumeroon artikkelikäsitkirjoituksia esimerkiksi seuraavista aiheista ja näkökulmista:

- kuolemaan, tappamiseen ja suremiseen liittyvät käytännöt ja normit
- kuoleman, tappamisen ja suremisen representaatiot
- kuoleman, tappamisen ja suremisen dekoloniaaliset näkökulmat
- bio- ja thanatopoliittikka esim. naisiin, rodullistettuihin, queer- ja transruumiisiin sekä muunlajisiin eläimiin liittyen
- eläinten tehotuotanto ja teollinen tappaminen
- feministiset näkökulmat ekokriisiin ja joukkosukupuuttoon
- feministiset näkökulmat väkivaltaisiin miehityksiin
- kuolemaan, tappamiseen ja suremiseen liittyvä aktivismi ja artivismi

- kriittiset ja reparatiiviset näkökulmat kuoleman, tappamisen ja suremisen käytäntöihin.

Artikkelien lisäksi tervetulleita ovat teemaan sopivat muut tekstit, kuten katsaukset, haastattelut, puheenvuorot, lektiot ja kirja-arvostelut.

Teemanumeron toimittavat lehden päätoimittajat tutkijatohtori Varpu Alasuutari (Tampereen yliopisto), tutkijatohtori, projektinjohtaja Sanna Karhu (Helsingin yliopisto) ja tutkijatohtori Heidi Kosonen (Jyväskylän yliopisto).

Ehdotettavista artikkeleista toivotaan max 250 sanan mittaisia abstrakteja 15.3.2024 mennessä. Abstraktit lähetetään lehden toimitussihteerille (ilmari.leppihalme@oulu.fi). Valinnoista ilmoitetaan muutamassa viikossa.

Valmiit artikkelikäsikirjoitukset lähetetään toimitussihteerille viimeistään 1.6.2024 mennessä.

Muut tekstit puolestaan lähetetään toimitussihteerille viimeistään 1.9.2024 mennessä. Oletahan kuitenkin yhteydessä niihin liittyvistä ideoista toimitussihteeriin jo 29.2. mennessä. Mahdolliset kysymykset ja tiedustelut teemanumerosta pyydetään lähettämään toimitussihteerille.

Ohjeita kirjoittajille

Sukupuolentutkimus–Genusforskning on monitieteinen aikakauslehti, joka julkaisee etupäässä Suomessa tehtyä nais- ja sukupuolentutkimusta suomeksi ja ruotsiksi. Lehteen voi tarjota tieteellisiä artikkeleita, katsauksia, lektioita, tieteellisiä ja yhteiskunnallisia keskustelupuheenvuoroja sekä kirja-arvioita. Lehti julkaisee myös feminististä taidetta. Lehti ei ennalta sitoudu julkaisemaan mitään tarjottua aineistoa, ei edes kirjoittajalta tilattua. Lehti ei valitettavasti voi maksaa kirjoituspalkkioita eikä teettää eripainoksia. Kaikkiin kirjoituksiin liitetään seuraavat tiedot: otsikko, kirjoittajan lyhyt esittely (nimi, oppiarvo ja esimerkiksi ammatti, työpaikka ja kuvaus tutkimusintresseistä), yhteystiedot (puhelinumero sekä posti- ja sähköpostiosoite) sekä tekstin kokonaismerkkimäärä. Kaikki tekstit toimitetaan doc/docx/rtf-tiedostoina sähköpostitse osoitteeseen ilmari.leppihalme@oulu.fi.

TIETEELLISET ARTIKKELIT

Käsitteellisen ensimmäiselle sivulle ennen leipätekstiä liitetään seuraavat tiedot: otsikko, enintään 100 sanan suomenkielinen tiivistelmä ja 3–5 suomenkielistä avainsanaa.

Artikkelien enimmäispituus on 40–50 000 merkkiä sisältäen välilyönnit, kirjallisuuslistan, suomenkielisen tiivistelmän ja avainsanat (n. 20–25 liuskaa 1,5-rivivälillä kirjoitettuna).

Artikkelikäsitteelliset tulee lähettää anonymisoituina. Tällöin kirjoituksesta poistetaan kirjoittajan nimi, viittaukset omiin aiempiin julkaisuihin ja mahdolliset kytköksiä ilmaisevat kiitokset.

150 sanan mittainen englanninkielinen tiivistelmä toimitetaan erillisenä tiedostona. Kirjoittajan vastuulla on tarkistuttaa tiivistelmän kieliasu.

PUHEENVUOROT

Puheenvuoron enimmäispituus on 15 000 merkkiä sisältäen välilyönnit (n. 8 liuskaa 1,5-rivivälillä kirjoitettuna). Tekstin loppuun liitetään tarpeen mukaan lähdeluettelo.

LEKTIOT

Lektio on väittelijän puheenvuoro, joka on muokattu sujuvaksi kirjoitelmaksi. Lektiolle annetaan sen sisältöä kuvaava nimi ja teksti väliotsikoidaan. Tekstissä voidaan käyttää muutamia lähdeviitteitä. Tekstin loppuun liitetään mahdollinen lähdeluette

lo sekä perustiedot kirjoittajasta, väitöskirjan otsikosta, tarkastusaika ja -paikka. Enimmäispituus on noin 15 000 merkkiä sisältäen välilyönnit (n. 8 liuskaa 1,5-rivivälillä kirjoitettuna).

KIRJA-ARVIOT

Kirja-arvioiden enimmäispituus on 10 000 merkkiä sisältäen välilyönnit (n. 5 liuskaa 1,5-rivivälillä kirjoitettuna). Arvioitavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: teoksen kirjoittajan nimi (suomen-etuista myös suomentaja), julkaisuvuosi, teoksen nimi, kustantaja, julkaisupaikka ja teoksen sivumäärä.

KIRJOITUSTEN ULKOASU JA LÄHDEVIITTEIDEN KÄYTTÖ

Katso ohjeet osoitteesta www.sukupuolentutkimus.fi/sukupuolentutkimus-lehti/kirjoita/.

SÄHKÖINEN JULKAISEMINEN JA RINNAKKAISTALLENNUS

Antaessaan kirjoituksensa julkaistavaksi *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehdessä kirjoittaja suostuu siihen, että hänen kirjoituksensa voidaan julkaista lehden elektronisessa versiossa.

Kirjoittajalla on oikeus rinnakkaistallentaa artikkelin referoitu ja toimitettu versio (ei artikkelin lopullista taittoversiota) 12 kk viiveellä.